

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

гуманітарний факультет

кафедра теорії та практики перекладу

пояснювальна записка до
дипломної роботи
магістра

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ-ТЕХНОНІМОМ У
СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Виконав: студент (-ка) групи ГФ-319М

Спеціальність: 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація):
035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Досанова Анастасія Романівна

Керівник к.ф.н., доц. І. В. Кузнєцова

Рецензент к.ф.н., доц. К. В. Тарасенко

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Кузнєцова І. В., к. філол. н., доцент		
II	Кузнєцова І. В., к. філол. н., доцент		
III	Кузнєцова І. В., к. філол. н., доцент		
IV	Журавель С. М., ст. викладач		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «5» вересня 2020 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вибір теми дипломної роботи	вересень 2020	Виконано
2.	Розробка завдання на дипломну роботу	вересень 2020	Виконано
3.	Складання календарного плану роботи	вересень 2020	Виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	вересень – жовтень 2020	Виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2020	Виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2020	Виконано
7.	Підготовка розділу 3	листопад 2020	Виконано
8.	Підготовка розділу 4	листопад 2020	Виконано
9.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2020	Виконано
10.	Оформлення дипломної роботи	грудень 2020	Виконано
11.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2020	Виконано
12.	Рецензування дипломної роботи	10-12 грудня 2020	Виконано
13.	Захист дипломної роботи		

Студента

_____ Досанова А.Р.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

_____ Кузнєцова І. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

МР: 152 с., 6 додатків, 137 джерел.

Об'єкт дослідження – англомовні фразеологічні одиниці з компонентом-технонімом.

Мета дослідження – аналіз структурно-семантичних і когнітивно-прагматичних особливостей англомовних фразеологізмів з компонентом-технонімом.

Методи дослідження: метод суцільної вибірки із лексикографічних джерел, інформаційно-пошуковий метод; метод компаративного аналізу; описово-аналітичний та індуктивний метод; метод класифікації та лексико-семантичного аналізу; метод кількісного аналізу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто теоретичні основи визначення сутності понять «фразеологізм», «технонім» та їх властивостей, описано фразеологізми-техноніми як підгрупа фразеологізмів термінологічного походження. Другий розділ присвячено дослідженню номінативного обсягу англомовних фразеологізмів-технонімів, який представлено лексичним підґрунтям, а саме такими тематичними групами: «механізми та споруди», «інструменти та матеріали» та семантичним підґрунтям: «вид і застосування матерії», «поведінка і стан матерії»; проаналізовано антропогенний, натурогенний та інтенціональний аспекти фразеологізмів-технонімів. В третьому розділі, спираючись на відому семіотичну тріаду Ч. Пірса, було виділено іконічні, індексальні та символічні фразеологізми. У четвертому розділі роботи проведено аналіз потенційних небезпек та заходів щодо їх подолання.

ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ, ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ЗВОРОТ, ТЕХНОНІМ, ЛЕКСИЧНЕ ТА СЕМАНТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ, АНТРОПОГЕННИЙ, НАТУРОГЕННИЙ, ІНТЕНЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ, ІКОНІЧНІ, ІНДЕКСАЛЬНІ, СИМВОЛІЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ-ТЕХНОНІМИ

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ТЕХНОНІМОМ	11
1.1. Фразеологічна одиниця в аспекті лінгвістичних досліджень.....	11
1.2. Визначення поняття «технонім» та його особливості.....	21
1.3. Фразеологізми з компонентом-технонімом як підгрупа фразеологізмів термінологічного походження	28
РОЗДІЛ 2. НОМІНАТИВНИЙ ОБСЯГ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ-ТЕХНОНІМОМ.....	35
2.1. Аналіз лексичного підґрунтя фразеологізмів із компонентом- технонімом	35
2.1.1. Лексичне підґрунтя «МЕХАНІЗМИ ТА СПОРУДИ».....	35
2.1.2. Лексичне підґрунтя «ІНСТРУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ»	39
2.2. Аналіз семантичного підґрунтя англomовних фразеологізмів із компонентом-технонімом.....	42
2.2.1. Семантичне підґрунтя «ВИД ТА ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІЇ»	43
2.2.2. Семантичне підґрунтя «ПОВЕДІНКА ТА СТАН МАТЕРІЇ»	47
2.3. Антропогенний, натурогенний та інтенціональний аспекти фразеологізмів із компонентом-технонімом	51
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ- ТЕХНОНІМІВ ЗА ЗНАКОВОЮ ПРИРОДОЮ.....	60
3.1. Іконічні фразеологізми з компонентом-технонімом	60
3.2. Індексальні фразеологізми з компонентом-технонімом	65
3.3. Символічні фразеологізми з компонентом-технонімом	70
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	76
4.1. Аналіз потенційних небезпек.....	76

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	78
4.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці	82
4.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях	86
4.4.1. Заходи з пожежної безпеки	86
4.4.2. Відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації.....	87
ВИСНОВКИ.....	89
SUMMARY	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
Додаток А. Приклади вживання ФО із технонімами	110
Додаток Б. Приклади вживання номінативного обсягу ФО із компонентом- технонімом.....	114
Додаток В. Приклади вживання ФО з компонентом-технонімом за знаковою природою.....	122
Додаток Д. Глосарій англomовних ФО із компонентом-технонімом	126
Додаток Е. Діаграми.....	138
Додаток Ж. Публікації.....	139

ВСТУП

Фразеологія як частина мовної картини світу і один з інструментів репрезентації національних концептів вивчена досить глибоко. Разом з тим, попри велику кількість робіт дослідників у сфері фразеології, інтерес до останньої не зникає й до цього часу (В. Н. Телія [74], Г. Гаврін [20], Ю. А. Гвоздарев [22], М. М. Копиленко [41], З. Д. Попов [63], Ю. Ю. Аваліані [1–2], Л. І. Розейзон [67–68], А. М. Бабкін [12–13], А. И. Молотков [53], О. О. Нікуліна [60], І. Б. Данилова [26], Б. Н. Головін [23], Г. О. Винокур [19], О. Д. Адоніна [4], О. В. Суперанська [73], К. В. Житнікова [31] тощо). Вивчення фразеології дозволяє глибше зрозуміти історію й характер народу. У фразеології так чи інакше відбиваються історичні події, відображається ставлення нації до цих подій, до універсальних та етнокультурних цінностей, людських чеснот і недоліків.

Тим часом у мові існує цілий ряд стійких зворотів, які можна розмежувати за ознакою наявності в їх складі того чи іншого тематичного компонента. Наприклад, широко відомі фразеологізми включають до свого складу компоненти, що містять антропоніми (імена, прізвища або прізвиська людини), міфоніми (елементи міфологій різних народів), зооніми (назви тварин), фітоніми (назви рослин), топоніми (географічні найменування) тощо. Подібна частотність використання дозволяє говорити про новий спосіб типологізації фразеологічних одиниць (ФО) за ознакою наявності в їх компонентному складі того або іншого компонента -оніма. Використання компонентів -онімів у складі фразеологізмів зумовлено тим, що ці стійкі звороти не тільки називають об'єкти й події навколишньої дійсності, а й мають пряме відношення до повсякденної й творчої діяльності людини.

З'являються стійкі звороти, які розкривають технічні аспекти діяльності людини й стану навколишньої дійсності. Подібні сталі звороти мають назву «фразеологізми з компонентом-технонімом», тобто це

фразеологізми, до складу яких входить елемент, пов'язаний з такими поняттями, як техніка, техніцизм, техносфера. Таким чином, термін «технонім» позначає певний інструмент, який використовується для здійснення впливу на об'єкт з метою отримання згодом необхідного результату. У складі фразеологічного звороту компонент-технонім виступає метафоричною основою вираження, прямим чином впливає на денотативний і конотативний аспекти фразеологічного значення.

Тому **актуальність дослідження** зумовлена тим, що в ньому розглядаються стійкі звороти з компонентом-технонімом, які спеціально не вивчалися у фразеології, але позначалися терміном «технонім» у межах ономазіології; пояснюється необхідністю виявлення спільних і відмінних лінгвокультурних аспектів фразеологізмів з компонентом-технонімом, у спробі визначити принципи опису технонімів.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка» № 61118 «Система й структура германських мов у когнітивно-комунікативній парадигмі знання». Тема роботи затверджена наказом ректора № 316 від 06.11.2020 р.

Об'єктом дослідження є англomовні фразеологічні одиниці з компонентом-технонімом.

Предметом дослідження є лексико-семантичний склад, знакові властивості та особливості функціонування англomовних фразеологічних одиниць з компонентом-технонімом, що створює технічну реалію в межах стійкого звороту та формує принципи її опису.

Метою дипломної роботи є аналіз структурно-семантичних і когнітивно-прагматичних особливостей англomовних фразеологізмів з компонентом-технонімом.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити сутність термінів «фразеологізм» та «технонім» як об'єкта лінгвістичного дослідження та розглянути їх властивості;

- виявити особливості фразеологізмів з компонентом технонімом, розкрити статус і межі подібних стійких зворотів на лексичному (компонентному) і семантичному рівнях;

- проаналізувати в структурі розглянутих фразеологічних одиниць виробничі найменування абіотичної дійсності з ознаками антропогенності / натурогенності та дослідити фразеологізми з компонентом-технонімом, зважаючи на їх знаковий характер.

Матеріалом дослідження слугував корпус стійких зворотів з компонентом-технонімом англійської, української мов (всього понад 1100 ФО), відібраних методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел: (С. Ammer [115], М. Broukal [117], І. О. Вирган [100], Д. М.Пуччо [109], Д. Г. Бучко [110] тощо), монографій та навчальних посібників, а також автентичних періодичних видань Англії та США.

Методи дослідження: *метод суцільної вибірки зі лексикографічних джерел, інформаційно-пошуковий метод* – для відбору матеріалу дослідження та опрацювання базових знань, необхідних для інтерпретації фразеологічних одиниць; *метод узагальнення* – для виокремлення найсуттєвіших теоретичних положень фразеології; *метод компаративного аналізу* – для виявлення особливостей та відмінностей фразеологізмів-технонімів англійської та української мов; *описово-аналітичний та індуктивний методи* – для виявлення закономірностей у вживанні фразеологізмів-технонімів залежно від знакового характеру; *метод класифікації та лексико-семантичного аналізу* – для визначення компонентів утворення цих одиниць та їх основних тематичних груп; *метод кількісного аналізу* – для підрахунку частоти вживання фразеологічних одиниць певної структури.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі зроблено спробу виділити у фразеології корпус фразеологізмів з компонентом-технонімом і на матеріалі двох мов статистично визначити їх універсальні й

унікальні лінгвокультурні риси; на цьому матеріалі запропонувати модель опису фразеологізмів з компонентом-технонімом.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що було уточнено теоретичні основи вивчення стійких зворотів з терміноелементом -онім. Крім того, виявлені в ході дослідження дані про закономірності формування і функціонування, а також спільні та відмінні аспекти фразеологізмів-технонімів англійської мови дозволяють доповнити відомості про знакову природу фразеологізмів; роблять певний внесок у подальший розвиток лінгвокультурології, міжкультурної комунікації, термінознавства та термінографії, у загальну теорію мовознавства, а також дозволяють зробити висновки про перспективи розвитку фразеології в майбутньому.

Практичне значення полягає в можливості використання матеріалів та результатів дослідження в ході вивчення курсу загальної та порівняльної фразеології у вищих навчальних закладах, читання лекцій з цього питання, підготовки практичних та семінарських занять, створення спеціальних навчальних посібників, написання різного роду курсових і випускних кваліфікаційних робіт. Розробка нових інформаційних аспектів словникової фіксації фразеологізмів з компонентом-технонімом може знайти своє застосування у стійких оборотах на матеріалі однієї або кількох мов.

Робота пройшла **апробацію** на науково-практичних конференціях «Тиждень науки» та «Іноземна філологія у XXI столітті» (Запоріжжя, 2019). За результатами дослідження було опубліковано тези «Технонім у фразеологічній системі сучасної англійської мови» [136] та фахову публікацію «Техноніми у фразеологічній системі сучасної англійської мови» [137].

Структуру дипломної роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (137 найменувань) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи – 152 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ТЕХНОНІМОМ

1.1. Фразеологічна одиниця в аспекті лінгвістичних досліджень

У мові кожного народу є стійкі образні звороти, які відтворюються в мові подібно до слова, а не створюються в процесі спілкування або написання тексту. Такі стійкі поєднання називаються фразеологізмами, фразеологічними одиницями або фразеологічними зворотами.

Згідно з дефініцією В. П. Жукова, фразеологізм – це «відтворений у мові зворот, побудований за зразком сурядних або підрядних словосполучень (непредикативного або предикативного характеру), що володіє цілісним (або рідше – частково цілісним) значенням і поєднується зі словом» [32, с. 6].

За В. Мокієнко, «ФО – це відносно стійке, відтворюване, експресивне поєднання лексем, що володіє цілісним значенням» [52, с. 5]. Д. О. Ніконов вважає, що «ФО відіграють специфічну роль у створенні мовної картини світу, тому що природа їх значення тісно пов'язана з фоновими знаннями носія мови, з практичним досвідом особистості, з культурно-історичними традиціями народу, що говорить цією мовою» [54, с. 35].

«Словник лінгвістичних термінів» Д. Ганича, І. Олійника подає таке визначення: «фразеологічна одиниця (фразеологізм) – лексико-граматична єдність двох і більше нарізнооформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але яка неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові» [101, с. 37].

За своїм походженням фразеологічна одиниця – витвір мовної ситуації, що розкриває метафоричне суб'єктно-образне відображення факту дійсності. Фразеологічні звороти є надбанням мови й входять поряд з окремими словами в лексичний інвентар цієї мови. Вони використовуються в мові як

готові одиниці, тобто відтворюються в мові, але не організовуються знову, як це відбувається у так званих вільних словосполученнях [98, с. 361].

Основною властивістю фразеологічного звороту, що відрізняє його від вільного поєднання слів і водночас зближує його зі словом, є його відтворюваність, яка, за словами вами В. П. Жукова, «являє собою регулярну повторюваність, відновлюваність у мові мовних одиниць різного ступеня складності, тобто неоднорідних, різноякісних утворень» [33, с. 85].

Саме властивістю відтворюваності пояснюються всі інші ознаки, притаманні фразеологічним зворотам, перш за все, стійкість у складі й структурі та цілісність значення.

Під стійкістю розуміється міра, ступінь семантичної неподільності, нерозкладності компонентів: «Чим вища міра семантичної розбіжності між словами вільного вживання і відповідними компонентами фразеологізму, тим вища стійкість, тим більш ідіоматичний такий зворот» [32, с. 7].

Фразеологізм також володіє цілісним значенням, під яким слід розуміти таке значення, яке важко або неможливо вивести зі значення, що утворюють його частини. Наприклад, англійський фразеологізм *give smb. the edge of one's tongue* – різко говорити з будь-ким, вичитувати когось не можна пояснити за допомогою слів *give, edge, tongue*.

З точки зору В. П. Жукова, семантична цілісність – це «внутрішня смислова єдність фразеологізму, яка врешті-решт призводить до повної або часткової втрати компонентами власного лексичного значення» [32, с. 8].

Слід зазначити, що термін «фразеологічна одиниця», або «фразеологізм», використовується переважно російськими та українськими вченими-лінгвістами. У закордонній лінгвістичній літературі більш уживаним є термін «ідіома» (*idiom*), що прийшов в англійську мову з французької мови, де він мав форму *idiotisme* (так у французькій лінгвістиці називаються вирази, значення яких не впливає з їх граматичної конструкції або зі значення складових елементів, тобто фразеологізми). Термін *idiom* був уведений британським лексикографом середини ХХ століття Л. П. Смітом.

Цей дослідник використовував його для позначення фразеологічних одиниць, які «є мовними аномаліями, такими, що порушують або правила граматики, або закони логіки» [71, с. 10].

Зараз у закордонній лінгвістиці поняття «ідіома» є синонімом поняття «фразеологічна одиниця». Деякі вітчизняні науковці також вважають ці поняття синонімічними. Так, А. В. Кунін, даючи визначення фразеологічної одиниці писав: «фразеологічні одиниці, або ідіоми, – це нарізнооформлені одиниці мови з повним або частковим переосмисленням значення» [44, с. 7]. У зв'язку з цим учений, замість терміна «фразеологія», став уживати термін «ідіоматика», який до цього часу закріплений у російській та українській мовах.

Однак, не всі вітчизняні дослідники погоджувалися з цією точкою зору. Ще в середині ХХ століття А. І. Смирницький, розробляючи стилістично-функціональну класифікацію фразеологічних одиниць, поділяв англійські ФО на стилістично нейтральні стійкі вирази (*give a free hand* – *розв'язати руки*, *on the other hand* – *з іншого боку*) та ідіоми – вирази, які володіють яскравою експресією й емоційним забарвленням (*soft in the head* – *дурний; недоумкуватий*, *a long head* – *бути проникливим* тощо) [70, с. 110].

М. М. Амосова також виділяє два типи ФО – фраземи та ідіоми. Фраземи – це одиниці постійного контексту з фразеологічно пов'язаним значенням одного з компонентів. Наприклад, *cold weapon* – *холодна зброя*, *dog's life* – *важке життя*. Ідіоми, на відміну від фразем, є повністю переосмисленими утвореннями. Наприклад, *to fall by the wayside* – *вийти з гри*, *cut and dried* – *остаточний і безповоротний* [8, с. 34].

Т. Є. Дьоміна вважає, що саме в ідіомах «кодується новий зміст» [28, с. 126]. При цьому ідіоми «здатні позначати не тільки об'єктивну дійсність, а й суб'єктивну, причому суб'єктивна дійсність домінує в таких проявах, як оцінна діяльність, образно-асоціативне сприйняття світу, емотивне ставлення до світу» [28, с. 126]. На думку Т. З. Черданцевої, «ідіома здатна передати ситуацію ... за допомогою образу» [78, с. 61].

Процес ідіомотворення, на думку багатьох лінгвістів (В. Телії [74], Т. З. Черданцевої [78] та інших), відбувається як метафоризація. Той, хто говорить, виходячи з номінативного задуму (позначити предмет, властивість, процес, стан тощо, які ще не мають назви), звертається до пошуків у чомусь подібної, але вже названої в мові суті. «Процес створення нової номінації, – пише В. Н. Телія, – це взаємодія двох систем ознак: ознак об'єкта, які ввійшли в номінативний задум, і ознак, що «впливають» з основи метафори, тобто набули подібності» [74, с. 67].

«Метафора є моделлю породження нових значень, а оперування образною сутністю є додавання в нове значення слідів того образу, який асоціюється з тим, що позначається «буквальним» значенням переосмисленого слова або словосполучення. Це й залишає в новому значенні рефлексії людського фактора, що найяскравіше з'являються в самому відборі вихідного значення» [74, с. 135].

Отже, спираючись на визначення вітчизняних лінгвістів, під ідіомою слід розуміти стійкий зворот, цілісне значення якого не впливає зі значень його складових частин. Саме в ідіомах відбивається національно-культурна самобутність соціально-етнічної спільноти, що проживає в конкретних економічних, культурних і природних умовах розвитку.

У процесі вивчення фразеологічних одиниць дослідники завжди звертали увагу на їх типологію. У результаті були створені численні класифікації фразеологізмів.

Перший значний досвід класифікації фразеологічних одиниць належить видатному швейцарському лінгвістові Шарлю Баллі [14], який згрупував словосполучення за чотирма розрядами, виділивши: а) вільні словосполучення, б) звичайні словосполучення, в) фразеологічні ряди, тобто групи слів, що виражають складні, хоча й розкладні поняття (лат. *remporter une victoire* – здобути перемогу) і г) фразеологічні єдності, які виражають єдине нерозкладне поняття типу рос. *как пить дать* [14, с. 30–31].

Великий внесок у класифікацію ФО вніс І. Є. Анічков [9]. Він розробив детальну структурну класифікацію одиниць, які він під впливом французького терміна *idiomatisme* назвав ідіоматизмами. На матеріалі англійської мови лінгвіст виділив різноманітні групи цих одиниць, починаючи від поєднань дієслів з прийменниками, наприклад, *to hint at* – *натякати на*, *to laugh at* – *намагатися обдурити, обдурити когось* і закінчуючи прислів'ями, типу *Look, before you leap* – *сім раз відмір, один раз відріж*. І. Є. Анічков постулював створення описової ідіоматики, що займається класифікацією ідіоматизмів однієї мови, порівняльної ідіоматики, що досліджує ідіоматизми двох мов в порівняльному аспекті, і історичної, що розглядає ідіоматизми в діахронії [9, с. 141].

Але найбільшу популярність у вітчизняному мовознавстві здобула систематизація фразеологічних одиниць академіка В. В. Виногорова [18], доповнена Н. М. Шанським [81]. В основі класифікації Виногорова-Шанського лежить ступінь і характер семантичного злиття лексичних компонентів фразеологізмів, тобто ступінь їх семантичної нерозкладності. За цією ознакою виділяються фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, фразеологічні вирази.

Під фразеологічними зрощеннями В. В. Виноградов розуміє абсолютно неподільні, нерозкладні словосполучення, «значення яких абсолютно незалежне від їх лексичного складу, від значення їх компонентів і так само умовне і довільне як значення невмотивованого словникового знака» [18, с. 24]. Наприклад, *to be full to the scuppers* – *наїстися від пуза*.

Фразеологічні єдності – це словосполучення, в яких «значення цілого пов'язане з розумінням усередині образного стрижня фрази, потенційного сенсу слів» [18, с. 26]. Цілісне значення фразеологічних єдностей (зазвичай образне) так чи інакше мотивоване окремими значеннями складових частин. Наприклад, *clear one's skirt* – *змити з себе ганебну пляму*.

Фразеологічні вирази, за визначенням Н. М. Шанського, – це «стійкі у своєму складі й вживанні фразеологічні звороти, які є не тільки семантично

членними, але й складаються повністю зі слів з вільними значеннями» [81, с. 203]. До них зараховують прислів'я, приказки, крилаті фрази.

Крім запропонованої В. В. Виноградовим і доповненої Н. М. Шанським семантичної класифікації, існує ще й структурно-семантична класифікація, заснована на співвідношенні ФО із синтаксичними функціями частин мови, розроблена А. В. Куніним [44], Н. М. Шанським [81], Е. Ф. Арсентьєвим [10].

А. В. Кунін фразеологічні одиниці сучасної англійської мови розділив на чотири великі групи (класи): 1) номінативні; 2) номінативно-комунікативні; 3) вигуківі й модальні; 4) комунікативні [44, с. 45–46].

До першої групи належать: а) субстантивні (*a dog in the manger* – собака на снізі, *a fine lady* – жінка, що корчить із себе аристократку, *a big gun* – важлива особа тощо); б) ад'єктивні (*long in the tooth* – не перший раз заміжня, *slow on the trigger* – бути важким на підйом, *high and mighty* – сильні цього світу тощо); в) адвербіальні та прийменникові (*by hook or by crook* – всіма правдами й неправдами, *hand over hand* – передати кермо влади тощо) фразеологічні одиниці.

Друга група – це дієслівні ФО (*carry the day* – здобувати перемогу, *burn over fingers* – обпектися, *play with fire* – грати з вогнем тощо).

Третя група містить: а) вигуківі ФО (*by the Lord Harry* – будь я проклятий! *by George* – ось тобі й маєш! *Дідька лисого!* тощо) і б) модальні ФО невивукового характеру (*any day* – з дня на день, *for love and money* – заради прекрасних очей тощо).

Четверта група – комунікативна – складається з прислів'їв і приказок, під якими, за словами А. В. Куніна, «зазвичай розуміють афористично стислі вислови з повчальним змістом у ритмічно організованій формі» [44, с. 432]: *war is the sport of kings* – війна – розвага королів, *a great ship asks deep waters* – великому кораблю – велике й плавання, *good health is above wealth* – добре здоров'я дорожче за багатство; здоров'я дорожче за гроші тощо.

Великий інтерес, на наш погляд, становить етимологічна класифікація А. В. Куніна, побудована на англійському матеріалі.

Відповідно до цієї класифікації, всі англійські ФО діляться на дві групи: 1) споконвічні й 2) запозичені [44, с. 87].

Споконвічно англійські фразеологізми, яких у мові більшість, пов'язані з традиціями, звичаями й повір'ями англійського народу, а також з реаліями, переказами, історичними фактами. Наприклад, *be born under a lucky star* – народитися під щасливою зіркою, *halcyon days* – мирні, щасливі, безтурботні дні.

Порівняно зі споконвічними фразеологізмами запозичених ФО в сучасній англійській мові небагато. В основному, це біблеїзми (*cast pearls before swine* – метати бісер перед свинями; *the root of all evil* – бути коренем усіх бід тощо); ФО, пов'язані з античною міфологією, історією і літературою (*Achilles' heel* – ахіллесова п'ята; *the apple of discord* – яблуко розбрату тощо) та інші. Багато англійських фразеологізмів запозичено з латинської мови, а також з різних європейських мов – французької, італійської, іспанської, німецької тощо [44, с. 134].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що універсальної класифікації ФО не існує. Однак, розглянувши різні класифікації, розроблені, в основному, вітчизняними лінгвістами, ми дійшли висновку, що найбільш переконливими й прагматичними є семантична класифікація В. В. Виноградова [18], доповнена Н. М. Шанським [81], а також структурна та етимологічна класифікації, запропоновані А. В. Куніним [44].

Як вважає Ю. В. Лопарева, фразеологізм – це самостійний текст, який може виконувати функцію мовного знака [49, с. 130]. Він по-різному знаково відображає дійсність, тобто у більшості випадків різні знаки яскраво та образно передають ту інформацію, яка стала прототипом для створення образу. У зв'язку з цим Чарльз Пірс виділив три види знаків: знаки-ікони, знаки-індекси і знаки-символи. В основі цієї класифікації лежить відношення між формою і змістом знака, тобто між першим і другим компонентом у тріаді Пірса. Так, знаки-ікони базуються на тотожності чи подібності форми і

змісту, знаки-індекси – на суміжності, а знаки-символи – на конвенції (між формою і змістом немає видимого зв'язку, він встановлюється за домовленістю) [62, с. 90].

Так, на думку Пірса, іконічний знак – це знак, який «має низку властивостей, притаманних позначуваному ним об'єкту, незалежно від того, існує цей об'єкт насправді чи ні» [62, с. 92]. Відношення між знаком і об'єктом – це відношення подібності; знак виступає знаком просто тому, що йому «трапилося бути схожим» на свій об'єкт [62, с. 92].

Іконічні знаки (образотворчі) відрізняються тим, що їх форма і зміст подібні, схожі один на одного, тобто перебувають в тому чи іншому відношенні за аналогією. У знаках-іконах форма ніби дублює зміст, за формою знака можна визначити його значення; можна сказати, що форма знака бере на себе функцію значення. Такий знак не потребує перекладу, бо він схожий на свій об'єкт. Наприклад, малюнок якоїсь тварини подібний до самої тварини, людина на фотографії схожа на реальну людину. Приклад подібних знаків у фразеології: крилата фраза «повернення блудного сина» дала назву багатьом великим творам мистецтва, найвідомішою серед яких є робота Рембрандта «Повернення блудного сина», написана в 60-х роках XVII століття. Коли вживають цей фразеологізм, мають на увазі дорослу дитину, яка пішла із сім'ї, а потім повернулася додому. Дуже часто так говорять про дітей, які давно не відвідували своїх батьків, або про дітей, які жили дуже далеко, вели безпутне життя, а потім з'явилися в родині. Дев'ятий вал – найсильніший, бурхливий прояв чого-небудь грізного [53, с. 57]. Цей фразеологізм виник завдяки однойменній картині художника-мариніста І. К. Айвазовського «Дев'ятий вал».

В індексальних знаках форма і зміст перебувають у відношеннях суміжності, «стикаються» один з одним у просторових і часових відношеннях. У фразеологізмах це існування певного метафоричного зв'язку між реальною дійсністю і значенням: *заєць полохливий – боязкий, лякливий чоловік, пихатий як павич – чоловік, який відчуває вдоволення собою і не*

приховує цього [53, с. 49]. У цих прикладах людина асоціюється з окремими рисами людського характеру (боягузтво) та із зовнішнім виглядом птиці (павич).

Іконічні та індексальні знаки об'єднані тим, що їх форма дозволяє здогадатися про зміст незнайомому з ними адресату. Ця властивість робить наведені типи знаків дуже зручними у використанні.

Символ – один з тих рідкісних феноменів, які завжди привертали увагу лінгвістів, філософів, психологів, культурологів і фахівців десятка різних дисциплін, пов'язаних з гуманітарним знанням. У семіотичній теорії Ч. Пірса символи протиставлялися індексам та іконічним знакам і характеризувалися довільністю зв'язку між означуваним і означенням [62, с. 97]. Це розуміння суперечило лінгвістичним уявленням про символічні категорії, частково відбитими в значенні слова «символ». «Символ (від грец. *symbolon* – знак, пізнавальна прикмета) у науці (у логіці, математиці тощо) – те саме, що знак; у мистецтві – характеристика художнього образу з точки зору вираження ним якоїсь художньої ідеї. На відміну від алегорії, символ невіддільний від його образної структури й відрізняється невичерпною багатозначністю свого змісту» [99, с. 389]. С. І. Ожегов розкриває значення слова символ як «те, що служить умовним знаком будь-якого поняття, чогось абстрактного» [106, с. 660]. Для лінгвістів більш природним виявилось феноменологічне розуміння символу, в якому він трактувався як річ, наділена змістом. Подібним чином символ розуміється Ф. де Соссюром [72].

Як стверджує Н. Арутюнова [11], символ ставиться в один ряд з такими категоріями, як образ і знак, мовні символи. Вони спираються на культурні символи, типові ситуації, явища, які походять від архетипів, притаманних тій чи іншій культурі. Іншими словами, мова – це дзеркало, в якому відображаються в словесній формі символи культури. Так, вирази *до останньої краплі крові, зі щитом чи на щиті* символізують *відданість, стійкість і героїзм* – найважливіші архетипи культури. Вираз *як кістка в горлі* є символом *неприйняття, роздратування однієї людини стосовно*

іншої. Цей символ є відображенням типової ситуації в житті людей, що і проявилось в ідіоматиці, набувши метафоричного забарвлення й рис типізації [11, с. 153].

У мовній символіці все не так просто. Мовні символи також співвідносяться з предметами, але «працюють» вони не ізольовано, як звичайні символи, а лише в оточенні інших слів. Мовні символи, стереотипи, еталони в мові – це, звичайно, не тільки фразеологізми. Такі слова, як *осел*, *дуб*, *голубка*, безумовно, символи, але порівняно з ідіомами вони прості, елементарні, у них немає «секрету», як в ідіоми. Чого варті такі вирази, як *кістка в горлі*, *п'яте колесо до воза*, *велике цабе*.

Символічні знаки називають умовними або конвенціональними. Вони тому умовні, що їх зміст пов'язаний із формою як би за угодою, договором, таємно встановленим між користувачами цих знаків. Приклади подібних знаків у фразеології: *Aladdin's lamp* – *чарівна лампа Аладдіна*, *талісман*, *що виконує всі бажання свого господаря*; *rub Aladdin's lamp* – *потерти лампу Аладдіна* – *легко здійснити своє бажання*, де *Aladdin* (Аладдін) – герой казки «Аладдін і чарівна лампа» зі збірки арабських казок «Тисяча й одна ніч»; *Mahomet must go to the mountain* – *Магомет іде до гори* – людина повинна вміти зробити перший крок для розв'язання проблеми, де *Mahomet* (Магомет) – згадується в прислів'ї «*If the mountain will not come to Mahomet, Mahomet must go to the mountain*» – «якщо гора не йде до Магомета, то Магомет іде до гори», що ввійшла в європейські мови з арабської завдяки англійському філософу Френсісу Бекону.

Таким чином, фразеологізми, як і будь-які знаки мови, можуть бути розглянуті крізь призму знакової теорії Ч. Пірса [61], отже, називатися іконічними, індексальними та символічними.

Фразеологічний знак – знак іллокуції (здатний виражати намір говорити, способи досягнення мети, розкривати характер відносин між об'єктом і суб'єктом) [38, с. 56]. Він має людську сутність: людина створює фразеологізми для збереження певної інформації про своє життя, звідси –

антропогенність фразеологічного знака. У фразеологізмах відображається також і сутність природи – звідси натурогенний характер фразеологізму: збереження того, що людина бачить у навколишньому світі й над чим не має влади. Іллокутивна складова фразеологічного знака виявляється і в застиглому образі, який може на компонентному рівні відображати користь чи шкоду того, що відбувається або що існує – звідси з'являється ідея конструктивності / деструктивності в стійкому звороті [38, с. 57].

Отже, фразеологізм як знак мови має іллокутивну спрямованість, тобто здатність показати певний спектр взаємовідносин, який метафорично вибудовується між суб'єктом і об'єктом. У зв'язку з цим, іллокутивне навантаження стійкого звороту може виявлятися в метафоричній взаємодії суб'єкта та об'єкта (конструктивність / деструктивність) і типах творчої сили (антропогенність / натурогенність). Як мовні знаки фразеологізми розглядаються з точки зору їх комунікативного навантаження, тобто, спираючись на термінологію Ч. Пірса [61–62], можна стверджувати, що існують іконічні фразеологізми, індексальні фразеологізми та символічні фразеологізми.

1.2. Визначення поняття «технонім» та його особливості

Відомо, що буття не є статичною формою існування матерії, воно піддається постійним змінам, зовнішнім і внутрішнім, незначним і глобальним. Подібні процеси відбуваються і в межах будь-якої мови, оскільки вона – відображення буття у формі звуків і слів, усного і писемного мовлення. Одним з таких процесів, що впливає на якісний і кількісний склад фразеологічного фонду тієї чи іншої мови, є час. Не випадково в лінгвістиці застосовується синхронічний і діахронічний методи опису одиниць мовної системи. Саме завдяки часовому аспекту можна говорити про такі процеси в мові, як неологізація й архаїзація. Що було актуально в мові в один відрізок

часу, перестає бути таким в іншому. Крім того, з'являються абсолютно нові елементи буття, що виникають завдяки науково-технічному прогресу. Ці новинки знаходять своє місце не тільки в різних аспектах існування людини, але і в її мові.

У житті сучасних людей такі поняття, як «техніка», «технологія» і «техносфера» невід'ємно пов'язані з трудовою, творчою, комунікативною та іншими видами діяльності. Для позначення технічної сфери життя суспільства існує ряд термінів, які, на перший погляд, повною мірою синонімічні, тобто дуже близькі за своїм значенням: техніка, технологія, технічний, техніцизм, техногенний, техносфера, технонім і багато інших. Щоб розібратися в різноманітті понять, необхідно виділити їх ключові особливості, подібні та відмінні риси, а також визначити ті терміни, які найбільш часто можна зустріти в мові.

Вивчаючи доступні варіанти тлумачення терміна «техніка», можна знайти в них багато спільного.

Перш за все, техніка пов'язана з трудовою діяльністю людини. Як відомо, праця – рушійна сила еволюції, а отже різні аспекти життя, пов'язані з трудовою активністю як індивіда, так і суспільства в цілому, можуть знайти своє відображення в різних мовних утвореннях. Праця практично неможлива без супутніх інструментів, які допомагають швидше досягати потрібного результату. На початкових стадіях розвитку людського суспільства переважала ручна праця без використання будь-яких складних специфічних знарядь. Важливо відзначити, що виконання комплексних трудових дій, що вимагають злагодженої роботи декількох людей, було неможливе не тільки через примітивність доступних на той момент інструментів, але й через відсутність розвиненої мовної системи, що дозволяє здійснювати комунікацію на належному рівні [55, с. 73].

У процесі становлення людського суспільства вдосконалилися як способи досягнення поставлених трудових завдань, так і мова, якою відбувалося спілкування в процесі роботи. Чим складніше й інтенсивніше

ставала трудова діяльність, тим більш різноманітний інвентар інструментів застосовувався в ході праці. Від палиць і каменів до ракетних двигунів і атомних реакторів – людство зробило багато відкриттів у ході становлення і розвитку своєї техносфери.

Такий хід речей не міг не позначитися і на фразеологічній складовій мови. Наприклад, з розвитком кіноіндустрії, телебачення та комп'ютеризації суспільства дедалі популярнішим ставало слово «*screen* – екран». *TV screen* – екран телевізора, *silver screen* – екран у кінотеатрі, *display screen* – екран монітора – все це елементи повсякденного життя. З плином часу слово «екран» стало використовуватися і в стійких зворотах, наприклад, *class B motion screen (picture)* – йти другим екраном – про демонстрацію фільму тільки в кінотеатрах другого розряду; *the small silver screen* – блакитний екран – телевізор; *blue screen of doom* – синій екран смерті – повідомлення про критичні помилки в операційній системі *Windows* (див. Додаток А, реч. 1).

В англійській мові з винаходом поїзда з'явилися різні ідіоматичні вирази, що позначають різні типи й напрямки руху цього транспортного засобу: *a corridor train* (букв.: поїзд з коридором) – поїзд з критими переходами між вагонами; *down train* (букв.: нижній поїзд) – поїзд, що йде з великого міста; *ride the gravy train* (букв.: проїхатися на легкому поїзді) – прості гроші, легка нажива; *up train* (букв.: поїзд наверх) – поїзд, що йде до великого міста (див. Додаток А, реч. 2).

Вважаємо, що основним критерієм співвіднесення фразеологічних одиниць з технічним компонентом є можливість побачити в плані вираження і в плані змісту зворотів різне значення поняття «техніка» [99]. Фразеологічний фонд будь-якої мови містить ряд стійких виразів, основною тематикою яких є технічний аспект життя людини. Як правило, технічний відбиток можна знайти в самій структурі фразеологізму – у компонентному складі. Попри те, що компоненти сталого звороту втрачають своє первинне значення, їх зовнішня форма завжди залишається незмінною, дозволяючи

відстежити технічне походження складових частин фразеологічної одиниці. Наприклад, *dilapidated little wooden house* – хатка на курячій лапці, хатка на курячій ніжці – маленька вбога хатка (див. Додаток А, реч. 3).

Фразеологічні одиниці з технічними компонентами існують в будь-якій мові світу, і це свідчить про те, що техносфера є універсальним поняттям, властивим представникам всього людства, незалежно від його культурних, соціальних та економічних відмінностей. Той етнос, який прагне до впровадження різних технологій у своє життя, неминуче збагатить лексичний та фразеологічний пласт своєї мови елементами, які є результатом такої технологізації [56, с. 182]. З огляду на це, вважаємо, що можна говорити про існування такої групи стійких зворотів, як «фразеологізми з компонентом-технонімом». Виходячи з назви групи, на нашу думку, до подібних фразеологічних одиниць можна віднести такі звороти, у складі яких зустрічається компонент, який семантично означає об'єкт або процес, що виявляється в технологічному аспекті діяльності людини або є її результатом. Наприклад, *draw water in a sieve (make clothes for fishes)* – носити воду решетом – робити що-небудь свідомо даремно; *play a double game* – ламати комедію – прикидатися перед кимось; *make tracks away from* – нагострити лижі – втекти будь-куди; *burn the candle at both ends* (букв.: палити свічку з двох сторін) – марно витратити ресурси, марнувати життя; *play first fiddle* (букв.: грати першу скрипку) – займати чільне місце; *hammer and tongs* (букв.: молоток і кусачки) – енергійно, з натхненням (див. Додаток А, реч. 4–5).

Зважаючи на тенденцію до уніфікації мовних одиниць за однією або кількома ознаками, можна запропонувати об'єднати всі усталені звороти, чий структурно-семантичний склад пов'язаний з технічним аспектом, в одну групу – техноніми.

Термін «технонім» можна зустріти в деяких сучасних наукових роботах, наприклад, А. А. Коханської [23], В. В. Єлькіна [30] та А. В. Ровенської [30], Т. А. Сироткіної [69], Л. М. Рильшикової [66], однак у

них це поняття не розкривається в межах фразеологічного фонду мови, а лише згадується як наявне всередині ономастології. Н. В. Подільська в «Словнику російської ономастичної термінології» виділяє «техноніми» як окремий розділ в ономастиці, що займається вивченням назв техніки та електроніки. Найменування різних енергооб'єктів також відносять до технонімів. Техноніми відображають ту частину мовної свідомості автора, яка пов'язана з об'єктами техніки та їх назвами [108].

Однією з перших власну класифікацію різних груп онімів запропонувала О. В. Суперанська в посібнику «Загальна теорія власної назви» [73, с. 144–145]. Залежно від позначуваного об'єкта дослідниця виділяла антропоніми (назви людей), зооніми (назви тварин), фітоніми (назви рослин), топоніми (географічні об'єкти), космоніми (космічні об'єкти), хрононіми (часові періоди), документоніми (документи), техноніми (найменування технічних засобів), хремотоніми (різноманітні предмети, зброя). Частина об'єктів номінації, кількість яких останнім часом постійно варіюється під впливом переважно екстралінгвістичних факторів, не отримала окремих термінів на їх позначення, зокрема йдеться про найменування підприємств, організацій, товарів, назв техніки тощо [73, с. 144–145]. Термінологічне визначення цих груп власних назв до цього часу залишається предметом наукових дискусій.

Класифікація онімного простору О. В. Суперанської передбачає поділ онімів на групи назв живих істот і істот, які сприймаються як живі, а також неживих істот. До останнього розряду належать техноніми [73, с. 148].

Вважають, що технонім у складі сталого звороту може мати антропогенний або натурогенний характер. Наявність зв'язку техноніма з тим типом виробничої матерії, що створила природа, передбачає натурогенність, при цьому людина може докладати певних зусиль, щоб дане природою використовувати для своїх потреб. Це можна побачити на прикладі таких фразеологізмів: *rolling stone gathers no moss* – кому на місці не сидиться, той добра не наживе; *constant dripping wears away a stone* – крапля камінь

точить; run into a stone wall – впертися в кам'яну стіну; зіткнутися з непереборною перешкодою; зайти в глухий кут (див. Додаток А, реч. 6–7).

Камінь як створений природою технічний інструмент зустрічається в первісному вигляді, є продуктом природи та, за необхідності, модифікується людиною. Створені природою об'єкти людина використала для покращення умов свого життя та реалізації науково-технічного прогресу. Тому натурогенні елементи буття, що пізніше стали інструментами для досягнення цілей людства, можна вважати специфічною частиною техносфери. Наприклад, *green light – зелена вулиця, дозвіл; give the green light – дати зелену вулицю, відкрити шлях, надати свободу дій; розв'язати будь-кому руки; let there be light! – нехай буде світло!* (жартівливий вираз перед вмиканням світла в приміщенні); *come to light – відкриватися; розкритися* [43, с. 479]: світло (образ фразеологізму) як люмінесцентне природне явище, яке людина навчилася виробляти самостійно для штучного освітлення (див. Додаток А, реч. 8–9).

Антропогенність техноніма, навпаки, пов'язують з активними зусиллями людини, спрямованими на виробництво предметів або явищ для отримання конкретної користі або, навпаки для заподіювання шкоди [57, с. 183]. Тож, ідеться про неживий продукт безпосередньо механістичної діяльності людини. Наприклад, *hard as nails – витривалий; sharp as a needle – спостережлива людина; cannon fodder – гарматне м'ясо – недосвідчені новобранці*. У цих зворотах компоненти «цвях, голка, гармата» формують антропогенний характер звороту, адже належать до приладів та механізмів, які використовуються людиною в тих чи інших видах діяльності (див. Додаток А, реч. 10–11).

Фразеологізми-техноніми також характеризуються своїм конструктивним та деструктивним початком. Деструктивний вплив частіше за все спричиняє заподіяння шкоди об'єкту, на який цей вплив спрямований [57, с. 183]: *raise the roof – влаштувати скандал; kick down the ladder – позбавити підтримки, допомоги; hit with an iron fist – розправитися*

залізною рукою (рішуче та жорстоко розв'язувати питання). Наприклад, в останньому словосполученні англійський варіант містить слово *hit*, що означає *бити*, тобто мати переважно деструктивну дію на предмет або людину (див. Додаток А, реч. 12–13).

Конструктивний вплив – це типова користь, що частіш за все виявляється в результаті певної активності [57, с. 184]. Наприклад, *when one's ship comes home* – коли кому-небудь пощастить; *thread the needle* – закінчити важку роботу; *keep the powder dry* – тримати порох сухим (бути в бойовій готовності). В останньому виразі конструктивний вплив виражено за допомогою дієслівного компонента *keep* та прикметникового *dry* (див. Додаток А, реч. 14–15).

Компонент-технонім у складі фразеологізму має свої межі. Це лексичний та семантичний рівні. Лексичний рівень – набір спеціально підібраних десемантизованих слів, які формують образ. На цьому рівні можна виділити такі типи компонентів-технонімів: механізми та споруди: *fight windmills* – битися з вітряними млинами, *fling cap over the windmill* – переходити межі допустимого, *reinvent the wheel* – відкрити Америку, *be the fifth wheel* – н'яте колесо до брочки (див. Додаток А, реч. 16–17); інструменти та матеріали: *have the dead-wood on smb* – мати на когось компромат, *knock on wood* – постукати по дереву, *shovel in money* – загрибати гроші лопатою, *put to bed with a shovel* – вбити когось (див. Додаток А, реч. 18–19).

Наступний – це семантичний рівень – значення, яке сформувалось у результаті поєднання десемантизованих слів [57, с. 184]. На цьому рівні можна виділити такі типи: вид і застосування матерії: *skeleton key* – універсальний ключ (див. Додаток А, реч. 20); поведінка і стан: *to bite the bullet* – зчепити зуби (див. Додаток А, реч. 21).

Отже, під фразеологізмом з компонентом-технонімом будемо розуміти такий сталий зворот, де означуване містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування, зазнаючи впливу неживої природи. Він характеризується натурогенністю та антропогенністю, має конструктивний

або деструктивний вплив на об'єкт. Типологію їх плану вираження складають різні групи десемантизованих слів, які залежно від ступеня відношення до механічного процесу утворюють ядро і периферію вихідного поняття. З точки зору плану змісту також спостерігаються можливі критерії, що систематизують фразеологізми з компонентом-технонімом.

1.3. Фразеологізми з компонентом-технонімом як підгрупа фразеологізмів термінологічного походження

Будь-яка професійна одиниця є результатом когнітивної діяльності фахівця, що полягає в концептуалізації та вербалізації професійних знань. Фразеологічні одиниці посідають особливе місце в професійній комунікації та своєрідно репрезентують елементи професійного знання. Питання про особливий статус термінів-фразеологізмів, їх когнітивної специфіки можна віднести до активно розроблюваних у термінознавстві. Проблема розмежування однослівних спеціальних одиниць і виділення фразеологізмів в окрему групу в цілому потребує подальшого дослідження. Так, наприклад, в класичних працях з термінознавства, які використовуються в процесі освоєння цієї складної й специфічної сфери знань: навчальному посібнику С. В. Гриньова «Вступ до термінознавства» [24] та монографії В. П. Даниленко «Російська термінологія» [25] – це питання або взагалі не порушувалося, або вирішується неоднозначно.

С. В. Гриньов вважає всі складові терміни (або терміні-словосполучення) лексикалізованими одиницями, тобто визнає їх семантичну еквівалентність слову, з одного боку, і стійкий характер вживання – з іншого, але про фразеологізми не згадує. На думку дослідника, у ролі термінів виступають номінативні поєднання на основі підрядного зв'язку; структура такого підрядного поєднання чітко передає логічні відношення між співвідносними в змістовній структурі терміна поняттями: опорний

компонент вказує на родові поняття, залежний (-і) – на диференціальні ознаки видового [24, с. 15]. Відповідно до цього трактування при розгляді вченим основних способів термінотворення – семантичного, морфологічного, синтаксичного, морфолого-синтаксичного й запозичення – фразеологічна номінація як особливий спосіб не виділяється.

На особливі властивості термінологічних фразеологізмів вказувала Л. А. Капанадзе, яка відносила їх до нерозчленованих найменувань. Зокрема, вона зазначила, що фразеологізмам у термінології типу *квітнева погода* (*нестійка погода в холодній повітряній масі в тилу циклону*), *атомний номер* (*число протонів в ядрі*), *гола частка*, *білий шум* тощо не властиве самостійне парадигматичне протиставлення значень всередині поєднань [37, с. 76].

У монографії О. О. Нікуліної [60, с. 52–53] та її спільних статтях з В. М. Лейчиком [46, с. 76–78] терміни-фразеологізми розглядаються, головним чином, з точки зору їх співвідношення із загальнозживаними корелятами, особливий інтерес для цих термінологів становить процес фразеологізації складних термінів у сучасній мові [46, с. 76–78]. Питання про когнітивну природу термінів-фразеологізмів, їх специфічні властивості і співвідношення з різними типами знання спеціально не ставилося і не вивчалось.

Як відомо, фразеологічні одиниці виступають невід'ємною частиною мови професійної комунікації. У зв'язку з універсальним характером фразеологічної номінації вони представлені у всіх сферах мови професійної комунікації. Складність диференціації фразеологізмів, що виникли і функціонують у професійному середовищі, пояснюється їх специфічними мовними і когнітивними характеристиками. Поєднуючи в собі властивості фразеології (ідіоматичність, непроникність структури і сталість складу) та спеціальної лексики (номінативний характер, належність до певної галузі знання, співвіднесеність із професійним поняттям або концептом), ці одиниці виступають особливим способом вербалізації професійно значимої інформації – на стику професійного і повсякденного знання [46, с. 78].

Вихід за межі вузької спеціальної сфери вживання та перехід до загальнолітературної мови для більшості мовних одиниць є характерним. Якщо термінологічне словосполучення часто вживається за межами терміносистеми, воно втрачає дефінітивні й системні характеристики, тобто відбувається детермінологізація, що здебільшого спричиняє появу нової мовної одиниці – фразеологізму, і в цьому випадку цей процес можна кваліфікувати як фразеологізацію. Так, межі фразеології розширили термінословосполучення з будівництва (*lay the groundwork for* – *закласти фундамент*), із медицини (*hot button* – *больова точка*, *pain in the neck* – *головний біль*, *shocking therapy* – *шокова терапія*), зі спорту (*marketing time* – *біг на місці*, *pass the torch* – *передати естафету*, *head into the homestretch* – *фінішна пряма*) тощо.

Для теоретичного осмислення фразеологізації велике значення мають праці Ю. А. Гвоздарьова [22], А. В. Куніна [44], Л. І. Ройзензона [67–68]. Зокрема Л. І. Ройзензон запропонував таке визначення цього мовного явища: «Фразеологізація – це процес стабілізації й закріплення в мовленнєвій практиці цього мовного колективу як готових (тобто таких, які кожного разу не створюються заново, а лише відтворюються, вилучаються з пам'яті мовців), відносно стійких певних мовних комплексів. Формально-граматично ці комплекси можуть бути співвіднесені зі словосполученням, сполученням слів або реченням...» [68, с. 114].

Властивості об'єкта, позначеного за допомогою фразеологізму, хоч і не виокремлюються логічно, вербалізуються у вигляді наочного образу. Таким чином, фразеологічні одиниці, що виникли і використовуються в професійній комунікації, є надслівні стійкі утворення, що володіють властивістю ідіоматичності, в яких об'єктивується знання, отримане в межах професійного досвіду в типових ситуаціях професійної діяльності. У них відображаються складні з точки зору пізнання об'єкти і явища професійної діяльності, які не можуть бути позначені однослівним найменуванням.

Нові знання, які вербалізуються фразеологізмом, ґрунтуються на

попередньому досвіді номінатора, деякі його аспекти зберігають свою актуальність, інші ж ігноруються. У процесі фразеологічної концептуалізації можуть переосмислюватися як окремі предмети і явища, так і цілі ситуації. При дослідженні професійно маркованих фразеологізмів з позицій розкритих ними знань про світ предметом аналізу стають відношення між компонентами фразеологічного значення як позначеннями пізнаваних людиною об'єктів та їх ознак.

Проникність меж між загальним та спеціальним знанням, їх складна взаємодія постає при аналізі когнітивних структур професійно маркованих фразеологізмів. Когнітивна структура, що стоїть за тим чи іншим фразеологізмом, об'єктивується як на рівні змісту – у фразеологічному значенні, так і на рівні мовного вираження – у компонентній структурі. У зв'язку з цим важливо враховувати, з яких компонентів складається фразеологізм: загальноживане слово – термін, який увійшов у широкий вжиток – вузькоспеціальний термін, як вони між собою пов'язані (тип зв'язку, ступінь злитості компонентів, співвідношення спеціального / неспеціального статусу компонента з його головною / залежною роллю в складі фразеологізму) [68, с. 119].

Фразеологізми, що виникають у науковій мові фахівців, репрезентують теоретичне знання про професійні об'єкти і явища. Однак це знання актуалізується в них не логічним, раціональним шляхом, а метафорично, через створення яскравого, незабутнього образу професійного поняття. Іншими словами, «фразеологічний формат професійного знання сигналізує про те, що цей розумовий конструкт виник на основі концепту, «виріс» із концепту» [68, с. 114]: *top class* – вищий пілотаж, *bring to a common standard* – звести до спільного знаменника, *chain reaction* – ланцюгова реакція, *trump card* – козирна карта. Подані аналітичні номінації мають різний ступінь фразеологізації в нетермінологічному контексті. Так, термінологічні назви *top class* – вищий пілотаж, *chain reaction* – ланцюгова реакція, *trump card* – козирна карта поза відповідними терміносистемами

регулярно набувають сталого переносного значення (третій етап фразеологізації), натомість складений термін *turbulence zone* – зона турбулентності можна віднести до другого етапу цього семантичного процесу (переосмислення терміна й оказіональне вживання його в переносному значенні).

Проблема взаємодії терміна і фразеологічної одиниці, позначення цього феномену відповідним лінгвістичним терміном – у центрі уваги сучасної лінгвістики. Взаємодія цих двох одиниць спричиняє поєднання фразеологічного й термінологічного значень в одній лексичній одиниці, які накладаються одне на одного, й, відповідно, доповнюють одне одного. Галузева термінологія, за словами О. Г. Чумак, виникає переважно на основі живої народної мови, використовуючи її словотворчі можливості. Кожна галузь науки розвиває певний корпус спеціалізованих понять, які виражаються організованою системою термінологічних номінацій [80, с. 12]. Зрозуміти ментальність народу, особливості національного мислення допомагає фразеологічна система мови.

С. В. Дружб'як, досліджуючи терміносистему економіки німецької мови, розуміє термін-фразеологізм як стійкий зворот, який має певну ідіоматичність, належить до мови професійної комунікації, містить щонайменше один термін і об'єктивує знання, отримані в межах професійного досвіду в типових ситуаціях професійної діяльності [27, с. 225]. Р. М. Мамедова визначила таку лексичну одиницю фразеологізмом термінологічного і професійного походження, який, крім свого основного, номінативного значення, набув нового, фразеологічного, значення, володіє своєрідним семантичним планом і становищем [50, с. 4]. Є. І. Шестак зазначає, що професійно-марковані фразеологізми термінологічного характеру (терміни-фразеологізми) – це стійкі утворення, яким притаманна властивість ідіоматичності, належать мові професійного спілкування, відображають об'єкти і явища професійної діяльності, які не можна позначити однослівним найменуванням [82, с. 10].

Я. В. Разводовська послуговується поняттям «термін-фразеологізм», яке використовує для позначення словосполучення з повним або частковим лексико-граматичним переосмисленням його компонентів, що є предметом вивчення і термінології, і фразеології, відображає складні об'єкти пізнання дійсності та явища професійної діяльності [65, с. 349]. Терміни-фразеологізми дослідниця відносить до фразеологічних зрощень і єдностей. Їхньою особливістю є те, що при позначенні спеціальних понять, вони виконують не емоційно-експресивну функцію, а номінативно-дефінітивну.

На основі раніше проведених досліджень фразеологізмів термінологічного походження існують декілька класифікацій цього поняття з різних позицій: за типологією, за ступенем злитості компонентів та за лексичним складом. За типологією фразеологізми з компонентом технонімом класифікуються на: термінологічні фразеологізми, що містять тільки терміни (без урахування службових слів), – наприклад, *acid test* – *вирішальне випробування*, *chain reaction* – *ряд викликаних одна одною подій*, *at a discount* – *неходовий товар*, *shift gears* – *перевести тему розмови на іншу* (див. Додаток А, реч. 21); термінологічні фразеологізми, в складі яких наявні як терміни, так і нетерміни: *tidal wave* – *хвиля невдоволення*, *of the first water* – *чудовий*, *the villain of the piece* – *людина надзвичайно поганих моральних якостей*, *quantum jump* – *різка зміна подій*, *low-water mark* – *межа*, *a short fuse* – *запальний* тощо (див. Додаток А, реч. 22); термінологічні фразеологізми, що складаються тільки із загальноживаних слів: *get under way* – *здійснювати*, *to make heavy weather* – *мати проблеми у вирішенні простого завдання*, *second wind* – *приплив нових сил*, *go to earth* – *злягти на дно*, *be down and out* – *виявитися в безнадійному становищі*, *draw a blank* – *зазнати поразки*, *to fight shy* – *уникати* тощо (див. Додаток А, реч. 23) [32].

В. М. Лейчик [46] поділяє терміни-фразеологізми за ступенем злитості компонентів на чотири групи. Вважаємо, що цю класифікацію можна застосовувати і для фразеологізмів з компонентом-технонімом: терміни-фразеологічні єдності, тобто мотивовані одиниці з цілісним значенням, що

виникло із злиття значень лексичних компонентів (*fallen angel* – фраз. диявол, терм. компанія, рейтинг якої понизився, *carry the ball* – фраз. виконати за кого-небудь якісь робочі обов'язки та завдання, терм. вести м'яч, проявити ініціативу під час гри) (див. Додаток А, реч. 25); терміни-фразеологічні зрощення (ідіоми), значення яких не можна зрозуміти із суми значень їх компонентів. Компонентами таких фразеологізмів виступають не терміни, а загальноновживані слова (*coldfish* – букв. холодна риба, терм. дивна людина, *act of God* – фраз. стихійне лихо, терм. стихійне лихо у фрахтових контрактах та страхових полісах) (див. Додаток А, реч. 26); терміни-фразеологічні сполучення, тобто звороти, в яких один із компонентів – термін, а інший – загальноновживане слово (*appeal to Ceasar* – букв. звернутися до вищої влади, фраз. звернутися до вищої влади, до авторитету; терм. звернутися із закликом до виборців на виборах, *between wind and water* – букв. між вітром і водою, терм. знаходиться на рівні нижче від ватерлінії чи врівень з нею, *come to anchor* – мор. віддати якір, фраз. влаштуватися) (див. Додаток А, реч. 27); терміни-фразеологічні вислови, в яких кожне слово має номінативне значення, при цьому сполучення є закріпленим, відтвореним цілком (*to kill two birds with one stone* фраз. вбити двох зайців одним ударом; терм. успішно впоратися з вирішенням відразу декількох справ одним зусиллям) (див. Додаток А, реч. 28) [46, с. 77].

Отже, у галузі професійної фразеологічної номінації пов'язані між собою результати абстрактно-логічного й наочно-образного мислення. Фразеологічні одиниці стають перехідною зоною, де здійснюється взаємодія двох видів свідомості. При цьому, фразеологічна номінація є в деяких випадках більш ефективною порівняно з прямою одноозначовою номінацією, оскільки, активізуючи чуттєвий досвід фахівців, задає програму їх діяльності в конкретній професійній ситуації. Вдало обраний для фразеологічної номінації образ сприяє поглибленому розумінню професійної галузі в цілому, на його основі може моделюватися комплекс професійних позначень [53, с. 95].

РОЗДІЛ 2

НОМІНАТИВНИЙ ОБСЯГ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ-ТЕХНОНІМОМ

2.1. Аналіз лексичного підґрунтя фразеологізмів із компонентом-технонімом

Лексичне підґрунтя технонімів у складі фразеологізму представлено тим компонентом, який формує технічний образ стійкої конструкції. Тим самим створюється фразеолексична референція (від фразеологізму – до лексем-компонентів, які його формують). Даний принцип, закладений в побудові фразеолексичного поля, описує Н. Н. Кирилова [40, с. 65]. Лексичне підґрунтя компонентів-технонімів може бути представлене такими тематичними групами: механізми та споруди, інструменти та матеріали.

2.1.1. Лексичне підґрунтя «МЕХАНІЗМИ ТА СПОРУДИ»

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «механізми та споруди» – це такі стійкі звороти, де семантично ключовий в образі компонент називає утилітарно-споживчі речі, в яких безпосередньо простежується їх автономне механічне функціонування [59, с. 87]. Такий тип компонента-техноніма називає перетворювачі руху, архітектурно-будівельні елементи, виробничі процеси, електромеханічні прилади тощо. Цей номінативний обсяг формує ядро тематичного поля «технонім».

Щоб визначити початкову належність звороту до групи технонімів, слід спиратися на пряме значення того компонента, який має відношення до виробничої діяльності або є результатом певного виробництва. Наприклад, *get off one's bike* – злитися, *crash the gate* – приходити без дозволу, *place smth at smb's door* – звинувачувати будь-кого тощо (див. Додаток Б, реч. 1).

Тому не беремо до уваги ті випадки, коли технічний параметр сприймається тільки в значенні ФО, що не є очевидним на основі представленого образу, наприклад: *to come to head* – *визріти, досягти вищої точки, апогею, різко загостритися*, *Black crow* – *чорний ворон – автомобіль для перевезення ув'язнених* [128]. *Ворон* – це орнітонім, з техносферою не пов'язаний, тому говоримо, що подібні структури не належать до фразеологізмів з компонентом-технонімом, попри те, що план змісту фактично зображує інформацію про засіб пересування по суші – антропогенний технонім.

Як приклад фразеологізму з компонентом-технонімом тематичної групи «механізми та споруди» розглянемо стійкий зворот *to have wheels in one's head* – *збожеволіти*. У цьому звороті стрижневий компонент-технонім *wheel* – *колесо* є «диск або обід, що обертається на осі або укріплений на валу і слугує для приведення механізму в рух». Колесо є механізованим інструментом антропогенного походження, оскільки складається з антропогенних диска або обода. Божевілля порівнюється з порожнім предметом. Таким чином, конотація фразеологізму негативна. В основному за способом творення фразеологізми цього типу є метафорами. Крім того, поводження з колесом вимагає фізичної дії з боку людини, що відображено в деяких фразеологічних одиницях шляхом наявності дієслівних компонентів: *go round in circles* – *крутитися колесом, крутитися як муха в окропі (метушитися, бути в постійних клопотах)*; *put a spoke in somebody's wheel* – *вставляти палки в колеса (свідомо заважати будь-якій справі)*; *life on the road* – *жити на колесах (у постійних роз'їздах)*, *be the fifth wheel* – *як возу п'яте колесо (про щось зайве, непотрібне)*, *go on wheel* – *усе йде як по маслу* тощо. Усі перераховані вище звороти є іконічними, оскільки в їх образ закладені реальні рухи колеса та наслідки цих дій (див. Додаток Б, реч. 2–3).

Властивості колеса та його зовнішній вигляд передають такі фразеологічні одиниці з технонімом, наприклад: *wheel of fortune* – *колесо*

фортуни, *the wheels of state* – державна машина, *wheels within wheels* – складне становище (див. Додаток Б, реч. 4–5).

Розглянемо інший стійкий зворот з групи «механізми і споруди»: *when my ship comes in* – коли мені посміхнеться щастя, коли я розбагатію. Стрижневий компонент-технонім – *ship* – корабель. Згідно зі словниковим тлумаченням, *корабель* – морське судно; пілотований літальний апарат. У своєму вільному вживанні корабель є одним із різновидів водного транспорту, який використовує людина для подорожей або для військових дій. В образі стійкої одиниці корабель свідчить про належність ФО до типу індексальних зворотів, оскільки значення фразеологізму не пов'язане безпосередньо з процесом посадки на корабель. Походження ідіоми пов'язане з портом Бристоль в Англії, який у ХІХ столітті був найбільш популярним в усьому світі. Поки місцеві моряки перебували в плаванні, їх дружини залишалися на суші й чекали своїх годувальників. Коли в них закінчувалися гроші на прожиття, місцеві торговці давали їм продукти в кредит до повернення їхніх чоловіків. Оскільки повернення корабля означало прихід грошей для сім'ї, жінки говорили про нього, як про «мій корабель». Коли кредитори вимагали повернути їм борг і сплатити за рахунками, дружини моряків відповідали: «коли прийде мій корабель». Зараз ця ідіома вживається у фігуральному сенсі, коли людина мріє про кращі часи й сподівається коли-небудь розбагатіти, а не чекає повернення якогось конкретного корабля.

Наведемо інші приклади стійких зворотів із компонентом *ship* – *корабель*, в яких в образ транспортного засобу закладені реальні рухи корабля та наслідки цих дій, зовнішній вигляд або його властивості: *that ship has sailed* – потяг нішов; *ships that pass in the night* – розійтися як у морі кораблі, розбігтися в різні боки; *to leave / abandon / desert a sinking ship* – покинути корабель що потонає; *the ship of the desert* – верблюд; *ships that pass in the night* – швидкоплинні зустрічі; *spoil the ship for a ha'porth of tar* – втратити цінне через дрібниці тощо (див. Додаток Б, реч. 6-11).

Інший стійкий зворот з групи «механізми і споруди», який розглянемо в нашій роботі: *see through the ladder* – помічати очевидне. Стрижневий компонент-технонім *ladder* – драбина (споруда у вигляді ряду сходів або перекладин для підйому і спуску). У своєму вільному вживанні це пристрій з двох поздовжніх жердин, скріплених рядом поперечок, який використовується для піднімання – спускання будь-куди. В образі стійкого звороту, оскільки значення фразеологізму не пов'язане безпосередньо з процесом розглядання будь-чого скрізь драбину. Ідіома базується на метафоричному перенесенні, загальноновживана, часто використовується в тематиці реабілітації залежностей (наркотичної, алкогольної), щоб позначити небажання родичів і друзів хворого помічати його залежність. Точне походження цього фразеологізму невідоме, вважають, що цей зворот стає архаїчним, бо починаючи з 2004 року в британському варіанті англійської мови вживається такий фразеологічний зворот із компонентом зоонімом, а саме *elephant in the room*, а в американському варіанті англійської мови *elephant in the living room* або *pink elephant in the corner*.

Наведемо інші приклади стійких зворотів з компонентом *ladder* – драбина: *(to) climb the corporate ladder* – підійматися по службових сходах, просуватися по службі, здійснювати кар'єрний ривок; *snakes and ladders* – успіхи та невдачі (настільна гра «Змії й сходи», в якій кинутий кубик, що потрапляє на голову змії, переміщається вниз на її хвіст, а потрапляє на низ драбини – вгору, на її верх; *kick down the ladder* – позбавити підтримки, допомоги тощо (див. Додаток Б, реч. 12–14).

Усі перераховані вище звороти є іконічними, оскільки в їх образ закладені реальні функції драбини та її вигляд.

Наступні фразеологічні одиниці, в яких один із компонентів є технонімом, свідчать про їх належність до лексичного підґрунтя «механізми та споруди»: *to cast a bait* – закинути вудочку (довідатися щось заздалегідь), *answer the bell* (відповісти на дзвінок) – відчинити двері; *lay down arms* (скласти зброю) – роззброюватися; *a bed of thorns* (ліжко з шипів) –

тернистий шлях; paddle one's own canoe (гребти на своєму каное) – покладаючись тільки на свої сили; owl car (совина машина) – нічне такси; put the cart before the wheel (ставити карету попереду коня) – робити навпаки; be tied to the chariot of smb. (бути прив'язаним до чиеїсь колісниці) – пов'язати долю з кимось, йти на повідку (див. Додаток Б, реч. 15–19).

Отже, аналізуючи номінативний обсяг ФО, слід сказати, що при виборі техноніма, образ якого формують фразеологізми, носії мови переважно орієнтуються на те, що створено природою або людиною (механізми та споруди).

2.1.2. Лексичне підґрунтя «ІНСТРУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ»

Такі стійкі звороти, де вихідний компонент, що є семантично ключовим в образі, називає допоміжні конструкти, які використовуються як технічна підтримка в створенні об'єкта, мають назву фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «інструменти та матеріали». Такий тип компонента-техноніма називає знаряддя виробничої праці й речовини для виготовлення продукції, однак самі знаряддя й речовини в роботі механізму безпосередньо не беруть участь. Цей номінативний обсяг формує периферію тематичного поля «технонім» [59, с. 87].

Розглянемо такий фразеологізм: *on pins and needles – метушливо; бути стурбованим, стривоженим; сидіти на голках*. У наведеному стійкому звороті стрижневим компонентом-технонімом є *needle – голка*. Згідно зі словниковим тлумаченням, під голкою розуміють *швейне приладдя, що являє собою загострений металевий стрижень з вушком для заведення нитки*. Як видно з визначення, *голка* – це інструмент, який використовують під час шиття, а отже звороти, в яких наявний розглянутий компонент, можуть бути віднесені до лексичного типу «інструменти та матеріали». Метафоричне значення фразеологізму створюється на тому емпіричному знанні, згідно

яким у реальному житті сидіти на голках неможливо. *Голка* тут функціонує як компонент-технонім, слугує інтенсифікатором ситуації, саме тим, що і закладається в образ фразеологізму. Сам зворот в цілому можна віднести до розряду індексальних фразеологізмів, оскільки іменний компонент *голка* асоціюється в такому випадку з поверхнею, де знаходяться голки, на яких сидіти спокійно дуже складно. Тому, *on pins and needles – сидіти як на голках* позначає «нервувати в очікуванні чогось неприємного, не вміти спокійно перечікувати щось, поводитися нетерпляче». Фразеологізм має народне походження. Нервуючи або переживаючи, багато людей починають переступати, ходити туди-сюди, поводитися смиканно, запально. Саме така манера поведінки й викликала появу цього фразеологізму (див. Додаток Б, реч. 20).

Розглянемо інші приклади стійких зворотів з компонентом *needle* – *голка*: *look for a needle in the bottle – займатися безнадійною справою*; *sharp as a needle – спостережлива людина; спостережливий, проникливий; спритний*; *thread the needle – закінчити важку роботу*; *a needle in a haystack – голка в сіні; що-небудь, що дуже важко знайти* тощо (див. Додаток Б, реч. 21–24).

Наведемо інші приклади фразеологізмів, в яких технонім має лексичне підґрунтя «інструменти та матеріали»: *as black as the ace of spades – дуже брудний*; *as cocky as the king of spades – такий же зухвалий, як і король пік; хвалькуватий, надто пихатий*; *to call a spade a spade – називати речі своїми іменами* тощо (див. Додаток Б, реч. 25–27).

У цих стійких зворотах стрижневим компонентом-технонімом є *spade* – лопата. Згідно зі словниковим тлумаченням, під лопатою розуміють *інструмент для роботи з ґрунтом і сипкими матеріалами, що являє собою широкий плоский клинок, насаджений на держак*. Як зрозуміло з визначення, *лопата* – це інструмент, який використовують під час копання, розчищення, перенесення землі або матеріалів, а отже звороти, в яких розглянутий

компонент зустрічається, можуть бути віднесені до лексичного типу «інструменти та матеріали».

На нашу думку, тлумачення фразеологізму *to call a spade a spade* – називати речі своїми іменами є дуже цікавим. Фразеологізм є перекладом французького виразу «*Appeler les choses par leurs noms*». Тобто називати речі своїми власними, реальними іменами, означає висловлювати свої думки, не підшукуючи слів, що пом'якшують сказане, говорити прямо і відверто. Простіше кажучи, вираз означає бути щирим. Появу цього фразеологізму пов'язують з ім'ям Еразма Роттердамського, який, прочитавши в Плутарха вислів «називати корито коритом», переклав його розширено: називати речі своїми іменами [119, с. 139].

Фразеологізми з компонентом технонімом *knife, dagger* – ніж також можуть бути віднесені до лексичного підґрунтя «інструменти та матеріали», наприклад: *before one could say knife* – негайно; *cut like a knife* – завдавати глибокого страждання; *get one's knife into smb.* – нападати з критикою; *go under the knife* – лягати на операцію; *knife and fork* – їжа; *look daggers* – дивитися вороже; *on a knife-edge* – у небезпечній ситуації; *sharpen a knife* – готуватися до бою; *at daggers' points* – на ножах, ніж у спину тощо (див. Додаток Б, реч. 28–37).

Згідно з тлумачним словником, *knife, dagger* – ніж – це різальний інструмент, що складається з клинка з лезом і вістря та рукоятки. Розглянемо фразеологічний зворот *at daggers' points* – на ножах, ніж у спину. Ніж у цьому словосполученні є компонентом-технонімом, функціонує як інтенсифікатор ситуації, саме те, що і закладається в образ фразеологізму. Сам зворот у цілому можна віднести до розряду індексальних фразеологізмів, оскільки іменний компонент *dagger* – ніж асоціюється в такому випадку з інструментом, який заподіює сильного болю. Легенда про удар ножем у спину (нім. *Dolchstoßlegende*) – теорія змови, якою пояснювалася поразка Німеччини в Першій світовій війні, обставина не військового, а внутрішньополітичного характеру. Згідно з цією легендою, німецька армія

вийшла непереможеною з полів битв світової війни, але отримала «удар у спину» від опозиційних «безрідних» цивільних на батьківщині. На основі цього фразеологічного звороту утворюється, базуючись на вільних словосполученнях, метафоричне перенесення: *cut like a knife* – *ножем по серцю* – *зачепити за живе, сильно образити*.

Наступні фразеологічні одиниці, в яких один з компонентів є технонімом, свідчать про їх належність до лексичного підґрунтя «інструменти та матеріали»: *on the anvil* (на ковадлі) – *бути в роботі, готуватися*; *be left in a basket* (бути залишеним у кошику) – *бути обдуреним*; *any stick to beat a dog* (будь-яка палиця, щоб побити собаку) – *покарати можна будь-яким способом*; *cast an anchor to windward* (кидати якір з підвітряного боку) – *вжити заходів обережності*; *a good anvil does not fear the hammer* – *хороше ковадло молота не боїться*; *use the axe* (використовувати сокиру) – *різко скоротити штат працівників*; *cut blocks with a razor* (різати колоди бритвою) – *витрачати сили даремно* (див. Додаток Б, реч. 38–40).

Отже, аналізуючи номінативний обсяг ФО, слід сказати, що при виборі техноніма, який формує образ фразеологізму, носії мови переважно орієнтуються на те, що створено природою або людиною (механізми та споруди), а потім використовують їх для закріплення в культурі, особливо поведінки та стану матерії (інструменти та матеріали).

2.2. Аналіз семантичного підґрунтя англomовних фразеологізмів із компонентом-технонімом

Аналіз семантичного підґрунтя англomовних фразеологізмів з компонентом-технонімом був запропонований у побудові фразеосемантичного поля Н. Н. Кириловим [39–40]. Він вважав, що десемантизоване слово-технонім, формуючи образ з іншими компонентами,

вирішальним чином бере участь у формуванні загального значення звороту. Тому цей тип систематизації будується спираючись на зареєстроване словниками значення фразеологізму, тим самим спостерігається фразеосемантична референція (від фразеологізму – до його семантики). Інакше кажучи, дослідження семантичного підґрунтя ФО – це аналіз плану змісту ФО, а план вираження розглядається лише на предмет наявності в ньому компонента-техноніма як категоріального показника фразеологізму з вихідним компонентом [40, с. 41].

Отже, виходячи із філософського поняття «матерія» як безліч всіх наявних об'єктів і систем в їх нескінченній кількості проявів [103, с. 317], семантичне підґрунтя фразеологізмів із компонентом-технонімом може бути представлено такими проявами матерії, як: «вид і застосування матерії», «поведінка і стан матерії».

2.2.1. Семантичне підґрунтя «ВИД ТА ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІЇ»

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «вид та застосування матерії» – це такі фразеологізми-техноніми, де означуване містить інформацію про предметно-понятійні властивості та пізнавально-практичну цінність матерії [59, с. 66].

Наприклад, фразеологізм *chamber pot* – *нічна ваза*. Компонент-технонім представляє антропогенні вироби *chamber* – *камера*, *pot* – *горщик*; *казанок*, які є метонімічною підставою для формування іронічного образу. Денотат конструкції ідентифікує побутове приладдя та його призначення, що і є приводом віднесення її до вихідного семантичного підґрунтя.

Наприклад, іменна конструкція *black gold* – *нафта* – у фразеологізмі міститься технонім антропогенного характеру *gold*, який у поєднанні з колоронімом здебільшого вказує на характерну ознаку предмета. Сам зворот

у цілому можна віднести до розряду символічних фразеологізмів, оскільки іменний компонент *gold* асоціюється в такому випадку з коштовностями тобто нафта приносить її власникам значний прибуток. Отже, символічний характер цього фразеологізму-техноніма полягає, по-перше, в тому, що зовнішня форма і внутрішній зміст обороту не мають між собою виразної суміжності, по-друге, імовірність правильного тлумачення наведеного фразеологізму без володіння знання фонової інформації вкрай мала. Існує версія, у якій і донині є послідовники, що нафта утворилася в результаті перегною величезної кількості вимерлих динозаврів, тому вона має чорний колір (див. Додаток Б, реч. 41).

Фразеологічні звороти типу *yellow metal* – *золото*, *white fuel* – *біле паливо*, *гідроенергія*, *black diamonds* – *кам'яне вугілля* тощо також мають семантичне підґрунтя «вид та застосування матерії». У всіх подібних випадках спостерігається звуження значення ФО порівнянно з його прототипом.

Наступний приклад фразеологізму-техноніма *be in the wind* – *напідпитку* має лексичне підґрунтя «інструменти та матеріали» та належить до тематичної групи «вид та застосування матерії». У фразеологізмі міститься технонім натурогенного характеру *wind*, який у поєднанні з дієсловом утворюють фразеологізм-технонім символічного характеру. Зовнішня форма символічного фразеологізму-техноніма в цьому випадку ніяк не пов'язується з денотатом звороту. У подібних структурах компоненти зазнають найбільшої десемантизації, тому розкриття семантики звороту є складним завданням без знання етимології цього виразу. Фраза *be in the wind* – *напідпитку* утворюється з термінології англійського флоту XVIII-XIX століть. Оригінальна фраза «*three sheets in (to) the wind*» стосувалася до непередбачуваної поведінки корабля, коли втрачався контроль над усіма його вітрилами.

У морській термінології «*sheets*» – *це мотузки (шкоти)*, за допомогою яких регулюється положення вітрил щодо вітру. Швидкість і напрямок руху

корабля контролюється кількома вітрилами, що підіймалися на кожній щоглі, нахилом вітрил щодо вітру і положенням керма. Якщо шкоти, що контролюють вітрила, рвалися або їх відпускали, це називалося «*in the wind*». Можна уявити вітрило, бурхливо розмаяне на вітрі, з шкотами, які моталися на всі боки. Дуже складно повернути керування таким вітрилом. До 1810 у кораблів було по три щогли (фок-щогла, грот-щогла, бізань-щогла). Коли шкоти всіх трьох щогл виявлялися відпущеними, корабель повністю втрачав керування. Такий безконтрольний рух корабля порівнювали з ходом п'яного, який спотикається. Інший варіант: відпущені шкоти бовталися як п'яний матрос (див. Додаток Б, реч. 42).

Як відомо, відправною точкою є стихія води як першоелемент буття (першостихії), виражена безпосередньо лексемою *water / вода*, фразеологізми з яким мають натурогенний характер.

Цікаво, що в англійській мові вода метафорично позначає різні види напоїв, у тому числі й алкогольних: *bubbly water* (бульбашкова вода) – (жарг.) шипучка, ігристе вино, *fire water* (вогняна вода) – (амер. розм.) вогняна вода, спиртні напої (цей вираз виник у мові індіанців); фразеологізм *water of life* – (вода життя), крім свого прямого значення має і переносне: 1. «жива вода», духовне оновлення; 2. (жарт.) цілющий напій (про спиртне); *water bewitched* (зачарована вода) – (вуст. розм. жарг.) «водичка», слабкий чай (див. Додаток Б, реч. 43).

Відзначимо той факт, що в наведених англійських ФО символічне значення води як «цілющої вологи, джерела життя» прочитується набагато менш очевидно порівняно з таким значенням стихії в українських фразеологізмах, якщо прочитується взагалі. У наведених англійських ідіомах вода подається скоріше як напій для підняття настрою, ніж як «джерело життя, життєвих сил».

Технонім *coffin* – труна знаходимо у фразеологічному звороті *coffin varnish* – дешевий віскі, що репрезентують концепт «спиртні напої» і відображують національно-культурну специфіку американського варіанта

англійської мови. Цей фразеологізм антропогенного характеру відносимо до семантичного підґрунтя «вид та застосування матерії». Зовнішня форма символічного фразеологізму-техноніма в цьому випадку ніяк не пов'язується зі змістом звороту. Тому, не знаючи історію появи цього фразеологізму, важко визначити його зміст. Фразеологічний зворот *coffin varnish* з'явився під час громадянської війни (*Civil War*): для позначення міцного алкогольного напою. Випивка тоді була одноманітною, в основному, вкрай низької якості. У бідних салунах алкоголь нещадно розбавлявся. У віскі додавали скипидар, аміак, порох або перець. Назви ковбойських напоїв добре відображають як грубість тогочасної епохи, так і їх вміст (див. Додаток Б, реч. 44).

Наступний фразеологічний зворот з компонентом технонімом *a gold brick* – *ледар, шахрай* належить до семантичного підґрунтя «вид та застосування матерії». У фразеологізмі наявні техноніми антропогенного характеру *brick* та *gold*, які здебільшого вказують на характерну ознаку предмета. Сам зворот у цілому можна віднести до розряду символічних фразеологізмів, оскільки іменний компонент *brick* асоціюється в такому випадку з тим, хто *лежить без діла; ледарювати*, а прикметник *gold* описує його. Тому, згідно з визначенням Кембрижського словника, *a gold brick* – *шибеник, нероба, лобуряка, ледар (букв. золота цегла)*. Зовнішня форма символічного фразеологізму-техноніма в цьому випадку ніяк не пов'язується зі змістом. У подібних структурах компоненти піддаються найбільшій десемантизації, тому розкриття семантики звороту є складним завданням без знання етимології цього виразу (див. Додаток Б, реч. 45).

Наведемо приклади фразеологізмів з компонентом-технонімом, які належать до тематичної групи «вид та застосування матерії»: *black box* (*чорна коробка*) – *чорна скринька*; *a shooting iron* (*залізо, що стріляє*) – *вогнепальна зброя*; *chamber pot* (*нічна ваза*) – *унітаз*; *spring flood* (*велика вода*) – *повінь*; *white gold* (*біле золото*) – *бавовна тощо* (див. Додаток Б, реч. 46–47).

Отже, проаналізувавши фразеологізми-техноніми тематичної групи «вид та застосування матерії», можемо видзначити, що вони містять інформацію про соціально-ділові та емоційно-фізичні прояви, а також процесуальні властивості матерії. Фразеологізми цієї підгрупи можуть бути символічними, індексальними та іконічними, мати антропогенний та натурогенний характер.

2.2.2. Семантичне підгрунття «ПОВЕДІНКА ТА СТАН МАТЕРІЇ»

Фразеологізми-техноніми, де означуване містить інформацію про соціально-ділові та емоційно-фізичні прояви, а також процесуальні властивості матерії, становлять фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «поведінка і стан матерії» [59, с. 90].

Поведінка – це активний прояв волі й енергії (соціально-ділова активність), які спрямовані на зміну або розвиток чого-небудь; може бути представлено дієсловом, предикативною конструкцією або іменним поєднанням [103, с. 434]. Відзначимо, що семантична поведінка від семантичного стану (зокрема, предикативні конструкції) відрізняється тим, що поведінка – це фаза, при якій видно реалізацію будь-якого процесу, а стан – це фаза, при якій наявні обставини характеризують того, хто є їх учасником.

Наприклад, натурогенний технонім *wind – вітер* може виступати в декількох проявах:

- конструкція *gone with the wind* – *шукай вітру в полі, як нема, той нема; діючи поступово, можна багато досягти; тобто треба дотримуватися процедури: шукати щось, щоб щось знайти, прийти до хорошого результату, тобто виконати все послідовно й результативно* – семантичне підгрунття «поведінка» (див. Додаток Б, реч. 48);

- конструкція *wind and weather* – *негода*: тобто предмет знаходиться в певному стані, відчуваючи на собі вплив одного зі змінних факторів – семантичне підгрунття «стан» (див. Додаток Б, реч. 49);

- конструкція *talk to the wind* – *кидати слова на вітер (обицяти)*; денотат виражає дію, однак це не фізична дія, а моральний вплив на когось – цей денотат належить до семантичного підгрунття «поведінка» (див. Додаток Б, реч. 50).

Наступний фразеологічний зворот з компонентом технонімом *water / вода* – *carry water on both shoulders* – *виводити на чисту воду (дворушничати, вести подвійну гру)* відносимо до лексичного підгрунття «інструменти та матеріали» та до тематичної групи «поведінка і стан матерії», оскільки денотат виражає дію, моральний вплив на предмет. Це фразеологізм індексального характеру, у ньому *вода* виступає певним еталоном правди, істини та протиставляється уявленню про те, що неможливо «*грати і за ваших, і за наших*», «*всидіти на двох стільцях*», також природно, як носити воду на двох плечах за допомогою коромисла. Вода в семантиці цієї ФО є еталоном правди, істини (пор. символічні характеристики води). Подібним чином характеристики води як символу чистоти переплітаються з конотаціями використання фізичних властивостей води в господарстві й способами її добування, що відображено в англійському фразеологізмі *carry water on both shoulders* (див. Додаток Б, реч. 51).

Розглянемо фразеологічний зворот з компонентом-технонімом *be in hot water* – *мати неприємності*, який також відносимо до семантичного підгрунття «поведінка та стан матерії». У фразеологізмі наявний технонім натурогенного характеру *water*, який разом із прикметником утворюють фразеологізм іконічного характеру. Метафоричне забарвлення звороту створюється шляхом встановлення асоціативного зв'язку між неприємною ситуацією та розлиттям на себе гарячого чаю. Таким чином, формується образ, який має схожість з реальними фрагментами буття. Колись давно в

Англиї проганяли з порога небажаних гостей, навмисно виливаючи на них цілий чайник окропу (див. Додаток Б, реч. 52).

Наведемо приклад фразеологічного звороту із компонентом-технонімом *It's raining pitchforks* – *злива*. Вважають, що цей зворот уперше був використан у комедії Девіда Хамфріса «Янки в Англії» (1815 рік). В американському варіанті англійської мови можемо знайти такі фразеологізми-техноніми *it rains hammer handles; it rains chicken coops* – *злива, коли струмені дощу пробивають парасольку або тканину одягу* (від звуконаслідування до зливого урагану). У британському варіанті англійської мови знаходимо фразеологізм-технонім *it's raining stair-rods*. Це фразеологізм антропогенного типу, який належить до семантичного підгрунтя «поведінка і стан матерії». Ідеться про сильну-сильну зливу в штиль: довгі, рівні струмені дійсно нагадують пруті (або штрихи, як на китайських гравюрах). На «колючий» дощ скаржаться «*it rains darning needles*» (буквально «голки для штопання»). А про галасну, шалену зливу кажуть: «*it's bucketing*» (спочатку «*it's raining buckets*» – ллє як з відра). Отже, зовнішня форма символічних фразеологізмів-технонімів у цих прикладах ніяк не пов'язується з денотатом звороту. У цих структурах компоненти піддаються найбільшій десемантизації, тому розкриття семантики звороту є складним завданням без знання етимології цього виразу (див. Додаток Б, реч. 53).

Розглянемо наступний приклад *to burn the candle at both ends* – *працювати не покладаючи рук, працювати без сну і відпочинку*. У цьому стійкому звороті стрижневим компонентом-технонімом є *candle* – *свічка*. Сам зворот можна віднести до семантичного підгрунтя «поведінка і стан матерії».

Працювати не покладаючи рук – це працювати невтомно, з великим ентузіазмом, це найменування того процесу, який приносить продуктивний результат, тобто це одна із форм прояву активності матерії – поведінка.

Вважаємо цей зворот символічного характеру, тому розглянемо його походження, щоб правильно зрозуміти його зміст. Ідіома прийшла в

англійську мову в XVII столітті із Франції. У той час свічки були досить дорогими, тому метафорично вираз означав марне витрачання цінних ресурсів на заняття чим-небудь до глибокої ночі, чи то робота, навчання чи читання. Слова *both ends* пов'язані з тим, що свічку встановлювали горизонтально й запалювали з двох боків, щоб вона давала більше світла, при цьому згораючи швидше. Так і людина, яка багато й продуктивно працює, швидко втомлюється.

Конструкція *old salt* – («стара сіль») – досвідчений, бувалий моряк; старий морський вовк. Натурогенний компонент-технонім *salt* у складі звороту передає антропогенний прояв живого організму – тобто якісний стан матерії. Подібна конструкція *iron lady* – «залізна леді» – сильна жінка з непохитною життєвою позицією, власними принципами й засадами. Так називали прем'єр-міністра Великобританії Маргарет Тетчер. Дослідники її діяльності стверджують, що вперше словосполучення «залізна леді» з'явилося в газеті *The Sunday Times* 25 січня 1979 року як вільний переклад зі статті в радянській газеті «Червона зірка», в якій британського прем'єр-міністра назвали «залізна дама». Вираз «залізна леді» (*iron lady*) так сподобався британцям, що він назавжди закріпився за М. Тетчер і у свідомості людей асоціюється саме з нею, хоча історія знає й інші приклади жінок на державних постах, які керували урядами твердою залізною рукою (наприклад, Голда Меїр або Індіра Ганді).

Наведемо інші приклади фразеологізмів із компонентом-технонімом тематичної групи «поведінка і стан»: *cut smb's comb* (обрізати чийсь гребінець) – принизити когось; *be at daggers drawn* (бути з витягненими кинджалами) – бути в стані війни; *a short fuse* (короткий запал) – запальність тощо (див. Додаток Б, реч. 54).

Таким чином, спираючись на проведені дослідження, можемо стверджувати, що фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної підгрупи «поведінка і стан матерії» переважають над підгрупою «вид і

застосування матерії». Це говорить про переважання соціально-ділової і емоційно-фізичної сфер у житті народу.

2.3. Антропогенний, натурогенний та інтенціональний аспекти фразеологізмів із компонентом-технонімом

Як відомо, антропогенними називають ті фактори, які своїм походженням зобов'язані будь-якій діяльності людини. Цим вони принципово відрізняються від факторів природних, які виникли ще до появи людини, але існують і діють досі. Вплив людини як екологічного фактора надзвичайно сильний та різнобічний. Жодна екосистема на планеті не уникла цього впливу, а більшість з них зникла повністю [103, с. 657].

У філології широко вживається термін *антропоморфний*. Вважаємо, що доречніше використовувати термін *антропогенний* при розгляді фразеологічних одиниць із компонентом-технонімом, бо антропогенний – характеризує способи впливу людини на навколишній світ, у той час, як антропоморфний – за формою нагадує людину [59, с. 109]. Антропогенні фразеологізми-техноніми містять у своїй структурі компоненти, семантично співвідносні з результатами трудової, наукової, художньої або іншої діяльності людини – там, де безпосередньо чи опосередковано використовуються механічні пристрої, винайдені людиною.

Антропогенні фразеологізми із компонентом-технонімом – це такі фразеологізми-техноніми, у яких означуване містить штучний зразок не наявної в екосистемі матерії, при цьому дана матерія є результатом діяльності людини для задоволення своїх господарсько-виробничих потреб.

Розглянемо як приклад антропогенного фразеологізму-техноніма стійкий зворот *to know the ropes* – *добре розумітися у своїй справі*. Стрижневий компонент-технонім – *rope*. В англійській мові слово «*rope*»

трактується як гнучкий виріб із дроту чи органічних волокон (див. Додаток Б, реч. 55).

Слід вважати, що компонент *rope* у наведеному прикладі є маркером антропогенного звороту на тій підставі, що *rope* є тонкий і гнучкий трос, який виробляється людиною з різних матеріалів (прядива, лубу, вовни, шовку, синтетичних волокон). Ця фраза належить до золотого віку мореплавання, коли розуміння того, як поводитися з канатами, було необхідним для керування судном і його вітрилами, що було дуже важливим видом майстерності. До середини XIX століття воно стало загальноприйнятим сленговим виразом і збереглося й донині.

Наступний фразеологізм-технонім *to keep your powder dry* – *тримати порох сухим тобто бути наготові, насторожі, у всеозброєнні* (див. Додаток Б, реч. 56). Головним компонентом-технонімом є слово *powder*. Це слово трактується як вибухова сполука або суміш. У цьому звороті технонім *powder* є ключовим словом, яке визначає антропогенність фразеологізму, на підставі, що порох виготовляє людина, застосовуючи його у снарядах, вибухових пристроях і роботах.

Поява звороту в мові пов'язана з певним історичним періодом, це знаменита фраза Олівера Кромвелля «*Put your trust in God, my boys, and keep your powder dry*». – «*Покладіться на Бога і тримайте порох сухим*». Ця фраза стала настільки популярною в англійській культурі, що стала вживатися в абсолютно побутових і далеких від будь-яких історичних асоціацій контекстах. Дослівний переклад цього прислів'я українською звучить так: «*на бога надійся, а сам не зівай*».

Вибухова сила пороху має потенційно фізичний деструктивний вплив на людину та очевидний психологічний деструктивний вплив. Наведений фразеологізм віднесемо до групи антропогенних стійких зворотів також тому, що стрижневий компонент *powder* не є десемантизованим, тож пряме лексичне значення лексеми *powder* цілком очевидне в межах звороту, що дозволяє говорити про антропогенність структури в цілому.

До фразеологічних одиниць антропогенного характеру відносимо такий зворот: *saved by the bell* – *бути вчасно врятованим* (див. Додаток Б, реч. 57). Стрижневим компонентом звороту є технонім *bell*, який позначає *пристрій, прилад для звукових сигналів*. Саме це слово визначає антропогенність фразеологізму-техноніма, оскільки дзвоник виготовляється за допомогою людини. Появу цього звороту традиційно пов'язують з Англією: як відомо, її територія досить маленька, а у середні віки смертність була дуже високою, місця поховань займали велику територію. Щоб розв'язати проблему з похованнями, «Нічний дозор» – група людей – вночі виривала із землі труни, і потім в цю ж могилу ховали мерця на старі кістки. Все це звучить як відносно просте розв'язання проблеми, однак насправді все було жахливо і страшно у зв'язку з дивними знахідками. У середньому, в одній з 25 трун копачі знаходили жахливі подряпини всередині. Це означало, що люди були поховані живцем. Щоб уникнути таких випадків в майбутньому, коли ховали мерця, до його зап'ястя прив'язували нитку, потім її простягали через отвір у труні, через землю, а на поверхні прив'язували до дзвінка. Якби сталося так, що поховали когось живцем, він міг подзвонити (*to be a dead ringer*) й отримати шанс бути врятованим з могили (*or to be saved by bell*). Швидше за все, були люди, які працюють і вночі, щоб чути ці дзвінки – «нічний дозор» (*or «graveyard shift»*).

Таким чином, віднесемо цей сталий вираз до групи антропогенних фразеологізмів також тому, що технонім не є десемантизованим, тобто вживається у своєму прямому значенні та дозволяє говорити про антропогенність структури в цілому (див. Додаток Б, реч. 58).

Наведемо інші приклади антропогенних фразеологізмів з компонентом-технонімом: *cast anchor* – *влаштуватися*, *be on the ball* – *бути спритним; знати свою справу*, *one's cup of tea* – *будь-якого смаку*, *a bed of roses* (*ліжка з троянд*) – *легкий, приємний життєвий шлях*, *the clock around* – *цілодобово*, *a new broom* (*нова мітла*) – *нове начальство* тощо (див. Додаток Б, реч. 59). Таким чином, фразеологічна система має вибіркового характеру номінації

переважно антропогенної спрямованості, тому вивчення фразеологічних одиниць, семантично орієнтованих на людину, є особливо важливим.

Вважаємо доречним разом із поняттям *антропогенний* вжити поняття *натурогенний*, тобто викликаний впливом природи на навколишню дійсність. Натуроморфний – це якість об'єктів, що володіють зовнішньою схожістю з природою.

Отже, стверджуємо, що натурогенні фразеологізми з компонентом-технонімом – це такі фразеологізми-техноніми, у яких означуване містить природний виробничий зразок вже наявної в екосистемі матерії, при цьому окремо взяту (а також взяту і штучно модифіковану) матерію людина пристосовує для своїх господарсько-виробничих потреб.

До групи натурогенних технонімів не належать соматичні компоненти, оскільки, скажімо, частини тіла, будучи природними зразками технічних пристроїв, не можуть окремо вилучатися з природи й пристосовуватися в такому ж вигляді для цілей людини. Наприклад: *have a green thumb* – (Br) *have green fingers* – мати зелені пальці, золоті руки (про досвідчених садівників і городників); *to be up in arms* – бути готовим домагатися свого (доводити свою точку зору), *to twist my arm* – тиснути на когось (з силою налягати на когось, щось, щоб зробити швидше), *see eye to eye* – сходиться в поглядах з ким-небудь на що-небудь; знаходити спільну мову (бути однієї думки з будь-ким про що-небудь; повністю погоджуватися з ким-небудь про що-небудь), *to put one's foot down* – зайняти тверду, рішучу позицію, прийняти тверде рішення (проявити твердість у доказі своєї точки зору, наполягати на своєму) тощо (див. Додаток Б, реч. 60–62).

Представлені вище соматизми як природні технічні зразки можуть лише бути метафоризованим підґрунтям для технічного виробництва, але в самому виробництві участі брати не можуть, оскільки цю роль можуть виконувати вогонь, вода, пісок, камінь, палиця тощо. Вважаємо, що технонім – це, швидше за все, або штучно створена матерія, або активне

використання природних ресурсів (практично в незмінному стані), що надаються людині для споживчих потреб.

Розглянемо такий фразеологічний зворот *head in the clouds* – *літати в хмарах; бути розсіяним, не розуміти, що відбувається*. У цьому звороті технонім *cloud* є стрижневим словом, яке позначає світло-сірі клуби, хвилясті шари в небі, скупчення, які згустилися в атмосфері у виді водяних крапель і крижаних кристалів. Саме це слово визначає натурогенність цього фразеологічного звороту (див. Додаток Б, реч. 63).

Цей вираз використовується для опису людини, відірваної від реальності й схильної до різних польотів фантазії. Протилежний вираз має подібний вигляд «*down to earth*», і говорить про людину практичну і реалістичну. Використовується цей вираз з середини 1600-х років, його витоки неясні, вважають, що в основі фрази лежить образ людини-казкаря (тримати голову в хмарах фактично неможливо).

Наступні фразеологічні звороти з компонентом-технонімом *cloud*: *cloud nine* – *бути дуже щасливим, бути на сьомому небі*; *every cloud has a silver lining* – *у кожній хмарі є срібна підкладка (нема лиха без добра)*; *under a cloud* – *бути під підозрою* тощо можна віднести до натурогенної групи фразеологічних одиниць, оскільки стрижневий компонент-технонім має основне лексичне значення: згущення водяної пари у вигляді маси щільного туману, що зібралось високо в повітрі, але з несуттєвими метафоричними перетвореннями. У фразеологічних одиницях найбільш часто хмара формує іконічний образ ФО (картинку з реальної ситуації) (див. Додаток Б, реч. 64–66).

Зазначимо, що в англійській мові, так само як у нас, є словосполучення «*seventh heaven*», яке теж відносимо до натурогенного фразеологічного звороту, бо технонім *heaven* – *небеса* – це те, що створила сама природа. В обох мовах цей зворот сягає корінням у близькосхідні релігії, вавилонські та інші стародавні сакральні знання. Згідно з ними всесвіт складався з семи небесних сфер, в останній з яких мешкали ангели (див. Додаток Б, реч. 67).

«*Cloud nine*», на відміну від «*сьомого неба*», – це відносно новий вираз. Принаймні, лінгвістам не вдається відстежити його вживання раніше середини двадцятого століття, і навіть тоді воно мало вигляд як «*on cloud seven*». Таким чином, сьоме небо перетворилося на сьому хмару (див. Додаток Б, реч. 68).

В Америці з двадцятого століття стала широко (нібито аж до випусків прогнозу погоди) використовуватися система класифікації хмар, в якій номером дев'ять позначаються високі білі і пухнасті хмари. Усе, що нижче – це грозові хмари та інша сірість, що слабко асоціюється зі щастям людини.

Іноді вживають у такому значенні такий фразеологізм-технонім натурогенного характеру, як *to be over the moon* – (бути над місяцем) – на сьомому небі. Тобто, «*over the moon*» – ще один спосіб сказати, що ти неймовірно щасливий, на сьомому небі від щастя, у нестямі від щастя (див. Додаток Б, реч. 69). Ця фраза стала неймовірно популярна в Англії в 1970-х, коли після футбольного матчу в разі перемоги команди, якій симпатизував коментатор, він оголошував, що «*over the moon*». Але сама ідіома з'явилася раніше, її, наприклад, виявили в щоденнику якоїсь леді Кавендиш, яка була «*over the moon*», на сьомому небі, через народження молодшого брата.

Таким чином, лексеми *хмара*, *небеса*, *місяць* мають натурогенне походження і, по суті, зберігають своє значення у фразеологічних виразах, які відносимо до натурогенних технонімів.

Крім властивості натурогенності й антропогенності, у визначенні характеру фразеологізму з компонентом-технонімом виділимо інтенціональний аспект. Іntenція – це «спрямованість свідомості на предмет» [103, с. 301]. Як відомо, з середини 20-го століття в суспільне життя планети стали залучатися різноманітні технічні напрацювання, які змогли зробити життя комфортнішим, і, все більш інтенсивно споживаючи природні ресурси з допомогою вдосконалених наукомістких досягнень, людство поліпшило умови розвитку своєї цивілізації й свого роду. Але втручання

людства в усі сфери природи викликає різке погіршення стану екологічних систем, яке може призвести до непрогнозованих негативних наслідків. Таким чином, техніка здійснює конструктивний і деструктивний вплив на навколишній світ [76, с. 566]; техніка спричиняє можливу згубну дію, але й містить у собі «паростки рятівного» [77, с. 234].

Отже, інтенціональний аспект фразеологізму-техноніма спочатку може виявлятися в позначуваному звороті, де міститься інформація, яка стосується поточного стану матерії або майбутнього стану після будь-якого впливу, тобто загальне значення фразеологізму, що формується компонентом-технонімом разом з іншими компонентами, дає можливість зрозуміти, наскільки цей вплив стає корисним (конструктивним) або шкідливим (деструктивним) для об'єкта впливу.

Наприклад, фразеологізм-технонім *like a cat on hot bricks* – *сидіти, як у сливах*; *бути не у своїй тарілці* означає «знаходитися у не звичайному для себе стані, незатишно себе почувати», а фразеологічний зворот *get above one's station* – *не лізь на чужий віз* має лексичне значення «займатися тим, на що не здатний». У цих стійких зворотах негативний вплив виражено в компонентному складі поєднанням негативної частки *не* в українському варіанті, що дає уявлення про вчинення дії, що завдає швидше шкоди, ніж приносить користь. У тлумачному словнику можна знайти таке визначення лексеми «деструктивний» – призначений до руйнування будь-чого, неплідний [99, с. 445]. Деструктивний вплив спрямовано, у першу чергу, на створення перешкод в звичному ході подій для будь-кого.

Негативний вплив знаходимо у фразеологізмах з компонентом технонімом: *cheap skate* – (*скнара, скупердяга*) – людина, яка не любить витратити гроші; *as savage as a meat axe* – (*дикий, як сокира м'ясника*) – осквернений; *defile the marriage bed* – (*осквернити подружнє ложе*) – зрадити; *a bitter cup* – (*гірка чашка*) – гірка чаша, *be as hard as nails* – (*бути твердим як цвях*) – не мати співчуття або співпереживання до інших, *armchair critic* – (*диванний критик, критикан*) – людина, яка знає будь-яку

справу в теорії (а не на практиці), але дає всім поради так, ніби вона визнаний фахівець (див. Додаток Б, реч. 70–72).

Згідно зі словниковим тлумаченням, конструктивний – «плідний» [99, с. 896]. Отже, конструктивізм фразеологізму-техноніма виявлятиметься тоді, коли значення звороту інформує про створення матерії або поліпшення вже наявної матерії, здійснення сприятливих вчинків, дій, що спонукають до прийняття позитивних рішень. Тим самим конструктивний характер фразеологізму-техноніма реалізується виходячи з сукупності конотативного і денотативного значень сталого звороту.

Подібні приклади стійких зворотів можна знайти й в результаті позитивного впливу на об'єкт: *to have a heart of gold* – (мати золоте серце) – бути добрим; *the pen is mightier than the sword* – (ручка сильніше, ніж меч) – перо сильніше за меч; *fall into a good berth* (впасти на хороше ліжко) – знайти високооплачуване місце роботи; *clear as a bell* (ясний, як дзвін) – все зрозуміло; *go on one's own hook* – роботи все самостійно; *throw a rope to smb* – надати допомогу будь-кому; *keep one's flag flying* – не здаватися; *move heaven and earth* – старатися з усіх сил; *read smb like a book* – бачити будь-кого наскрізь; *stand to one's guns* – залишитися до кінця вірним своїм переконанням; *wave the flag* – бути налаштованим патріотично тощо (див. Додаток Б, реч. 73).

Розкрити характер впливу на об'єкт допомагає не тільки означуване, а й визначене. Образ стійкого звороту, його фразеологічне значення, виражене в денотативному і конотативному аспектах, дозволяють визначити чи є вчинений вплив позитивним або негативним, навіть якщо з точки зору значення компонентів це зробити неможливо. Наприклад, у компонентах сталого звороту *clodhopper* – мішок із соломю відсутня вказівка на позитивну або негативну природу скоєного на об'єкт впливу внаслідок їх семантики. Проте, якщо ми звернемося до фразеологічного значення наведеного звороту – *несприятна, дурнувата людина* – стане ясно, що мова виразно йде про негативну дію. Приклади подібних стійких зворотів: *a*

straight arrow (пряма стріла) – чесна людина (позитивний вплив); *jump over the fence* (перестрибнути огорожу) – перейти всі дозволені межі (негативний вплив) тощо.

Таким чином, визначення характеру впливу на об'єкт в межах фразеологізмів-технонімів може відбуватися на рівні плану вираження, на рівні плану змісту або за допомогою контексту, у межах якого використаний стійкий зворот. Ключовим критерієм, що визначає натурогенність фразеологізму, є наявність техноніма, який лексично належить до механічних явищ і об'єктів, створених самою екосистемою. Не виключені випадки переходу натурогенності в антропогенність. Власне натурогенність у складі фразеологізму представлена такими технонімами, як вода, вогонь, палиця, вітер, камінь, ключ (джерело), залізо, золото тощо. Антропогенні фразеологізми вживаються частіше в мові, оскільки праця як механізований процес (цілеспрямований і усвідомлений), орієнтований на досягнення будь-яких конкретних цілей, притаманний, у першу чергу, людині, а не природі. Проте, природа спроможна створити певний прообраз того, що вдосконалює людина в ході свого перебування на Землі. Широке вживання фразеологізмів з антропогенним компонентом пояснюється схожістю життєвих умов, ситуацій, мислення, понять і людських почуттів, а також схожістю базових психічних процесів, функцій у представників народів різних країн.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ-ТЕХНОНІМІВ ЗА ЗНАКОВОЮ ПРИРОДОЮ

3.1. Іконічні фразеологізми з компонентом-технонімом

Парадоксальність іконічного знака / фразеологізму полягає в тому, що в деяких випадках можна забути про те, що зображуване і зображення не одне і те саме (тобто різниця між реальністю і копією стирається, хоча б на час): кінець кінцем, вся історія магічних і релігійних практик заснована на «забуванні» цих відмінностей (протикання голкою портрета якоїсь людини передбачає нанесення живій конкретній людині фізичної шкоди), так само як і ефективність сучасних аудіовізуальних засобів комунікації (телевізійна репрезентація тієї чи іншої людини сприймається не як знак, а як сама ця людина). Поняття фразеологізмів у концепції Пірса співвідноситься з поняттям «іконічність» – це знаки, які не потребують інтерпретації, безпосередньо співвідносяться з означуваним (чобіт на вивісці взуттєвого магазину і подібні) [61, с. 11].

Виходячи з цього, іконічні фразеологізми з компонентом-технонімом – це такі фразеологізми-техноніми, де сформований образ володіє схожістю з реальними фрагментами буття, реалізуючи разом з ними однакову ідею. Прототипом для створення аналогічного іконічного ФО-знака є знайомі носію мови звукові та візуальні образи. Значення іконічних стійких зворотів часто просто тлумачаться через прозорість образу, можливість його умоглядної побудови [61, с. 11].

Фразеологізми з компонентом технонімом *fire* – це назва стихії, першоелемент буття, що належать до найбільш архаїчного, древнього пласта національного складу мови. Як відомо, вогонь, вода, земля і повітря мають певні фізичні властивості, це «речові сутності», здатні мотивувати створення ФО.

Розглянемо такий фразеологізм-технонім *between two fires*. Наведена компаративна структура має таке значення: *між двох вогнів*. Натурогенний характер стрижневого компонента *fire* підтверджується тлумаченнями в словниках. У фразеологізмі закладена реальна ситуація, коли людина перебуває в такому становищі, коли небезпека або неприємність загрожує з двох боків. Іконізм структури виявляється саме в цьому безвихідному, скрутному становищі. Є кілька версій походження звороту: 1) зворот сягає часів татаро-монгольського ярма. Прибулих в орду з податками або проханнями руських князів проводили шляхом до ханської ставки між двома запаленими вогнищами. Вважалося, що вогонь може відняти силу в отруйних ліків і перешкодити злим намірам; 2) можливо, калька з німецької «*zwischen zwei Feuer kommen*» – *потрапити в перехресний вогонь з двох боків*. Вираз мав інше значення: «*потрапити в небезпечне становище при спробі помирити ворожі сторони*» (див. Додаток В, реч. 1).

Наступний фразеологізм-технонім *to play with fire* – *грати (жартувати) з вогнем*. Іконізм цього виразу може проявлятися, скажімо, у ситуації, коли людина поводить себе необережно, здійснює щось небезпечно, не думаючи про наслідки (див. Додаток В, реч. 2).

У фразеологізмі *to build a fire under oneself* – *нід собою розпалювати багаття* закладено реальну дію, коли людина готує собі неприємність, прагне завдати шкоди. В українській мові цей вираз має значення «*рити собі яму*». Іконізм структури виявляється не стільки в самому багатті (ямі), скільки в його дії. Багаття уособлює неприємність, небезпеку. Дія позначає ситуацію, коли людина своїми небезпечними діями завдає шкоди сама собі (див. Додаток В, реч. 3).

Англомовний фразеологізм-технонім *burnt child dreads the fire* – *дитина, що обпеклася вогнем, боїться* має таке значення в українській мові: *обпікшись на молоці, дмуть на воду*. Вважаємо, що іконізм структури виявляється у негативному досвіді, побоюванні повторити колишні помилки, які змушують діяти обережно навіть тоді, коли обставини того не вимагають.

Вираз «*обпікишсь на молоці, дмуть на воду*» має давнє походження, він є в збірнику «Бджола», складеному з висловів та афоризмів отців церкви й античних письменників, які жили в кінці XI – початку XII століття у Візантії (див. Додаток В, реч. 4).

У наведених ФО вогонь розцінюється як небезпечна стихія, що може завдати неприємностей, болю, шкоди, викликає побоювання і навіть страх. З такою стихією не жартують, її бояться. Робота (виконання будь-яких дій), пов'язана з перебуванням у безпосередній близькості до вогню, також вважається небезпечною і важкою, що відбивається у фразеологізмі *to pull chestnuts out of the fire for smb* – *тягати каштани з вогню*. Іконізм якого полягає у виконанні дуже важкої роботи, результатами якої користується інший (див. Додаток В, реч. 5).

Водночас *to run into the fire* – *пройти вогонь (небезпечне випробування вогнем)* або *взяти на себе зустріч з небезпечною стихією: to go through fire and water* – *йти, піти в вогонь і в воду – піти на все, на будь-які самовіддані вчинки, не роздумуючи, жертвуючи всім, пройти (крізь) вогонь і воду (і мідні труби)*. Іконізм цих фразеологічних виразів може проявлятися, скажімо, у труднощах, перенесених у житті, важких випробуваннях. Такій людині тепер нічого не страшно, у неї все вже було: і вогонь, і вода, і мідні труби. Цей фразеологізм-технонім дуже древній та інтернаціональний, він сягає до стародавнього міфологічного осмислення вогню і води як тих стихій, що очищують (див. Додаток В, реч. 6).

До цієї групи віднесемо ще два фразеологізми, в образах яких вогонь вбачається певним знаряддям, що створює небезпеку: *to run into the fire* – *пройшли вогонь (небезпечне випробування вогнем)* або *взяти на себе зустріч з небезпечною стихією, to go through fire and water* – *йти, піти в вогонь і в воду – піти на все, на будь-які самовіддані вчинки, не роздумуючи, жертвуючи всім, пройти (крізь) вогонь і воду (і мідні труби)*. Іконізм цих виразів можна передати за допомогою образу нещадної жорстокості, застосовуючи надзвичайні заходи насильства, примусу, спустошення,

знищення і спалювання всього: землі, країни, народу. Такий образ створюється при використанні техноніма «*fire*» в поєднанні з технонімом «*sword*», який є зброєю – знаряддям, що несе смерть.

Разом з тим, стихія вогню наділялася неоднозначною символікою: «На одному полюсі – образ грізного, запеклого, мстивого полум'я, яке загрожує смертю і знищенням. На іншому – стихія, яка очищує; полум'я, що несе світло і тепло, що втілює творче, активне начало» [76, с. 284]. Образ вогню, який символізує таке активне, творче начало, знаходить відображення в наступній групі іконічних фразеологізмів. Тому іконізм цих фразеологізмів-технонімів вважаємо в тезі, що вогонь – це символ душевного прагнення, душевного запалу, творчої активності. До цієї групи відносимо такі ФО: *to catch fire* – *горіти (палати, запалюватися тощо)*; *a fire in the blood* – *вогонь у крові; пристрасть*; *keep the home fires burning* – *підтримувати вогонь у сімейному вогнищі, зберігати сім'ю; підтримувати, годувати сім'ю*; *Promethean fire* – *вогонь Прометею тощо* (див. Додаток В, реч. 7).

У наведених фразеологізмах образ вогню відображає аспекти внутрішнього світу людини, коли стихія (пристрасть) вирує не в зовнішньому світі, а в душі індивіда, спонукаючи на будь-які звершення, досягнення як в професійній або побутовій сфері, так і в любовній.

Далі розглянуті групи фразеологізмів-технонімів, що містять ідіоми, в яких компонент вогонь проявляє речові характеристики: *to add fuel to the fire* – *підливати олію у вогонь*. Іконізм структури виявляється не стільки в самому вогню, скільки в його властивостях: горіти сильніше, якщо в нього потрапляють горючі речовини. Переносне значення звороту вказує на загострювання відносин, поглиблювання будь-яких почуттів, настрою тощо; або на розпалювання, підвищування інтересу, уваги до будь-чого – мотивоване саме цією властивістю вогню (див. Додаток В, реч. 8–9).

Отже, результати проведеного дослідження показали, що значення іконічних фразеологічних одиниць з компонентом технонімом можуть бути мотивовані як символічними властивостями компонента *вогонь* у їх складі,

так і речовими. Основний образ, переданий компонентом вогонь у складі зібраних ідіом, – це «небезпека, небезпечна стихія», який є найпоширенішим. Також стихія вогню постає в складі ФО в образі «вогника, вогню», який символізує запал, душевне прагнення. Групи ідіом, мотивовані речовими характеристиками вогню, є менш наповненими.

Антропогенні фразеологізми з компонентом технонімом широко представлені в англійській мові: *have got an axe to grind* – мати сокиру, яку потрібно загострити – переслідувати особисті, корисливі цілі, бути зацікавленою особою; *like ships that pass in the night* – як у морі кораблі, *lay the axe to the root of smth.* – прикласти сокиру до кореня чого-небудь; *when one's ship comes home* – коли чийсь корабель повертається додому – коли щастя посміхнеться; *savage as a meat axe* – дикий, як сокира м'ясника – злий, розлючений; *smb's axe falls on smb* (чиясь сокира падає на кого-небудь) – завдати удару по комусь; *a black ship* (чорний корабель) – судно, яке портові робітники відмовляються розвантажувати; *the ship of state* – корабель держави – держава; *the ship of the desert* – корабель пустелі – верблюди; *use the axe* – використовувати сокиру – різко скоротити, зменшити; *a great ship asks deep waters* (велике судно потребує глибокої води) – великому кораблю – велике плавання; *weigh anchor* – відновити перервану роботу (мор. зніматися з якоря); *see through rose-coloured glasses* – дивитися крізь рожеві окуляри тощо.

Таким чином, іконічний фразеологізм-технонім, фактично виступаючи піктографічним відтворенням навколишньої дійсності, відображає ту частину світу носіїв мови, яка відбиває їх повсякденний життєвий уклад. У зв'язку з цим найбільш привабливими для формування внутрішньої форми фразеологізмів незалежно від мовної та культурної спільноти виявляються такі поширені стихії, як вода, земля, повітря, вогонь та знаряддя праці, а саме: сокира, ніж, мітла, лопата, граблі, вили тощо.

3.2. Індексальні фразеологізми з компонентом-технонімом

Відомо, що індексальний вираз – слово або вираз, що володіє сенсом тільки в безпосередньому контексті свого застосування. Індексальні фразеологізми з компонентом-технонімом – це такі фразеологізми-техноніми, де сформований образ має схожість з реальними фрагментами буття, реалізуючи, однак, власну ідею, абстрактну від того уявлення, яке дає цей образ у реальності. Така референція ґрунтується на реальному причинно-наслідковому зв'язку техноніма в складі образу і перебуває за межами стійкої структури іншого інформаційного поля, що більшою мірою породжує цей зв'язок [59, с. 124]. У цих стійких структурах вихідний компонент містить впізнавані характеристики, які власне компоненту не належать. Ці характеристики компонент виявляє не сам, а він їх набуває, оскільки вони є результатом активності інших об'єктів, явищ або станів, що володіють цими властивостями, у той час, як самі об'єкти, явища або стани виявляються емпіричним шляхом [59, с. 124].

Розглянемо індексальні фразеологізми на прикладі антропогенного техноніма *house* – *дім, хата, будинок*. Традиційно в англійській культурі склалося ставлення до будинку як до недоторканного сімейного вогнища, доступ до якого суворо обмежений. Відоме англійське прислів'я *Englishman's home is his castle* якнайкраще відображає цю національну рису.

Технічний характер стрижневого компонента звороту *safe as a house* – *абсолютно надійний, безпечний* підтверджується тлумаченнями в словниках: будівля для проживання людини; будівля, яка є звичайним місцем проживання сімейства тощо. Розглянутий компонент можна віднести до антропогенної групи технонімів.

В образі фразеологізму відтворена ситуація, коли англійці кажуть: *safe as a house*, маючи на увазі *безпеку – безпечний, як церква*, тобто абсолютно надійний, де заборонялися напади, арешти тощо. Цей вислів можна порівняти з відомою українською приказкою: *як за кам'яною стіною*.

У фразеологічному звороті *to go round the houses* – *говорити натяками про когось або про щось; ходити коло та навколо*. Наведений стійкий зворот має таке значення: слово, вираз, в якому думка висловлена неясно, не в повному обсязі й може бути зрозуміла лише за здогадою; жестом, рухом, вчинку, які замінюють таке слово, вираз. Індексальність цього виразу вважаємо у позначанні простору, що захищає, не допускає проникнення всередину (див. Додаток В, реч. 10).

Відомо, що з домом у всіх людей світу, мабуть, пов'язані, схожі уявлення. Домашнє вогнище в нас асоціюється зі стабільністю і душевним комфортом, який необхідно берегти й підтримувати. Зауважимо, що двері будинку відчинені далеко не перед кожним охочим, а лише для обмеженого кола осіб, присутність яких підтримує престиж будинку і не зашкодить репутації його господарів: *to keep open house* – *тримати двері будинку відчиненими (для гостей)*. Цей вислів означає *жити на широку ногу, славитися гостинністю* (див. Додаток В, реч. 11–12).

Технонім *house* символізує тут втілення зовнішнього прояву гостинності, коли важливіше здаватися, ніж бути. Частина лінгвістів вважає, що саме від фута і саме англійської мови походить вираз «*жити на широку ногу*». Людина здавна звикла міряти невеликі відстані «приладдямі», яке завжди під рукою: пальцями, долонею, стопою. Не випадково в назві деяких одиниць виміру зафіксувалися назви кінцівок, наприклад: знаменитий англійський фут (стопа, нога).

Король Англії Генріх I, щоб приховати потворний мозоль на нозі, замовив собі черевики з довгими, загнутими вгору носками. За королем потяглося його оточення, виникло навіть змагання: чий носок довший, той і багатший і поважніший. Після цього довелося навіть видавати «Закон про обмеження довжини носків у черевиків» залежно від звань і титулів.

Індексальність наступного фразеологізму-техноніма *make somebody free of one's house* полягає в гостинному прийнятті будь-кого, у наданні свого будинку в розпорядження гостя, зробити так, щоб гості відчували себе як

вдома *to be at home*, звільнивши одночасно його від ведення власного господарства й утримання свого будинку на певний період (див. Додаток В, реч. 13).

Наступний фразеологічний зворот означає приватну власність, нерухомість, господарство, яке знаходиться під охороною господаря: *keep house* – *займатися домашнім господарством*. Це стійке словосполучення лягло в основу таких слів, як *housekeeper* – *економка*, *housekeeping* – *домашнє господарство*. А фразеологізм-технонім *keep one's house* позначає *сидіти вдома, не виходити, тобто займатися веденням домашнього господарства або хворіти* (див. Додаток В, реч. 14–15).

Деякі фразеологічні звороти з технонімом *house* позначають заклади різного роду. Наприклад, *a bawdy house* – *будинок терпимості, публічний будинок*, який не схвалюється і лише з поблажливості терпиться. Це переклад з французької – *maison de tolerance* (*будинок толерантності*), перекладено як «будинок терпимості». На початку 19 століття, у період регламентаризму, проституцію не забороняли. *Funny house* – *«психлікарня», божевільні*. *House of call* – *приміщення, де збираються в очікуванні клієнтів візники; візничя біржа, тобто заїжджий двір* (див. Додаток В, реч. 16).

У фразеологізмі *half-way house* – *компроміс (буквально «готель на півдорозі між містами»)* індексальність структури виявляється в угоді двох сторін, яка ґрунтується на вчинках, вигідних для кожної з них. Таким чином, для того, щоб вирішити складну, суперечливу ситуацію, необхідно знайти спільні точки дотику, завдяки яким сторони зможуть домовитися, причому кожен з них при цьому отримає якусь вигоду для себе (див. Додаток В, реч. 17).

Розглянемо інші фразеологічні звороти з технонімом антропогенного характеру *tower* – *вежа*. Наприклад, *to live in an ivory tower* – *жити у вигаданому світі*. Індексальність цього виразу визначається в наївному, захопленому погляді на життя, коли реальність перетворюється на ілюзію, коли людина не бачить труднощів реального життя, що виражається в

зумовленій сполучуваності компонента *tower* та його ознаки *ivory* і завдяки цій сполучуваності створюється образ вигаданого світу. Метафора місця усамітнення й недоторканності світу. Вежа, як висока й вузька архітектурна споруда і символ ізоляції від життя, символ ув'язнення, яке не дозволяє людині пізнавати світ і розвиватися, підсилює це враження. Компонент-технонім означає відокремленість від суспільства, заглибленість у внутрішній світ. Перебування «у вежі зі слонової кістки» характеризує інтелектуала, який живе виключно для себе й не дбає про соціальні наслідки своєї діяльності, а лише шукає наукової й художньої правди. Звідси негативна конотація терміна «слонова кістка»: благородний, але непрактичний будівельний матеріал (див. Додаток В, реч. 18).

Іноді цей фразеологізм перекладається як *дивиться на життя через рожеві окуляри*. Такий вираз зустрічається в Кембриджському міжнародному словникові ідіом та характерний для американського, австралійського та британського варіантів англійської мови. Великобританія почала активно колонізувати Північну Америку на початку 17-го століття і передбачається, що цей вираз побутував серед переселенців вже в той час. Ця ж фраза зустрічається в Шопенгауера. Він пише, що людина, яка не ідеалізує життя, помиляється рідше, ніж людина, яка дивиться на життя через рожеві окуляри (див. Додаток В, реч. 19).

Сучасне значення цієї фрази аналогічне. Якщо ми говоримо про людину, яка дивиться на світ через рожеві окуляри, то хочемо підкреслити, що вона ідеаліст, не бачить справжнього стану речей, приймає бажане за дійсне, літає в хмарах. «Зняти рожеві окуляри» — означає повернутися в реальність. Також означає перестати літати у світі безпідставних фантазій, почати діяти. Дивитися на світ у рожевих окулярах властиве людям слабким, нездатним змінити ситуацію на краще (див. Додаток В, реч. 20).

Інші фразеологічні одиниці з досліджуваним компонентом *tower*: *tower of strength* – *надійна опора*; *людина, на яку можна покластися*. У цьому виразі технонім *tower* має інше значення, виступає символом оборони,

захисту. Широко відомі були дозорні вежі, які дозволяли контролювати й переглядати прилеглі до стін міст або замків землі. Усі подібні високі архітектурні споруди служили для оборонної мети. У такому випадку актуалізується сема непохитної споруди, яка лягла в основу символічного образу стійкої надійної людини (див. Додаток В, реч. 21).

Наступний фразеологізм-технонім *the Tower of Babel* має значення *Вавилонська вежа, Вавилонське стовпотворіння або непорозуміння*. Технонім *tower* у цьому виразі виступає як символ: *вежа-храм, вежа-святинище, вежа – місце спілкування людини з Богом*, тобто має релігійну тематику та їй присвячено біблійний переказ. Біблійна «Вавилонська вежа» є символом гордовитості й зарозумілості людей давнини, які намагалися «досягти небес». На суспільні негативні наслідки їх активності вказує цей фразеологізм, акцентуючи увагу на зруйновану башту внаслідок втрати спільної мови й хаосу.

The Tower of Babel – це індексальний фразеологізм антропогенного характеру, який складається з двох слів, один із яких технонім *tower*. Цей зворот пов'язаний магією узгодження: стовпотворіння (яке?) Вавилонське. Більш того, слово – «стовпотворіння» – поза фразеологічним зворотом не використовується, і навіть коли воно зустрічається окремо, означає при цьому не якесь абстрактне будівництво, а все той же Вавилон. Це не вільне вживання слова, а щось на зразок урізаного фразеологізму (див. Додаток В, реч. 22).

Таким чином, індексальні фразеологізми-техноніми можуть вказувати, але не містити інформацію про деякі прояви навколишньої дійсності. Ця вказівка ґрунтується на життєвих спостереженнях кожного народу, який приписує зняряддям непершорядні, вторинні, необов'язкові для них характеристики, наприклад: техноніму «вежа», як правило, приписують другорядну властивість «відокремленість від суспільства, заглибленість у внутрішній світ; надійна опора; храм» при першочерговому – «висока й вузька архітектурна споруда», «будівлі» часто приписують другорядну

властивість «стабільність і душевний комфорт, гостинна зустріч будь-кого тощо» при першочерговому – «будівля, яке є звичайним місцем проживання родини».

3.3. Символічні фразеологізми з компонентом-технонімом

Все, що існує у світі набуває в процесі освоєння й пізнання семіотичного сенсу, який виникає з небуквальних смислів речей. Світ у його символічному сприйнятті звільняється від своєї фізичної, матеріальної природи; у процесі усвідомлення людиною світу об'єкти матеріального світу, стаючи символами, набувають знаковості світу ідеального. Ми вбачаємо сутність символу не в позначенні, а в символічному становленні до реальності й, тим самим, подоланні смислової визначеності знака. Вважаємо, що особлива роль у цьому процесі належить фразеологізму як знаку вторинної семіотизації. Вивчення символу у фразеології розпочалося з опису жестових, соматичних, колірних фразеологізмів (О. Р. Гак [21], Г. Е. Крейдлін [43], Т. З. Черданцева [78], А. М. Мелерович [51], І. Н. Черкасова [79] тощо).

У нашому розумінні, символи – це знакові постійні (константи), або особливого роду стійкі образи, у структурі яких предметний образ і глибинний сенс перебувають у тісному взаємозв'язку. Символи є стійкими знаками, в яких втілені ціннісні смисли культури. Людина в процесі діяльності відкриває для себе предмет, у процесі ж символізації світу відбувається відкриття людиною знака в об'єкті. Реалія може бути наділена окультуреним змістом і починає служити стійким знаковим виразником цього сенсу, або символом [59, с. 129].

Оскільки та чи інша реалія набула в культурі статусу символу, її ім'я в тій чи іншій ситуації служить не тільки виразником самої реалії, а й вербальним виразником символу, тобто також втілює в собі культурні,

ціннісні смисли. Включене у фразеологізм як компонент, це ім'я-символ інкорпорує свої смисли в семантику фразеологізму, чим зумовлює його особливу, символічну роль.

Для символів між означуваним і вжитим для означення немає жодного «корисного» внутрішнього зв'язку. Символам протиставлені знаки-ікони, в яких матеріальна зовнішня сторона (вжитий для означення) зумовлюється їх ідеальною внутрішньою стороною (означуваним), «подібна» означеному. Найменший ступінь умовності характерний для знаків-ікон, найбільший – для знаків-символів [59, с. 135].

Інтерпретація знаків і символів зумовлена культурою. Кожен символ у різних субкультурах інтерпретується по-різному. Тим більш різні інтерпретації одного й того ж символу подаються в різних національних або регіональних культурах, у різні культурно-історичні епохи тощо.

Таким чином, символічність розглядається як сукупність знаків, що умовно відображають події, явища, поняття, ідеї тощо за допомогою умовних знаків – символів. Виходячи з цього, символічні фразеологізми з компонентом-технонімом – це такі фразеологізми-техноніми, де сформований образ не має схожість з реальними фрагментами буття, створюючи тим самим сюрреалістичний світ речей, де реалізуються власні ідеї [59, с. 132].

Основу символізму в таких зворотах становить, більшою мірою, здатність носія мови інтерпретувати на свій лад зв'язок плану вираження і плану змісту, але в будь-якому випадку цей зв'язок образу й приписуваного йому сенсу не є природним. Зовнішня форма символічних фразеологізмів-технонімів у більшості випадків ніяк не пов'язана з денотатом звороту. У подібних структурах компоненти піддаються найбільшій десемантизації, тому розкриття семантики звороту є складним завданням [59, с. 135]. Це те, що відрізняє символічні фразеологізми від іконічних та індексальних ФО-технонімів.

Розглянемо такий символічний фразеологізм-технонім як *rub Aladdin's lamp* – *потерти лампу Аладдіна*. Цей сталий зворот має таке значення *легко здійснити*, тобто як за порухом чарівної палички здійснити своє бажання. Технічний характер стрижневого компонента звороту підтверджується тлумаченнями в словниках: лампа – прилад для освітлення, що має різний вигляд і різну будову. Розглянутий компонент можна віднести до антропогенної групи технонімів. В образі фразеологізму закладено сюжет з відомої казки «Тисячі й однієї ночі». Вкрай умовне сусідство техноніма лампа з казковим персонажем Аладдіном, не дає уявлення про семантику звороту тому носію мови, який незнайомий з арабською літературною спадщиною: згідно з казкою, щоб легко здійснити бажання, необхідно потерти лампу (див. Додаток В, реч. 23).

Вбачаємо, що символічний характер фразеологізму-техноніма полягає в тому, що зовнішня форма і внутрішній зміст звороту не мають між собою виразної суміжності, на відміну від індексальних фразеологізмів.

Той факт, що деякі вирази, запозичені з арабського фольклору, стали фразеологізмами сучасної англійської мови, свідчить про метафоричність і виразність цих ФО. Аналогічні поняття існують і в інших мовах світу, у цьому випадку можна говорити про інтернаціональність фразеологізмів, запозичених з арабської літератури.

Розглянемо інший символічний фразеологізм *hand on the lamp* – *передавати світоч знань, мудрість*. У такому випадку є підстави говорити про авторську фразеологію – зворот, який зі сторінок твору потрапляє в повсякденну мову, а пізніше починає самостійне життя в літературній мові. Вираз уперше зустрічається у філософських творах Платона (див. Додаток В, реч. 24).

Наступний англійський фразеологізм з компонентом *sword* – *меч: the sword of Damocles* – *дамоклів меч*. Меч як зброя влади виступає також у ролі символу справедливості й правосуддя, що відбивається у фразеологізмі. Сталий вираз позначає постійно загрозливу небезпеку при видимому спокої й

етимологічно сягає корінням до Стародавньої Греції, де, за переказами, сиракузький тиран Діонісій Старший запропонував своєму фавориту Дамоклу, якого вважав найщасливішим зі смертних, на один день свій престол. Раптово під час бенкету Дамокл побачив над своєю головою оголений меч, що висів на кінській волоссині, і зрозумів примарність спокою. Відтоді вираз «дамоклів меч» нагадує про навислу небезпеку, яка може навалитися на нас в будь-яку секунду. У своєму зверненні до генеральної асамблеї ООН у 1965 році 35-й президент США Джон Кеннеді порівняв з дамокловим мечем загрозу знищення населення земної кулі ядерною зброєю (див. Додаток В, реч. 25).

Символізм фразеологізму виявляється, по-перше, у невідповідності зовнішньої форми звороту його денотату. У такому випадку фразеологічна одиниця та її значення пов'язані умовно. По-друге, міфологічне походження обороту дає привід говорити про конвенціональність хоча б тому, що ймовірність правильного тлумачення наведеного фразеологізму без володіння знанням фонової інформації вкрай мала.

Символічна роль меча як знаряддя правосуддя є основою фразеологізму-техноніма *throw one's sword into the scale* – *вирішувати суперечку зброєю*. У цьому фразеологізмі символізм відображається в уявленні про чашу терезів, на яку кладеться меч – так вчинив галльський король Бреннус у відповідь на скарги переможених ним римлян при виплаті контрибуції за надмірну вагу гир для зважування. Отже, щоб правильно перекласти цей фразеологізм необхідно мати відповідні знання всесвітньої історії, бо зовнішня форма фразеологізму не відповідає внутрішній (див. Додаток В, реч. 26).

Як було зазначено, у культурах різних народів меч символізує владу, могутність, справедливість, силу і гідність. Врученням меча супроводжувався ритуал посвяти в лицарі в середньовічній Європі; утримуючи руку на мечі, воїни виголошували присягу. Нерідко мечі наділялися магичними властивостями через переважно секретний характер

виготовлення зброї, що послужило основою для виникнення легенд і переказів (наприклад, чарівний меч Екскалібур короля Артура).

Інші англійські фразеологізми з компонентом *sword* передають образ смерті на полі бою: *to put to the sword*, який має значення *зрадити мечу, винищити, убити на війні*; *to draw the sword* – *оголити меч, шпагу* передає символ ведення війни, втілює ідею про напад, початок бойових дій; почати війну. Протилежний культурний зміст «закінчення війни» виявлено у фразеологізмі *to sheathe (to put up) the sword* – *вкласти меч у піхви; закінчити війну*. У символічному фразеологізмі *be at swords points* – *ворогувати, жити взаємною ненавистю; бути на ножах*, наявна метафора, в якій особиста неприязнь людей один до одного уподібнюється до близького просторового становища супротивників на полі бою, що дозволяє завдати удару (див. Додаток В, реч. 27).

Розглянемо наступний фразеологічний зворот (*to get on) like a house on fire*, який має такі лексичні значення: 1) подружитися в одну мить, легко потоваришувати, швидко знайти спільну мову, жити в злагоді, жити душа в душу; 2) з легкістю щось освоювати, швидко вчитися, робити значні успіхи, стрімко просуватися вперед (див. Додаток В, реч. 28–29).

Символічний характер фразеологізму-техноніма «*like a house on fire*» виявляється не в збігу зовнішньої та внутрішньої форм змісту звороту. Цей фразеологічний зворот з'явився в англійській мові в кінці XVII століття, коли Лондон з висоти пташиного польоту здавався лабіринтом звивистих тісних провулків, забудованих дерев'яними нетрями, дахи яких через крайню бідність покривалися соломною. Не дивно, що місто кілька разів перетворювалося на попіл через руйнівні пожежі. Легендарна Велика лондонська пожежа залишилася в історії й у фольклорі, знищивши цілі квартали й забравши з собою тисячі життів. Займання в пекарні Томаса Фаррінера на Паддінг-Лейн призвело до того, що вогонь перекинувся на сусідні майстерні й склади з легкозаймистими смолою, порохом і пенькою для канатів. Очевидці страшної пожежі залишили спогади про те, як типові

для Лондона шестиповерхові дерев'яні будинки спалахували миттєво і перетворювалися на купу обвуглених уламків. Сьогодні над Лондоном вже не висить загроза пожежі, але фразеологічна одиниця як і раніше актуальна, тільки тепер вона описує стан, коли люди знайомляться, і між ними раптово проскакує «іскра», і вони «загоряються» один одним.

Таким чином, символічні фразеологізми-техноніми абсолютно не відображають реальну дійсність. Вони номінують навколишній світ з урахуванням культурних артефактів, тому семантика цих зворотів розкривається етимологічним шляхом. Розглянута група технонімів відрізняється відсутністю зовнішньої кореляції образу і значення, володіє вираженою національною специфікою, може бути результатом авторської фразетворчості.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Тема магістерської роботи – «Фразелогізми з компонентом-технонімом в сучасній англійській мові», передбачає виконання посадових обов'язків та проведення досліджень в сфері перекладу у приміщенні офісу обладнаному персональними комп'ютерами (далі ПК) з візуальними дисплейними терміналами (далі ВДТ). Специфіка роботи в офісі передбачає наявність певних небезпек на робочому місці, тому нижче розглянемо заходи по забезпеченню безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і пожежної безпеки. А також осягнемо кілька пунктів з «Кодексу цивільного права України» пов'язаних з матеріальним відшкодуванням збитків при надзвичайних ситуаціях.

4.1. Аналіз потенційних небезпек

Ґрунтуючись на аналізі роботи існуючого обладнання і посадових обов'язків фахівця у приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ, виявлені наступні небезпечні та шкідливі виробничі фактори, здатні привести до травм або ушкодження здоров'я працівників: можливість ураження електричним струмом, при виконанні посадових обов'язків внаслідок порушення правил з електробезпеки або помилкових дій персоналу, що може призвести до електротравм різного ступеню важкості або навіть до летального наслідку; механічне травмування внаслідок нераціонального розташування робочих місць, що є порушенням вимог ергономіки; підвищене нервово-психічне навантаження, внаслідок специфіки роботи, а саме постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими), що може викликати емоційний дискомфорт,

внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, та може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів та помилкових дій; оскільки робота користувача ПК вимагає тривалого статичного напруження м'язів спини, шиї, рук і ніг тому не раціональна або неправильна конструкція, організація та обладнання комп'ютеризованого робочого місця не забезпечує правильного та комфортного положення при роботі за комп'ютером, що може привести до швидкої втоми, а як наслідок до помилок, зниженню працездатності та кістково-м'язовим порушенням; незадовільні параметри мікроклімату в робочих приміщеннях (підвищена або знижена температура, вологість і рухливість повітря), у зв'язку з відсутністю, хибним вибором та використанням не якісних або нераціональних систем вентиляції, кондиціонування повітря, приводить до підвищеної стомлюваності, а як наслідок до помилок, зниженню працездатності, а також може бути причиною простудних захворювань; неправильні або нераціональні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, внаслідок не своєчасного оповіщення, неякісної підготовки персоналу правилам дій в умовах надзвичайних ситуацій або якісної організації дій персоналу керівництвом, призводять до паніки, невинуватених травм та загибелі людей; - можливість загоряння, в зв'язку з порушенням правил протипожежної безпеки, використанням несправного електрообладнання, або відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі, а як наслідок може бути причиною опіків та травм різного ступеню важкості або навіть летального наслідку, а також значних матеріальних збитків; електромагнітні поля, що виробляються будь-яким електричним приладом, у тому числі ПК та ВДТ, що можуть вкрай негативно впливати на біологічні процеси організму, зокрема на нервову та серцево-судинну систему; тривалий вплив електромагнітного поля на людину може призвести до стійких порушень в організмі людини та захворювань; напруженість праці,

що виражається в навантаженні на центральну нервову систему, емоційну сферу працівника та може призвести до нервових розладів та навіть серйозних або хронічних нервових захворювань; факторами напруженості праці є ступінь монотонності навантажень, режим роботи.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища. Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», «Правил улаштування електроустановок» (далі – «ПУЕ»), ДСТУ Б В.2.5-82:2016 «Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом», НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні» та буде використовуватися згідно вимог НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» (далі – «ПБЕЕ»), НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (далі – «ПБЕЕС») та НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями». Згідно

«ПУЕ», за ступенем небезпеки ураження електрострумом, офісне приміщення належить до 1-го класу, тобто є приміщенням без підвищеної небезпеки, у якому відсутні умови, що створюють підвищену та особливу небезпеку. Згідно глави 1.7 – «Заземлення і захисні заходи від ураження електричним струмом» – «ПУЕ», обладнання офісу має основну ізоляцію струмовідних частин, яка забезпечує захист від прямого дотику та подвійну, яка складається з основної та додаткової ізоляції, для забезпечення захисту від ураження електричним струмом у разі пошкодження основної ізоляції. Відповідно до вимог п. 6.7.4. НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» усі доступні для доторкання металеві деталі електрообладнання у приміщенні з ПК, які можуть опинитись під напругою, у випадку пошкодження ізоляції, з'єднані з заземлюючим пристроєм. Оскільки офісне приміщення за ступенем небезпеки ураження електрострумом належить до 1-го класу, тому відповідно до вимог п. 6.7.6 НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» та додатку №1 до НПАОП 40.1-1.01-97 «ПБЕЕ» користувачі ПК пройшли інструктаж з електробезпеки з оформленням в журналі інструктажу та мають I групу з електробезпеки. Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок нераціонального розташування робочих місць, захарашення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неухважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$). Поверхня підлоги є рівною, неслизькою, з антистатичними властивостями. У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру. З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу,

подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою. Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві». Для запобігання кістково-м'язових порушень робочі місця користувачів ПК у офісному приміщенні відповідають ергономічним вимогам з урахуванням характеру і особливостей трудової діяльності згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин». Висота робочої поверхні столу з ПК регулюється в межах 680-800 мм, а ширина і глибина – забезпечує можливість виконання операцій у зоні досяжності моторного поля (рекомендовані розміри: ширина – 600-1400 мм, глибина – 800-1000 мм). Робочий стіл має простір для ніг висотою 600 мм, шириною – 500 мм, глибиною (на рівні колін) – 450 мм, на відстані витягнутої ноги – 650 мм. Ми вже зазначали, що у приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Всі ці електроприлади мають електромагнітне поле, що може негативно впливати на здоров'я людини, та навіть спричиняти хронічні хвороби. Для запобігання шкідливих наслідків впливу електромагнітного поля згідно з ДСанПіН 3.3.6.096-2002 «Державні санітарні норми та правила при роботі з джерелами електромагнітних полів», устаткування, яке є джерелами ЕМП, залежно від конструкції, призначення, потужності й умов використання, можуть розміщуватись як в окремих,

спеціально призначених приміщеннях, так і в загальних приміщеннях, включаючи розміщення в поточних лініях, при дотриманні вимог розділу 4 санітарних норм і правил. Захист персоналу від дії ЕМП досягається шляхом проведення організаційних, інженерно-технічних заходів, а також використання засобів індивідуального захисту. Для офісних приміщень доцільно використовувати лише організаційні заходи. Згідно з ДСанПіН 3.3.6.096-2002 «Державні санітарні норми та правила при роботі з джерелами електромагнітних полів» до організаційних заходів належать: вибір раціональних режимів праці установок, обмеження місця і часу перебування персоналу в зоні опромінювання. Таким чином, працівник може перебувати на робочому місці без шкоди для свого здоров'я. Щодо напруженості праці, яка характеризується ступенем монотонності навантаження, режимом роботи, можна зазначити наступні заходи по забезпеченню безпеки. Згідно зі ст. 50 КЗпП_нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень. Однак, підприємства і організації при укладенні колективного договору можуть встановлювати меншу норму тривалості робочого часу, ніж передбачено в частині першій цієї статті. Дотримання часових рамок праці та відпочинку, встановлених законом, допоможе уникнути порушень режиму роботи та уникнути негативного впливу на фізичний та психологічний стан працівника. Згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для операторів комп'ютерного набору слід призначати регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 10 хвилин після кожної години роботи за ВДТ. З метою зменшення негативного впливу монотонності є доцільним застосовувати чергування операцій усвідомленого тексту і числових даних (зміна змісту роботи). Чередування вводу даних та редагування текстів. Також згідно ст. 66 КЗпП працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва також дає змогу відволіктися від монотонної роботи та сприяє працездатності робітника.

4.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення. Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі. У офісному приміщенні обладнаному ПК з екранним пристроєм (далі – «ЕП»), згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДБН В.2.5-28-2018 «Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які орієнтовані на південь і забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі.

В офісному приміщенні висотою H 3,1 м, шириною B 6 м та довжина A 9 м, нормований показник штучного освітлення E_n складає 400 лк. Тип світильника – растровий вбудований світильник (ЛПО). Колір стелі, стін, підлоги ($\rho_{ст}$, ρ_c , $\rho_{п}$), відповідно, дорівнює 50%, 30%, 10%. Числове значення коефіцієнта світильника L/h складає 1,4, а площа нормування освітленості, висота площини над підлогою (h_p) – 0,8.

1. Розрахувати кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт};$$

де: B – ширина приміщення, м; H – висота приміщення, м; h_p – висота робочої поверхні, м; $[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{6}{(3,1 - 0,8) \cdot 1,4} = 1,9 \approx 2 \text{ шт}$$

2. Визначити максимально припустиму відстань між рядами світильників L_{\max} :

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м};$$

де: B – ширина приміщення, м; N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{\max} = \frac{6}{2} = 3 \text{ м}$$

3. Визначити значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)};$$

де: A – довжина приміщення, м; B – ширина приміщення, м; H – висота приміщення, м; h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{9 \cdot 6}{(3,1 - 0,8) \cdot (9 + 6)} = 1,6$$

4. Визначити значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками вибраного типу: $\eta = 46\% = 0,46$

5. Визначити сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}{\eta}, \text{ лм};$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк; A – довжина приміщення, м; B – ширина приміщення, м; k_3 – коефіцієнт запасу; z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для

люмінесцентних ламп $z=1,1$); η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{400 \cdot 9 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,46} = 72\,313 \text{ лм}$$

6. Визначити умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{ce}^* :

$$N_{ce}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт};$$

де: A – довжина приміщення, м; B – ширина приміщення, м; L_{\max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{ce}^* = \frac{9 \cdot 6}{3^2} = 6 \text{ шт}$$

7. Розрахувати світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{ce}^*} = \frac{72313}{6} = 12\,052 \text{ лм};$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм; N_{ce}^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{ce}^* = N_{ce} \cdot n = 6 \cdot 4 = 24 \text{ шт};$$

де: n – кількість ламп у світильнику = 4 шт.

8. Вибрати тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи $\Phi_l = 1200$ лм, і знайти коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_l^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l):

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l} = \frac{12052}{1200} = 10,04$$

9. Визначити оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні N_{ce} : $N_{ce} = N_{ce}^* \cdot m = 6 \cdot 10,04 = 60,24$ шт;

де: N_{ce}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.; m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

10. Визначити фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_n = N_{ce} \cdot n = 15 \cdot 4 = 60 \text{ шт};$$

де: N_{ce} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

11. Визначити загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_n \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, = \frac{1200 \cdot 60 \cdot 0,46}{9 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 398 \text{ лк};$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм; N_n – фактична кількість ламп у приміщенні, шт; η – коефіцієнт використання світлового потоку; A – довжина приміщення, м; B – ширина приміщення, м; k_z – коефіцієнт запасу; z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

Виходячи з розрахунків, загальна розрахункова освітленість E_p в офісному приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп, становить 398 лк. Неправильне проектування або несправність систем опалення, вентиляції та кондиціонування приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо. Метеорологічні умови для приміщенні з комп'ютеризованими робочими місцями – температура, відносна вологість та швидкість переміщення повітря цілком відповідають вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень». Роботи у приміщенні з ПК, належать до категорії Іб – легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату: - у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с; - у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с. Відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування», з метою забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в офісному приміщенні обладнаному ПК з ЕП передбачена система централізованого водяного опалення з

радіаторами, а на теплий період передбачений побутовий кондиціонер. З метою забезпечення необхідного повітрообміну у приміщенні офісу передбачена система механічної припливно-витяжної вентиляції (методом рекуперації), яка забезпечує 3-кратний обмін повітря за годину. Оптимальні рівні позитивних (n^+) і негативних (n^-) іонів у повітрі офісного приміщення з ЕП відповідають вимогам додатку 3 ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» і становить: $n^+ = 1500-30000$ (шт. на 1 см^3); $n^- = 3000-5000$ (шт. на 1 см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечують за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

4.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

4.4.1. Заходи з пожежної безпеки

Заходи по забезпеченню пожежної безпеки для приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог НАПБ А.01.001-14 «Правил пожежної безпеки в Україні». Враховуючи те, що пожежа є неконтрольованим процесом знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для живих істот і навколишнього природного середовища, то для уникнення небезпек, потрібно притримуватися заходів щодо забезпечення пожежної безпеки для приміщення офісу, обладнаного ПК з ВДТ, які розроблені відповідно до вимог НАПБ А.01.001-14 «Правил пожежної безпеки в Україні». Проходження переддипломної практики здійснювалось в приміщенні офісного типу площею 54 м². Оскільки дане приміщення характеризується наявністю кабельної електропроводки до обладнаного ПК з ВДТ та окремих предметів меблів, тому згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN

2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» клас можливої пожежі – А: горіння твердих речовин, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, папір, кабелі) та Е: електроустановки під напругою (ПК, кондиціонер, камери), а відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» дане місце належить до категорії Д та вважається знижено небезпечним. Згідно з ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» у приміщенні офісного типу знаходиться план своєчасної евакуації працівників у разі виникнення пожежі та інструкції щодо заходів пожежної безпеки. При загрозі виникнення загорянь і пожеж у приміщенні офісу, бюро перекладів, відповідно до вимог ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» приміщення з шириною до 3 м (з висотою до 7,5 м) має захищатися системою пожежної сигналізації, при цьому відстань від першого і останнього сповіщувача до стіни не повинна бути більше 7,5 м. Згідно вимог «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників», офісне приміщення класу А й Е та категорії Д, площею 54 м² має захищатися переносним газовим вуглекислотним вогнегасником типу ВВК-1,4 чи ВВК-2 місткістю 3 (5) кг, який моментально збиває полум'я та сильно охолоджує приміщення, не пошкоджуючи документи та не залишаючи великої кількості бруду. Використаний газ усувається за допомогою звичайного провітрювання та не вимагає спеціального очищення офісного приміщення.

4.4.2. Відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації

Згідно статті 84 «Кодексу цивільного захисту України» заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації включають: надання (виплату) матеріальної

допомоги (компенсації); забезпечення житлом; надання медичної та психологічної допомоги; надання гуманітарної допомоги; надання інших видів допомоги. Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим здійснюються за рахунок: коштів державного та місцевих бюджетів; коштів суб'єктів господарювання або фізичних осіб, винних у виникненні надзвичайних ситуацій; коштів за договорами добровільного страхування, укладеними відповідно до законодавства про страхування; добровільних пожертвувань фізичних та юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян; інших не заборонених законодавством джерел. Надання невідкладної допомоги постраждалим може здійснюватися за рахунок коштів резервних фондів державного та місцевих бюджетів відповідно до рівня надзвичайної ситуації, а також матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Згідно статті 87 постраждалі під час надзвичайних ситуацій мають право на надання їм безоплатної медичної допомоги. В розділі «Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях» ми перерахували, проаналізували та запропонували способи вирішення типових виробничих небезпек, які можуть зустрітися нам на робочому місці. Це такі небезпеки як ураження електричним струмом, механічне травмування, нервово-психічне навантаження, тривале статичне напруження м'язів, недостатнє або надмірне освітлення робочого місця, незадовільні параметри мікроклімату, неправильні або нераціональні дії персоналу, можливість загоряння, електромагнітні поля та напруженість праці. Також ми зробили розрахунки для вирішення питання з недостатнім або надмірним освітленням робочого місця. За наданих умов загальна розрахункова освітленість E_p в офісному приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп, становить 398 лк.

ВИСНОВКИ

З розвитком технологій у науковий вжиток увійшов термін «техносфера» – ресурси, будівлі, дороги, механізми, споруди тощо для задоволення соціальних потреб. Логічно припустити, що всі об'єкти, що входять до складу техносфери, мають пряме відношення до технічного життя суспільства, яке знаходить своє відображення у фразеологізмах. Фразеологічні одиниці з технічними компонентами існують у будь-якій мові світу, і це свідчить про те, що техносфера є універсальним поняттям, властивим представникам усього людства, незалежно від його культурних, соціальних та економічних відмінностей. Взявши до уваги тенденцію до уніфікації мовних одиниць за однією або кількома ознаками, було запропоновано об'єднати всі сталі звороти, чий структурно-семантичний склад пов'язаний із технічним аспектом, в одну групу – техноніми.

Технонім – це клас лексем, що позначає технічні сфери життя суспільства, який активно бере участь в утворенні фразеологічних одиниць і їх значень. Під фразеологізмом з компонентом-технонімом розуміємо такий усталений зворот, де означуване містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування у вигляді абіотичної матерії антропогенного або натурогенного характеру.

Фразеологізм-технонім є важливою частиною лексичної системи мови, необхідної для розуміння мовної картини світу. Велика кількість цих зворотів у фразеології пояснюється, у першу чергу, тим, що лексеми, які наявні в технологічному аспекті діяльності людини або є її результатом, належать до найдавнішого пласта лексики, характеризуються частотністю вживання, семантичною стійкістю й великою здатністю до метафоризації. Досліджувані лексичні одиниці посідають проміжне місце між фразеологією і термінологією, характеризуються ознаками як фразеологізму, так і терміна, виконують здебільшого номінативно-дефінітивну функцію.

У ході роботи було зазначено, що процедура ідентифікації фразеологізму як мовного утворення, що має відношення до поняття «техносфера» або «техніка», а саме його компонентного складу, є найбільш важливою. Визначено, що фразеологічна одиниця складається з декількох десемантизованих слів, значення яких частково або повністю втрачається при вживанні всередині фразеологізму. Проте, у більшості випадків, оскільки зовнішня форма компонента залишається незмінною, можна простежити його технічну природу і тим самим установити належність фразеологічної одиниці до категорії технонімів.

З огляду на велику різноманітність лексичних одиниць, що належать до понять «техніка» і «техносфера» і виступають як компоненти стійких зворотів, а також виходячи з лексичного і семантичного підґрунтя формується корпус фразеологізмів із компонентом-технонімом.

Зазначено, що і лексичне, і семантичне підґрунтя організовано на принципах побудови фразеологічних полів (М. М. Кирилова). Так, корпус вихідних фразеологізмів з точки зору лексичного підґрунтя дозволяє створити такі тематичні групи технонімів: механізми і споруди; інструменти та матеріали. З точки зору семантичного підґрунтя – вид і застосування матерії; поведінка і стан матерії.

До категорії «механізми і споруди» було віднесено фразеологізми-техноніми, що мають у своїй структурі компоненти, семантично пов'язані з позначенням різних пристроїв і механізмів, що використовуються людиною. До категорії «інструменти та матеріали» ввійшли фразеологізми-техноніми, що містять у своєму складі компоненти, які семантично відображають широкий спектр пристроїв, використовуваних людиною в трудовій діяльності. Під трудовою діяльністю в такому випадку розуміємо цілеспрямований процес виконання певного ряду завдань, що сприяє досягненню конкретних результатів.

До категорії «вид і застосування матерії» відносимо фразеологізми-техноніми, що мають у своїй структурі компоненти, семантично пов'язані з

позначенням різних способів і засобів застосування людиною. «Поведінка і стан матерії», ця категорія представлена фразеологізмами-технонімами, що мають в своїй структурі компоненти, які семантично пов'язані з позначенням дій, що зустрічаються найбільш часто в ході здійснення людиною трудової або іншої діяльності.

Визначивши належність фразеологізму з компонентом-технонімом до однієї з чотирьох перерахованих вище груп, було розглянуто, який вплив виявляється в межах значення, яке виражається тією чи іншою фразеологічною одиницею на об'єкт впливу. Було виділено два основних типи подібних впливів: позитивний і негативний. Позитивним будемо вважати такий вплив, при якому об'єкт видозмінює свій стан на краще порівняно з початковим або отримує позитивну характеристику властивим йому якостям або властивостям. Негативним, на наш погляд, є такий вплив, при якому об'єкт видозмінює свій стан до гіршого порівняно з початковим або отримує негативну характеристику чи властивості. Визначити характер впливу можна завдяки як плану вираження фразеологічної одиниці, так і плану змісту. У тих випадках, коли зробити це важко, визначення характеру впливу на об'єкті у межах фразеологізмів-технонімов може відбуватися на рівні плану вираження, на рівні плану змісту, за семантикою компонентів, що входять до складу звороту або за допомогою контексту, в межах якого використовується стійкий зворот.

Вважають, що головним «двигуном» усіх змін, які відбуваються в техносфері, є людина. У більшості випадків це дійсно так, оскільки основною діяльністю, яка визначає технічний прогрес, можна назвати трудову, здійснювану людьми. Однак буде помилковим припускати, що перетворення технічного плану може здійснювати тільки людина, це також відбувається за допомогою природних сил. Таким чином, фразеологізми з компонентом-технонімом можна також класифікувати за принципом природного або людського походження стрижневого компонента-техноніма.

Як одиниця фразеологізм з компонентом-технонімом визначається наявністю такого ключового десемантизованого слова, яке, у випадках співвіднесення з цим же словом у вільному вживанні, буде номінувати абіотичні плоди інженерно-виробничої активності людини (антропогенні) або природи (натурогенні).

Антропогенний характер (людина-творець) фразеологізмів із компонентом-технонімом виявляється в мові частіше, ніж натурогенний (природа-творець). Це є, швидше, закономірністю, ніж винятком, і пов'язано з тим, що сама суть техноніма базується на людському факторі – впливу на навколишню дійсність і створення нової або видозміної наявної старої матерії.

Спираючись на відому семіотичну тріаду Ч. Пірса, яка дозволяє охопити широкий обсяг стійких зворотів як знаків мови й культури, виділяємо іконічні фразеологізми, індексальні фразеологізми й символічні фразеологізми.

Як показує матеріал, фразеологізмам-технонімам у більшості випадків властивий іконічний характер (60% від загальної кількості виявлених ФО), що, найімовірніше, пов'язано з великим обсягом одиниць, створених саме на основі візуальних або звуконаслідувальних образів, що реально існують. Найменш частотними виявляються індексальні й символічні фразеологізми (18% і 22% відповідно), оскільки головною умовою їх існування є конвенціональність, що й визначає багато в чому їх національний колорит.

Параметри натурогенність / антропогенність, конструктивність / деструктивність, а також семантичне і лексичне підґрунтя в поєднанні зі знаковим характером є основою для системного аналізу стійких зворотів з компонентом-технонімом.

SUMMARY

The theme of the MA degree paper is «Phraseological units with technical component in modern English language».

The topicality of the research is stipulated by the fact that it considers stable inversions with technical component not to be studied in phraseology specifically, but denoted by the term «technonym» in onomasiology; explained by the vision of the need to identify general and particular linguistic and cultural aspects of phraseology with a technical component in an attempt to present the principles of phraseological units with technical component description.

The objective of the paper lies in analysis of structural-semantic and cognitive-pragmatic peculiarities of English-language phraseology with a technical component.

The objective set foresees the fulfilling of the following **tasks**: to determine the theoretical and methodological principles of «phraseology» and phraseological units with technical component (technonym) and to consider their properties; to identify the peculiarities of phraseological units with technical component and to reveal the status and boundaries of such chunk of language at the lexical (component) and semantic levels; to analyze in the structure of phraseological units with technical component with anthropogenic / naturogenic signs and to investigate phraseological units with technical component from point of view of their sign character.

The object of the MA paper is English-language phraseological units with technical component.

The subject matter of the research is the lexical and semantic composition, sign properties and peculiarities of the English phraseological units with technical component functioning to create the beginning of technical realia in chunk of language composition and their description principles.

The following ways have been used in the research: the method of continuous sampling from lexicographic sources, information retrieval method –

for the selection of research material and processing of basic knowledge necessary for the interpretation of phraseological units; generalization method – to highlight the most important theoretical provisions of phraseology; method of comparative analysis – to identify peculiarities and differences of English and Ukrainian phraseological units with technical component; descriptive-analytical and inductive method – to identify patterns in the use of phraseological units with technical component depending on the sign character; method of classification and lexical-semantic analysis – to determine the components of the formation of these units and their main thematic groups; method of quantitative analysis – to calculate the frequency of phraseological units use of a certain structure.

The material of the research is corpus of English and Ukrainian phraseological units with technical component (more than 1100 units), chosen from selected by the method of continuous sampling from lexicographic sources and texts: (C. Ammer, M. Broukal, Seidl, I. O. Vyrgan, I. O. Pylynskaya etc.), monographs and textbooks. General amount of texts under analysis is one thousand eight hundred pages.

The novelty of the research lies in the fact that in the work an attempt is made to distinguish in phraseology the body of phraseological units with technical component and to determine their universal and unique linguistic and cultural peculiarities on the basis of two languages statistically; on this material to offer a model of description of phraseological units with technical component.

The practical value of the work is that its results may be applied in training courses on the General and Comparative Phraseology Theory, Linguistic and Cultural Studies. The results of the work can be useful for preparation of practical and seminar classes, creating special textbooks, writing various course and graduation theses. The development of new information aspects in vocabulary fixation of phraseological units with technical component can find its application in chunk of language on the material of one or more languages.

The MA degree paper consists of introduction, which briefly summarizes the topicality, novelty, object, and subject-matter, the material of the research,

objective and tasks, practical importance. Chapter 1 deals with the theoretical material survey on phraseological units, technonym and phraseological units with technical component (technonym) and their peculiarities, described phraseological units with technical component as a subgroup of phraseological units of terminological origin are described. It is proved that technonym to be a class of lexical units denoting the technical spheres of society participating in the formation of phraseological units and their meanings actively. Under the phraseological units with technical component we understand such a chunk of language, where the defined unit contains the result or means of engineering and production direction in the form of abiotic matter of anthropogenic or naturogenic nature. Chapter 2 dwells on a detailed analysis of the nominative volume of English phraseological units with technical component to be represented by lexical basis namely the following thematic groups: "mechanisms and structures", "tools and materials" and semantic basis: "type and application of matter", "behavior and state of matter"; anthropogenic / naturogenic and intentional aspects of phraseological units with technical component are analyzed. Having determined the belonging of phraseological units with technical component to one of the four groups listed above, it was considered what effect is manifested within the meaning expressed by a particular phraseological unit on the object of influence. There are two main types of such influences: positive and negative. Chapter 3 focuses on the analysis of iconic, indexal and symbolic phraseological units with technical component based on the well-known semiotic triad by Charles Peirce. As the material shows phraseological units with technical component have an iconic character to be most likely due to the large number of units created on the basis of visual or sound-imitating images that actually exist. Indexical and symbolic phraseologies are the least frequent as the main condition for their existence is conventionality to determine their national color largely.

The basic theoretical and practical results are presented in the Conclusions of the paper. The Supplement contains the Glossary of phraseological units with technical component and examples of these terms in usage.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авалиани Ю. Ю. К семантической структуре фразеологических единиц // Вопросы фразеологии : [труды Самаркандского гос. ун-та]. Самарканд, 1971. Вып. 27. С. 29–34.
2. Авалиани Ю. Ю. Понятие структурообразовательной типологии фразеологических единиц: материалы XXV научной конференции СГУ // Актуальные вопросы фразеологии. Самарканд, 1968. С. 1–18.
3. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування // Мовознавство. 1987. № 1. С. 43–46.
4. Адонина Л. В. Концептуальный анализ фразеологических единиц // Фразеологизм в тексте и текст во фразеологизме (четвертые Жуковские чтения) : материалы международного научного симпозиума (г. Великий Новгород, 4–6 мая 2009 г.). Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2009. С. 135–143.
5. Алимпиева Р. В. Семантическая значимость слова и структура лексико-семантической группы: (на материале прилагательных цветообозначений русского языка). Исследования по семантике. Ленинград : Нева, 1986. 256 с.
6. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм. М. : ООО ЭЛПИС, 2008. 271 с.
7. Алефиренко Н. Ф., Семененко Н. Н. Фразеология и паремиология. М. : Флинта, 2009. 344 с.
8. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1963. 230 с.
9. Аничков И. Е. Идиоматика идиом и идиоматика идиоматизмов : К учению о словосочетаниях // Труды по языкознанию. СПб. : Наука, 1997. С. 146–165.

10. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках). Казань : Изд-во КГУ, 1989. 123 с.
11. Арутюнова Н. Д. От образа к знаку // Мышление, когнитивные науки, искусственный интеллект. М. : Центральный Совет философских (методологических) семинаров при Президиуме АН СССР, 1988. С. 143–167.
12. Бабкин А. М. Лексикографическая разработка русской фразеологии. М. : Наука, 1964. 76 с.
13. Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие и источники. Ленинград : Наука, 1970. 263 с.
14. Балли Ш. Французская стилистика / пер. с фр. К. А. Долинина. М. : Изд-во Иностран. лит., 1961. 392 с.
15. Байбурин А. К., Топорков А. Л. У истоков этикета : Этнографические очерки. Ленинград : Наука, 1990. 165 с.
16. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. К. : Наукова думка, 1989. 154 с.
17. Венжинович Н. Фраземи української мови з ономастичним компонентом // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство / відп. ред. Т.П. Вільчинська. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 63–66.
18. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины // Лексикология и лексикография : избр. тр. М. : Наука, 1977. С. 118–139.
19. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. История отечественного терминоведения: классики терминоведения. М. : Московский лицей, 1994. 312 с.

20. Гаврин С. Г. Изучение фразеологии русского языка в школе : пособ. для учителя. М. : Учпедгиз, 1963. 151 с.
21. Гак В. Г. Метафора: универсальное и специфическое // Метафора в языке и тексте. М. : Наука, 1988. С. 11–26.
22. Гвоздарьев Ю. А. Рассказы о русской фразеологии. М. : Мир знаний, 1988. 192 с.
23. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах : учеб. пособие. М. : Высшая школа, 1987. 105 с.
24. Гринев С. В. Актуальность проблемы когнитивного терминоведения // Научно-техническая терминология. 2002. С. 11–22.
25. Даниленко В. П. Російська термінологія : опыт лингвистического описания. М. : Наука, 1977. 246 с.
26. Данилова И. Б. Вторичная фразеологизация в терминологии и терминология фразеологизмов // Лингвистические аспекты терминологии. Воронеж, 1980. С. 81–90.
27. Дружбяк С. В. Терміни-фразеологізми в економічній терміносистемі (на матеріалі німецької мови) // Нова філологія : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. № 36. С. 224–228.
28. Демин Т. Е. Экзистенциально-онтологическое обоснование техники в философии М. Хайдеггера // Вестник Самарской гуманитарной академии. Вып. Философия. Филология. 2010. № 2. С. 126.
29. Денисова А. С. Вариантность фразеологических единиц, обозначающих ощущения человека (на материале украинского языка). Международный научнопрактический журнал «Авангард науки». Казахстан, 2017. № 9 (10). С. 9–13.
30. Елькин В. В., Ровенская А. В. К проблеме формулирования принципов классификации прагмонимов. Пятигорск : ПГЛУ, 2015. 167 с.
31. Житнікова К. В. Комуникативно-прагматична функція терміна-фразеологізма терміносистеми менеджменту та маркетингу // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Сер. Філологія. 2004. Вип. 636. С. 72–76.

32. Жуков В. П. Русская фразеология : учеб. пособие. М. : Высшая школа, 1986. 310 с.
33. Жуков В. П. Фразеологічна варіантність і синонімія в зв'язку з проблемою фразеографії (на матеріалі словника фразеологічних синонімів російської мови) // Проблеми російської і загальної фразеографії : міжвузівський збірник наукових праць. Новгород, 1990. С. 81–86.
34. Иванова Е. В. Лексикология и фразеология английского языка : учеб. пособие. СПб. : Академия, 2011. 352 с.
35. Ігнатенко Д. Є. Інтенсивність вияву позитивних емоцій у фразеологізмах англійської, німецької, російської та української мов // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. праць / М. Г. Сенів (голов. ред.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. Вип. 33-34. С. 35–48.
36. Ігнатенко Д. Є. Принципи семантичної організації фразеологізмів, що позначають інтенсивність негативного психо-емоційного стану в англійській, німецькій, російській та українській мовах // Зб. наук. праць професорсько-викладацького складу ДонНУ ім. Василя Стуса за 2015–2016 рр. Секція «Порівняльно-історичне мовознавство». Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. С. 7–8.
37. Капанадзе Л. А. О понятиях «термин» и «терминология» // Развитие лексики современного русского языка. М. : Наука, 1965. С. 75–79.
38. Каплуненко А. М. Историко-функциональный аспект идиоматики (на материале фразеологии английского языка) : дис. ... д -ра. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / МГЛУ. М, 1992. 351 с.
39. Кириллова Н. Н. Внутренняя форма фразеологизма в концепции фразеологической картины мира // Фразеология и миропонимание народа : материалы Международной научной конференции. Тула : ТГПУ, 2002. Часть 1. Фразеологическая картина мира. С. 35–40.
40. Кириллова Н. Н. Сопоставительная фразеология романских языков. Ленинград : ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1986. 84 с.

41. Копыленко М. М., Попова З. Д. Очерки по общей фразеологии. Воронеж : Издательство воронежского университета, 1978. 141 с.
42. Коханская А. А. Становление денотативно-номинативной классификации гидронимов в украинской ономастике // Балтийский гуманитарный журнал. 2013. № 4 (5). С. 24
43. Крейдлин Г. Е., Кронгауз М. А. Семиотика или Азбука общения. М. : Наука, Флинта, 2015. 326 с.
44. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.]. М. : Высшая школа, Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. 318 с.
45. Ларина Т. Ю. Онимы как средство связанности в художественном тексте (на материале произведений И. Ильфа и Е. Петрова) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Южный федеральный университет. Ростов-на-Дону, 2016. 165 с.
46. Лейчик В. М., Никулина Е. А. Терминология и фразеология современного английского языка : взаимодействие и взаимовлияние // Научнотехническая термінологія : матеріали ХІ міжнародної конференції «Нормативне і описательне терміноведення». М., 2006. Вып. 1. С. 76–78.
47. Ломакина О. В. Лингвокультурологический потенциал фразеосимвола: общее и национально-специфическое (на материале фразеологизмов с компонентом-символом меч / sword / le glaive в русском, английском и французском языках) // Филология и культура. Philology and Culture. 2017. № 4. С. 4–10.
48. Ломакина О. В. Фразеология в языке Л. Н. Толстого : лингвистический комментарий и лексикографическое описание : дис. ... д -ра. филол. наук: [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Санкт-Петербургский государственный университет». СПб, 2015. 390с.
49. Лопарева Ю. В. Внутренний мир человека сквозь призму цвета (на материале фразеологизмов испанского языка) // Вестник ВГУ. Сер.

Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2010. № 2. С. 129–131.

50. Мамедова Р. М. Фразеологические единицы в современном русском языке, имеющие терминологическую и профессиональную основу : автореф. дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Тбилисский гос. пед. ин-т им. А. С. Пушкина. Тбилиси, 1981. 19 с.

51. Мелерович А. М., Мокиенко В. М. Попытки фразеографической фиксации и систематизации фразеологии в художественном и публицистическом дискурсах русской речи // Современный Брянск. 2016. 200 с.

52. Мокієнко В. М. Слов'янська фразеологія : підручник, посібник для вузів по спец. Слов'янська мова і літ. М. : Вища. школа, 1989. 287 с.

53. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка. Ленинград : Наука, 1977. 284 с.

54. Никонов Д. О. Обзор стилистических особенностей фразеологических единиц (на материале русского, английского и немецкого языков) // The ninth European conference on languages, literature and linguistics (Vienna, November 23, 2015). Vienna : «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2015. С. 33–38.

55. Никонов Д. О. Оценочная функция фразеологизмов (на примере устойчивых оборотов, связанных с техникой) // Теоретические и практические аспекты развития научной мысли в современном мире : сбор. статей междунар. науч.-практ. конф. (г. Уфа, 28 марта 2016 г.). Уфа : Издательство ООО «ОМЕГА САЙНС», 2016. С. 72–75.

56. Никонов Д. О. Причины обоснованности существования устойчивых оборотов с компонентом-технонимом во фразеологической системе языка // Наука и образование : сбор. статей XV междунар. науч.-практ. конф. Ч. 1. Пенза : МЦНС «Наука и Просвещение». 2018. С. 181–185.

57. Никонов Д. О. Существования устойчивых оборотов с компонентом-технонимом во фразеологической системе языка // Наука и

образование: сохраняя прошлое, создаем будущее : сбор. статей XV междунар. науч.-практ. конф. в 3 ч. Ч 1. Пенза : МЦНС «Наука и Просвещение», 2018. С. 181–186.

58. Никонов Д. О. Технический аспект концепта «кулинария» в составе устойчивых оборотов (на материале русских, английских и немецких фразеологизмов) // Роль науки в развитии общества : сбор. статей междунар. научн.-практ. конф. (г. Уфа, 18 марта 2016 г.). Уфа : Издательство ООО «ОМЕГА САЙНС», 2016. Часть 1. С. 135–139.

59. Никонов Д. О. Фразеологизмы с компонентом-технонимом (онтологический аспект) : дис. ... канд. филол. наук: [спец.] 10.02.19 «Теория языка / Брянский государственный университет им. академика И. Г. Петровского. Брянск, 2018. 216 с.

60. Никулина Е. А. Лингвистическая компетенция и концепция терминологических фразеологизмов // Вестник МГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 4. С. 52–59.

61. Пирс Ч. С. Логические основания теории знаков. СПб. : Алетейя, 2000, 352 с.

62. Пирс Ч. Что такое знак? // Вестник Томского государственного университета. Сер. Философия. Социология. Политология. Томск, 2009. № 3 (7). С. 88–95.

63. Попов З. Д. Фразеологизмы современного русского языка с архаичными значениями и формами слов. М. : Высшая школа, 1976. 200 с.

64. Попов Р. Н. О природе фразеологических единиц и некоторых процессах их развития (на материале русского языка) // Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе. Вологда, 1967. С. 20–40.

65. Разводовская Я. В. Термины-фразеологизмы подъязыка репродуктивного здоровья, функционирующие в текстах научной и научно-популярной литературы // Фразеологизм в тексте и текст во фразеологизме.

Четвертые Жуковские чтения. Великий Новгород : Новгородский государственный университет им. Ярослава Мудрого, 2009. С. 349–352.

66. Рыльщикова Л. М. Лингвосомиотическая креативность научно-фантастического дискурса : дис. ... канд. филол. наук: [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Волгоградский государственный аграрный университет, Волгоград, 2016. 286 с.

67. Ройзензон Л. И., Абрамец И. Н. Совмещённая омонимия в сфере фразеологии // Вопросы языкознания. 1969. № 2. С. 54–63.

68. Ройзензон Л. И. Русская фразеология. Самарканд : СамГУ, 1977. 268 с.

69. Сироткина Т. А. Функционирование онимов в художественном тексте как предмет лингвистического анализа. Куйбышев : НГПУ, 2015. 120 с.

70. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. М. : Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1998. 261 с.

71. Смит Л. П. Фразеология английского языка / пер. с англ. А. С. Игнатьева ; предисл. Д. Н. Шмелева. М. : Учпедгиз, 1959. 208 с.

72. Соссюр Ф. Труды по языкознанию / пер. с франц.; ред. А. А. Холодовича. М. : Прогресс, 1977. 695 с.

73. Суперанская А. В. Общая теория имени М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 367 с.

74. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.

75. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 494 с.

76. Фролова О. Е. Мир, стоящий за текстом : референциальные механизмы пословицы, анекдота, волшебной сказки и авторского повествовательного художественного текста. М. : Издательство ЛКИ, 2007. 320 с.

77. Хайдеггер М. Вопрос о технике // *Время и бытие* : статьи и выступления / пер. с нем. М. : Республика, 1993. С. 221-237.
78. Черданцева Т. З. Идиоматика и культура // *Вопросы языкознания*. М., 1996. № 1. С. 58–69.
79. Черкасова К. Н. Символьный компонент в составе идиом // *Макет словарной статьи для автоматизированного толково-идеографического словаря русских фразеологизмов. Образцы словарных статей*. М. : Ин-т языкознания АН СССР, 1991. С. 96–98.
80. Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.02 «Українська мова» / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. К., 1998. 24 с.
81. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. М. : Высшая школа, 1985. 160 с.
82. Шестак Е. И. Профессионально маркированные фразеологические единицы в когнитивно-коммуникативном аспекте: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Челябинский государственный университет. Челябинск, 2008. 24 с.
83. Юрьева Е. А. Терминологические единицы фразеологического происхождения в сфере профессиональной коммуникации : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Российский государственный социальный университет. М., 2015. 20 с.
84. André J. Sources et evolution du vocabulaire des couleur // *Problèmes de la couleur*. Paris. 1957. P. 327–338.
85. Ball W. J. *Colloquial Words*. Zurich – Wein : THE CASH BOX, 1956. 764 p.
86. Berlin B., Kay P. *Basic color terms, their universality and evolution*. Berkeley; Los Angeles: U. of California Press, 1969. 312 p.

87. Dobrovol'skij D. Phraseological universals: theoretical and applied aspects // *Meaning and grammar: cross-linguistic perspectives*. Berlin; NY : Mouton de Gruyter, 1992. P. 279–301.
88. Gläser, R. The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis. ed. A. P. Cowie. *Phraseology*. Oxford : Clarendon Press, 1998. 165 p.
89. Langlotz A . *Idiomatic Creativity : A cognitive-linguistic model of idiom-presentation and idiom-variation in English*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. 327p.
90. Mollard-Desfour A. Les mots de couleur: des passages entre langues et cultures // *Synergies Italie*. 2008. № 4. P. 23–32.
91. Morgan G. Basic Color Terms: Comparative results for French & Russian // *French Languages studies*. 1993. V. 3/1. P. 1–17.
92. Peprnek J. Motivation in English and Czech colour terms // *Glottodidactica Olomucensia*. Prague, 1987. P. 111–137.
93. Seidl J., McMordie W. *English idioms and how to use them*. Oxford : University Press, 1978. P. 268
94. Weinreich U. *Problems in the Analysis of Idioms: Substance and Structure of Language*. California : University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1984. 234 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО МАТЕРІАЛУ

95. Алефиренко Н. Ф., Злотых Л. Г. *Фразеологический словарь: культурно познавательное пространство русской идиоматики*. М. : Элпис, 2008. 472 с.
96. Американские идиомы. *Англо-русский лексико-фразеологический словарь* / сост. Гаролд К. Уитфорд. М. : Зэст, 1994. 192 с.
97. *Англо-український фразеологічний словник* / уклад. Л. Т. Баранцев. К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.

98. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М. : Советская энциклопедия, 1966. 608 с.
99. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
100. Вирган І. О., Пилинська І. О. Російсько-український словник сталих виразів. Х. : Прапор, 2009. 864 с.
101. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів К.: Вища школа, 1985. 360 с.
102. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. М. : Русский язык Медиа, 2003. Том 1. 700 с.
103. Конт-Спонвиль А. Философский словарь. М. : Палимпест, Этерна, 2012. 752 с.
104. Лубенская С. И. Русско-английский фразеологический словарь. М. : Языки русской культуры, 1997. 1056с.
105. Молотков А. И. Фразеологический словарь русского языка. М. : Советская энциклопедия, 1986. 549 с.
106. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М. : Азбуковник, 1999. 944 с.
107. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російськоукраїнський фразеологічний тлумачний словник. К. : Радянська школа, 1991. 400 с
108. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. М. : Наука, 1988. 190с.
109. Пуччо Д. Многоязычный словарь современной фразеологии. М. : ФЛИНТА, 2012. 432 с.
110. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Х. : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
111. Степанова М. И. Фразеологический словарь русского языка / сост. М. И. Степанова. СПб. : Виктория плюс, 2003. 608 с.

112. Федоров А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка. М. : Астрель: АСТ, 2008. 878 с.
113. Шитова Л. Ф., Брускина Т. Л. English Idioms and Phrasal Verbs = Англо-русский словарь идиом и фразовых глаголов. СПб. : Антология, 2012. 256 с.
114. Фразеологічний словник української мови : в 2 т. / редкол. : Л. С. Паламарчук ; уклад. В.М. Білоноженко. К. : Наук. думка, 1999. 980 с.
115. Ammer Ch. The American Heritage Dictionary of Idioms. USA : American Heritage, 1997. 1191 p.
116. Book of Idioms: Slang, Special Expressions, and Idiomatic Language. Texas : Defense Language Institute English Language Center, 2003. 67 p.
117. Broukal M. Idioms for Everyday Use. Lincolnwood : Contemporary Publishing Group, 1994. 129 p.
118. Longman Pocket Idioms Dictionary. L. : Longman Pearson, 2002. 297 p.
119. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. L. : Bloomsbury Pub LTD, 1974. 568 p.
120. The American Heritage Dictionary of Idioms / ed. Christine Ammer. NY. : The Christine Ammer Copyright, 2010. 688 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

121. Barrett G. A public program about language examined through history and culture. URL : http://www.waywordradio.org/hit_and_run_bag_11/ (дата звернення 12.04. 2020).
122. Bill Keller Lemon. URL : <http://books.google.com/books?visbn=0534624626&id=AHBnar7sEiIC&pg=PA105&lpg> (дата звернення: 26.03.2020).
123. Carla N. Daughtry Greenness in the Field // Michigan Today, University of Michigan. 1997. 346 p.

124. Cohen R. Negotiating Across Cultures. Communications Obstacles in International Diplomacy. Washington DC: U.S. Institute of Peace Press, 1977. 564 p.
125. Duck Fabric // My Fashion Center. 2011. URL : <http://www.nyfashioncenterfabrics.com/cotton-fabric-10oz-duck.html> (дата звернення: 31.09.2019).
126. Fate vs. Free Will // Heroes Wiki. URL : <http://heroeswiki.com/Fate> (дата звернення: 08.11.2019).
127. Giant Waves // Flip Flops. 2010. URL : <http://hanapatria.blogspot.com/> (дата звернення: 28.11.2018).
128. Norris F. A Deal in Wheat // Britannica Annals of American History. 2009. URL : <http://www.kosmicki.com/234/adiw.htm> (дата звернення: 13.09.2019).
129. Omen D. // English-Word Information. 2010. URL : <http://wordinfo.info/unit/3553?letter=O&spage=3> (дата звернення: 23.03.2020).
130. Preez A. Preserving a Way of Life. URL : <http://www.cannedculture.co.za/home/> (дата звернення 04.08. 2020).
131. Robins C. Books in Brief: Walking to Vermont. URL : <http://wordspy.com/words/trailangel.asp> (дата звернення 24.05.2020).
132. Ross R. English Idioms. URL.: <http://www idioms4you.com/find-idioms.html> (дата звернення 30.08. 2020).
133. Strathfield Municipal Council. URL : <http://www.strathfield.nsw.gov.au/page/residents/roads--footpaths-and-traffic/road-safety-/kiss-and-ride-zones/> (дата звернення 30.08. 2020).
134. The Phrase Finder. URL : <http://www.phrases.org.uk/> (дата звернення: 19.03.2020).
135. World wide words. Investigating the English language across the globe. URL : <http://www.worldwidewords.org> (дата звернення: 27.03.2020).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

136. Досанова А. Р. Технонім у фразеологічній системі сучасної англійської мови // Тиждень науки-2020. Гуманітарний факультет. Збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів (13-17 квітня 2020 р., м. Запоріжжя). М. : Запоріжжя, 2020. С. 68–69. URL : https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2020/conf/4.1/TN_2020-GF.pdf (дата звернення 10.12.2020).

137. Досанова А. Р., Кузнецова І. В. Техноніми у фразеологічній системі сучасної англійської мови // Нова філологія : збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. № 81 (у друці, довідка надається)

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади вживання ФО із технонімами

1. In the Windows family of operating systems, the blue screen of doom occurs when the kernel or a driver running in kernel mode encounters an error from which it cannot recover [120]. – У сімействі операційних систем Windows синій екран смерті виникає, коли ядро або драйвер, що працює в режимі ядра, стикається з помилкою, через яку не може відновитися.

2. He had been able to ride the gravy train and make a lot of money selling drugs before he was arrested [134]. – До того, як його заарештували, він міг наживатися та заробляти багато грошей, продаючи наркотики.

3. Abandoned old dilapidated small wooden house with broken windows and chopped pile of firewood in front located on top of small hill [123]. – Покинута стара хатка на курячій лапці із вибитими вікнами та рубаною купою дров попереду, розташована на вершині невеликого пагорба.

4. He worked hard every day as a lawyer and went to parties and dances every night; he was burning the candle at both ends [126]. – Він щодня працював юристом і щовечора ходив на вечірки та танці; він марнував своє життя.

5. His wife had the stronger mind and he played first fiddle to her [128]. – Його дружина мала сильніший розум, і він посідав чільне місце в її житті.

6. Uncle Willie was a rolling stone that gathered no moss. He worked in different jobs all over the country [123]. – Дядьку Віллі на місці не сиділося, тому він не нажив добра, бо працював на різних роботах по всій країні.

7. Dick tried to change Father's mind about letting him use the car Saturday night, but he was up against a stone wall [120]. – Дік намагався змінити думку батька про те, щоб дозволити йому користуватися машиною в суботу ввечері, але зіткнув ся з непереборною перешкодою.

8. We got the green light to begin a study of the security problems at our school [134]. – Ми отримали дозвіл почати дослідження проблем безпеки в нашій школі.

9. John's thefts from the bank where he worked came to light when the bank examiners made an inspection [127]. – Крадіжки Джона з банку, де він працював, виявилися, коли банківські експерти здійснили перевірку.

10. Mr. Johnson used to be a boy scout and these guys are smart, sporty and hard as nails [128]. – Містер Джонсон колись був хлопцем-скаутом, а ці хлопці розумні, спортивні та витривалі.

11. Mr. Jameson is one of the best detectives of our police station. He's sharp as a needle and can brilliantly handle difficult cases [120]. – Містер Джеймсон – один із найкращих детективів нашої поліції. Він спостережлива людина і блискуче може впоратися зі складними справами.

12. When Mary came home she didn't find her husband there. So, she decided to raise the roof when he came back [133]. – Коли Мері прийшла додому, вона не знайшла там свого чоловіка. Тож вона вирішила влаштувати скандал, коли він повернувся.

13. It usually happens so that when you need help someone you trust may kick down the ladder and betray you [134]. – Зазвичай, трапляється так, що, коли вам потрібна допомога, хтось, кому ви довіряєте, може позбавити підтримки і зрадити вас.

14. When my ship comes home we will live in Beverley-Hills and eat delicious food every day [120]. – Коли мені пощастить, ми будемо жити на Беверлі-Хіллз і щодня їсти смачну їжу.

15. Finally, I finished writing the final chapter of my research and I could say that I had threaded the needle [121]. – Нарешті, я закінчив писати останню главу свого дослідження і міг би сказати, що я закінчив важку роботу.

16. John is a nice guy but when it comes to departmental meetings he wastes everybody's time by constantly fighting windmills [122]. – Джон хороший

хлопець, але коли справа доходить до відомчих зборів, він марнує час кожного, постійно б'ється з вітряними млинами.

17. There was no need to reinvent the wheel; rather, the Committee's work should draw on accumulated experiences and collective wisdom [120]. – Немає ніякої необхідності знову відкривати Америку; швидше, роботу Комітету слід будувати на основі накопиченого досвіду й колективної мудрості.

18. Charles said, «I haven't been sick all winter». Grandfather said, «You'd better knock on wood when you say that» [123]. – Чарльз сказав: «Я не хворів всю зиму». Дід сказав: «Краще стукай по дереву, коли ти це говориш».

19. We get them to collaborate with you, and game over, bingo, done-zo, shovel in money [129]! – Вони будуть співпрацювати з тобою, й бінго – гребемо гроші лопатою!

20. Confidence-building between both sides – the Democratic People's Republic of Korea and the United States – is urgent as it has become skeleton key to addressing the present issue [126]. – Зміцнення довіри між цими двома сторонами – Корейською Народно-Демократичною Республікою та Сполученими Штатами – є найважливішим нагальним завданням, що є універсальним ключем до розв'язання нинішньої проблеми.

21. In the end, Tom had to bite the bullet and take responsibility for his actions [123]. – У результаті Тому довелося зціпити зуби й понести відповідальність за свої дії.

22. The acid test for the protection-of-civilians agenda has always been whether the commitments would be honoured or the recommendations by the Secretary-General adopted [123]. – Виконання зобов'язань і рекомендацій Генерального секретаря щодо захисту цивільних осіб завжди служило серйозною перевіркою для порядку денного в цій галузі.

23. When the news circulates, it causes tidal wave among the people of Western nations [124]. – Поширившись, новина викликає хвилю невдоволення серед жителів західних країн.

24. In 2016, after a two-year break, the «Silk Way» got a second wind when China joined the rally organization, hosting most of the stages on its territory [126]. – У 2016 році, після дворічної перерви, «Шовковий шлях» знайшов друге дихання, коли до організації ралі приєднався Китай, прийнявши на своїй території велику частину етапів.

25. I'm sending an action team to Hawaii as we speak, but for now, I need you to carry the ball [132]. – Під час розмови я послав команду на Гаваї але поки, мені потрібно, щоб ви за все відповідали.

26. I can not tell you if what happened is an act of terror or an act of God, but I'll keep everyone updated as we learn more [132]. – Я не можу стверджувати, що це терористичний акт або стихійне лихо, але я буду тримати всіх у курсі.

27. Where? Get you some towels and you'll be all come to anchor there [133]. – Візьмемо тобі декілька рушників і ти зможеш нормально влаштуватися.

28. Now, it's kind of wild, but we just might be able to kill two birds with one stone [132]. – Ну, ідея трохи божевільна, але так ми зможемо вбити двох зайців одним пострілом.

Додаток Б

Приклади вживання номінативного обсягу ФО із компонентом-технонімом

1. Plan "F" was to commandeer one, crash it through that gate right there [120]. – План «Е» полягав у тому, щоб захопити один з них і прорватися через ворота.

2. The first half of the route is quite difficult but then we'll go on wheel [134]. – Перша половина маршруту досить складна, але потім ми не будемо долати перешкоди.

3. I've been working with him for two years and I should say that sometimes he gives me creeps. He definitely has wheels in his head [131]. – Я працюю з ним два роки, і я повинен сказати, що іноді він примушує мене здригнутися. У нього вітер в голові.

4. I think we experience wheels within wheels situation here and there's nothing we can do about it so far [131]. – Я думаю, що тут ми відчуваємо складну ситуацію, і ми нічого з цим поки що не можемо зробити.

5. The wheels of state may roll over you easily so don't be confident in your business success [128]. – Державна машина може легко розчавити вас, тому ви не будьте так впевнені у своєму успіху в бізнесі.

6. Senior executives at the company were the first to desert the sinking ship [127]. – Керівники компанії першими залишили потопуючий корабель.

7. I have to go now, but I loved spending that time with you, you are incredible. It's sad, we are like ships that pass in the night [133]. – Я мушу поїхати зараз, але я любив проводити з тобою цей час, ти неймовірна. Сумно, що ми розійшлися як у морі кораблі.

8. Camels are often called «ships of the desert». In such hot and unfriendly environment only these animals can help people to survive [134]. – Верблюдів часто називають «кораблями пустелі». У такому спекотному та непривітному середовищі лише ці тварини можуть допомогти людям вижити.

9. Mike hoped he would get back together with his girlfriend, but finally realized «that ship has sailed» when she married another guy [127]. – Майк сподівався, що він знову зможе зустрічатися зі своєю дівчиною, але нарешті зрозумів, «що потяг пішов», коли вона вийшла заміж за іншого хлопця.

10. Be careful, stranger. In this city ships that pass in the night can carry you right to the afterworld [123]. – Будь обережний, незнайомцю. У цьому місті швидкоплинні зустрічі можуть доставити вас прямо в потойбічний світ.

11. You had money and you invested them and now you say that you've spoiled the ship for a ha'porth of tar...that's the possible risk of investing [127]. – У вас були гроші, ви їх вклали, і тепер ви говорите, що втратили цінне через дрібниці... це можливий ризик інвестування.

12. Hey, isn't it a crocodile crawling towards us? – Honey, as usual you see through the ladder and now run [129]! – Гей, чи не крокодил повзе до нас? – Дорогий, як завжди ти бачиш очевидне, а тепер біжи!

13. You want to climb the corporate ladder? It helps to be productive and try to look good in front of your boss [126]. – Хочеш просунути по кар'єрних сходах? Будь продуктивний і старайся справити гарне враження на керівництво.

14. It usually happens so that when you need help someone you trust may kick down the ladder and betray you [122]. – Зазвичай, трапляється так, що, коли вам потрібна допомога, хтось, кому ви довіряєте, може позбавити вас підтримки і зрадити вас.

15. I mean, I know I make adulthood look easy, but trust me, it's no bed of roses [120]. – Я знаю, зараз тобі здається, що бути дорослим – простіше простого, але, повір, насправді, це не подарунок.

16. Someone rings the bell at the side door, and Frank Pollard, our caretaker, usually answers [132]. – Хто-небудь дзвонить у дзвіночок на бічних дверях, і зазвичай відгукується наш сторож Френк Поллард.

17. I do not associate myself with those who are pessimistic about Africa or with those who put the cart before the horse [132]. – Я не поділяю думку тих,

хто песимістично ставиться до Африки, а також тих, хто біжить попереду паровоза.

18. I didn't take 34 years to come out of the closet just to go back into one with you [132]. – Я витратив 34 роки на те, щоб зізнатися у своїй орієнтації не для того, щоб повернутися до вихідної точки з тобою.

19. The undercover officer changed the conversation to the recent burglary, hoping the thief would swallow the bait and confess [131]. – Офіцер під прикриттям змінив тему розмови на недавнє пограбування, сподіваючись, що злодій зловиться на його гачок і зізнається.

20. Scott was on pins and needles while he waited for the results of the exams [133]. – Скотт був, як на голках, поки чекав результати іспиту.

21. Finally, I finished writing the final chapter of my research and I could say that I had threaded the needle [121]. – Нарешті, я закінчив писати останню главу свого дослідження і міг би сказати, що я закінчив важку роботу.

22. Mr. Jameson is one of the best detectives of our police station. He's sharp as a needle and can brilliantly handle difficult cases [122]. – Містер Джеймсон – один із найкращих детективів нашої поліції. Він проникливий і може блискуче впоратися зі складними справами.

23. His traces have gone cold and we will never find out the truth. It's like looking for a needle in the bottle [124]. – Його сліди зникли, і ми ніколи не дізнаємось правди. Це все одно, що займатися безнадійною справою.

24. Looking for the lost receipt among the thousands of other receipts was like looking for a needle in a haystack [125]. – Пошук втраченого чека серед тисяч інших чеків був подібний до пошуку голки в сіні.

25. I found him in the street, miserable and as black as the ace of spades [125]. – Я знайшов його на вулиці, нещасного й дуже брудного.

26. We've totally failed, let's call a spade a spade [124]. – Ми повністю зазнали невдачі, давайте назвемо речі своїми іменами.

27. My friend is as cocky as the king of spades. He thinks that he can do anything [121]. – Мій друг дуже високої думки про себе. Він думає, що може все.

28. The tension was almost visible so that you could cut it with a knife [123]. – Напруга була майже помітна, щоб ти міг їй завдавати глибокого страждання.

29. It goes without saying. Take that one, please, and she'll do it before one could say knife [123]. – І так зрозуміло. Візьміть його, будь ласка, і вона зробить це негайно.

30. Your actions are not insulting, they don't really cut me like a knife [123]. – Ваші дії не є образливими, вони насправді не завдають глибокого страждання.

31. At the meeting with the council John really got his knife into me by announcing the closing of our department [123]. – На зустрічі з радою Джон справді напав на мене із критикою, оголосивши про закриття нашого відділу.

32. Amy didn't want to go under the knife but it was the only chance to save her [128]. – Емі не хотіла лягати на операцію, але це був єдиний шанс врятувати її.

33. Knife and fork – that's all a lonely traveler needs at this nasty night [128]. – Їжа – це все, що потрібно самотньому мандрівнику в цю неприємну ніч.

34. She is an unpleasant woman. She always looks daggers [126]. – Вона неприємна жінка. Вона завжди дивиться вороже.

35. Your stupidity brought us on a knife-edge so close your mouth and listen what clever people are saying [132]. – Ваша дурість привела нас до небезпечної ситуації, так що затуляйте рота і слухайте, що говорять розумні люди.

36. Tomorrow we attack so load your guns and sharpen your knives [132]. – Завтра ми атакуємо, тому заряджайте вашу зброю та готуйтеся до бою.

37. You could cut it with a knife [134]. – Це цілком відчутно.

38. Here, women have a chance to live and to love without being stoned to death [124]. – Тут жінки мають можливість жити й любити, і їх не закидають за це камінням.

39. In reply to a question on rehabilitation programmes, he said that a proposal for making the scheme more effective was on the anvil [124]. – Відповідаючи на питання про програми реабілітації, вона повідомила, що обговорюється пропозиція про підвищення їх ефективності.

40. Several friends describe Mr. Menendez as 'a straight arrow' who rarely drank and was close to his family [128]. – Деякі друзі описували містера Менедеза як «пряма стріла», адже він рідко пив та був близьким зі своєю родиною.

41. Many old and contemporary wars began because of the black gold. It's a gift and a curse at the same time [129]. – Багато старих і сучасних війн почалися через нафту. Це подарунок і прокляття одночасно.

42. The groom made it to the alter, but he was three sheets to the wind [124]. – Наречений дістався до вівтаря, але був ущент п'яний.

43. He is at my desk, enjoying a nice glass of bubbly water and some chocolate I was saving for a special occasion [132]. – Він за моїм столом, насолоджується склянкою ігристого вина і шоколадкою, яку я приберіг для особливого випадку.

44. The drink you claim to be the refined Black Label is nothing more than a coffin varnish [130]. – Напій, який, на вашу думку, є вишуканим Black Label – це не що інше, як дешевий віскі.

45. I still can't believe that this elephant can paint pictures with his trunk. Is it a gold brick [130]? – Я все ще не можу повірити, що цей слон може малювати картини своїм хоботом. Це шахрайство?

46. Only a decade ago cancer was a black box about which we knew nothing at the molecular level [131]. – Ще десять років тому рак був для нас

чорною скринькою, адже ми нічого про нього не знали на молекулярному рівні.

47. When he went to Hamburg, he should have said he was going to make his pot of gold. Instead, he said he was going to improve his football [125]. – Коли він поїхав до Гамбурга, він повинен був сказати, що збирається заробити якнайбільше грошей. Замість цього він сказав, що хоче поліпшити свої навички у футболі.

48. Joe knew that his chance to get an "A" was gone with the wind when he saw how hard the test was [123]. – Джо знав, що його шанс отримати «відмінно» зник назавжди, коли він побачив, наскільки важким був тест.

49. You should not have gone for a walk without an umbrella when it's wind and weather outside [120]. – Вам не слід було гуляти без парасольки, коли надворі така негода.

50. At that summit, we committed ourselves to act, not talk to the wind empty words [120]. – На ній ми взяли на себе зобов'язання діяти, а не кидати слова на вітер.

51. I knew that you were carrying water on both shoulders. Who do you spy for? Speak or die [134]! – Я знав, що ти ведеш подвійну гру. На кого ти шпигуєш? Говори або помри!

52. My brother is in hot water for failing all his college classes [127]. – Мій брат опинився у важкій ситуації: він завалив всі свої іспити в коледжі.

53. Every time I go out to rake leaves, it rains pitchforks [128]. – Кожен раз, як збираюся піти зібрати листя, йде злива.

54. I'm on a short fuse when I'm drunk [123]. – Я стаю запальним, коли вип'ю.

55. I'd have thought that long enough for you to know the ropes [123]. – Я думав, цього має вистачити, щоб розібратися в деталях.

56. If you want to be a good stockbroker you must always keep your powder dry [120]. – Якщо ви хочете бути хорошим біржовим маклером, ви завжди повинні бути насторожі.

57. You can not be saved by the bell in the 12th and final round [123]. – Гонг не може врятувати його в 12 раунді.

58. I was saved by the bell and do not have to answer the teacher's questions [134]. – Мене врятував дзвінок, і я не повинен відповідати на запитання вчителя.

59. There are indications that her life's not been a bed of roses [134]. – Є підстави вважати, що її життя теж не є легким.

60. Wow, you are really sinking your teeth into learning this substance [132]! – Ось це так, ти насправді дуже захоплений вивченням цієї речовини!

61. He's twisting my arm [120]. – Він мені руки викручує, тисне на мене.

62. People from our laboratory had some really good ideas, but the professor could not quite put his finger on it. He could not decide what to do [120]. – У співробітників нашої лабораторії було кілька справді хороших ідей, але професор не міг вибрати єдино правильну.

63. The boy has his head in the clouds and does not think about what is going on around him [134]. – Хлопчик постійно літає в хмарах і не думає про те, що відбувається навколо нього.

64. Ever since he bought a car, he's been on cloud nine [132]. – З того часу як він купив машину, він на сьомому небі від щастя.

65. But as they say, every cloud has a silver lining ... and you have found yours in the wonderful Jennifer [132]. – Але як кажуть, немає лиха без добра ... і ти знайшов добро в прекрасній Дженніфер.

66. Conrad's been buried under a cloud of suspicion ever since Victoria's plane crash destroyed all the S.E.C. evidence against him [133]. – Конрад знаходиться під підозрою з того часу, як Вікторія загинула в авіакатастрофі і з нею – всі докази його провини.

67. I offer you the seventh heaven here [137]. – Я пропоную тобі тут «сьоме небо».

68. I walked around all day on cloud nine because somebody valued me [133]. – Я весь день була на сьомому небі від щастя, тому що хтось оцінив мене.

69. And if he were giving you this information, you would be over the moon [127]. – А якби він зробив вам таку пропозицію, ви б були в захваті.

70. The Internet is full of armchair critics, now that everyone has wi-fi [128]. – Інтернет повний диванних критиків тепер, коли у всіх є вай-фай.

71. Jessica will be great in this new business the reason why she is as hard as nails [128]. – Джессіці буде чудово в цьому новому бізнесі, тому вона бездушна людина.

72. So, this is what he gave you on your birthday? What a cheap skate [129]! – Отже, ось що він тобі подарував на день народження? Ну і скнара!

73. Jane works two jobs and still finds time for helping homeless animals – she has a real heart of gold [123]. – Джейн працює на двох роботах і все одно знаходить час допомагати бездомним тваринам – у неї по-справжньому добре серце!

Додаток В

Приклади вживання ФО з компонентом-технонімом за знаковою природою

1. When the man's wife and her mother got together, he was between two fires [124]. – Коли дружина та її мати зібралися разом, чоловік був між двох вогнів.

2. Never play with fire, particularly on the eve of your wedding [127]. – Не грай з вогнем, особливо напередодні весілля.

3. The health department built a fire under the restaurant owner and got him to clean the place up by threatening to cancel his license [120]. – Управління охорони здоров'я вирило яму власнику ресторану й примусило його прибрати місце, погрожуючи анулювати ліцензію.

4. Once Mary had got lost when her mother took her downtown. But a burnt child dreads the fire, so now Mary stays close to her mother when they are downtown [121]. – Одного разу Мері загубилася, коли мати провела її до центру міста. Але обпікшись на молоці, дмуть на воду, тому тепер Мері залишається поруч зі своєю матір'ю, коли вони знаходяться в центрі міста.

5. This is the last time I pull your chestnuts out of the fire [132]. – Але це останній раз, коли я виконую важку роботу за тебе.

6. I'd go through fire and water for you if I had to [120]. – Я міг би заради вас піти на все, якщо буде в цьому потреба.

7. The audience caught fire at the speaker's words and began to cheer [124]. – Публіка загорілася від слів оратора й почала підбадьорюватися.

8. He found out you took it? Well, the fat's in the fire now [123]. – Він дізнався, що ти взяв це? Ну, це підклало дров до багаття.

9. If we want to stop adding fuel to the fire of insurgency and terrorism, we must clarify our intent [123]. – Якщо ми хочемо припинити загострювати ситуацію із повстанцями та терористами, ми повинні пояснити наш намір.

10. Stop going round the houses and tell me frankly: do you love me or my sister [130]? – Перестань ходити коло та навколо і скажи мені відверто: ти кохаєш мене чи мою сестру?

11. If they lose the entire pledge class, they will not have enough money to keep this house open [131]. – Якщо вони втратять всіх новачків, то у них не буде достатньо грошей, щоб тримати цей будинок відкритим.

12. Yesterday we kept open house for our cousins and had great time talking about different things [130]. – Вчора наша будівля була відчинена для наших кузенів і ми чудово провели час, розмовляючи про різні речі.

13. Come and enjoy the pleasant family atmosphere of our hotel, where you will immediately make you free of your house [130]. – Ви, напевно, оціните приємну сімейну атмосферу нашого готелю, де Ви будете почувати себе як вдома.

14. The social security system, moreover, was based on the traditional model where the husband went out to work while the wife stayed at home to keep house and raise the children [132]. – Крім того, система соціального забезпечення ґрунтується на традиційній моделі, коли чоловік працює, а дружина залишається вдома, щоб вести домашнє господарство і виховувати дітей.

15. Keep your house for a week or two and you'll be soon as fit as a fiddle [132]. – Не виходьте з будинку тиждень-другий, і ви скоро станете у формі.

16. All this quarter know I prosecute no bawdy house [129]. – У цьому кварталі я не уповноважений переслідувати за законом борделі.

17. There can't be any half-way houses: it's either we or them [129]. – Компромісу не може бути: це або ми, або вони.

18. You're completely out of touch - it's time to come out of your ivory tower and see what's going on [129]! – З тобою неможливо зв'язатися – пора вже вийти зі своєї вежі й подивитися, що відбувається навколо!

19. Professor Nebelmacher has no idea of the cost of living; he lives in an ivory tower [131]. – Професор Небельмахер не уявляє собі вартості життя; він дивиться на життя через рожеві окуляри.

20. I think Helen lives in an ivory tower; she is unaware of the realities of everyday life [133]. – Я думаю, що Олена живе, не знаючи життєвих турбот, вона далека від реалій повсякденного життя.

21. John was a veritable tower of strength to our family while my father was in the war and my mother lay ill in the hospital [123]. – Джон був справжньою надійною опорою для нашої родини, коли мій батько був на війні, а мати лежала хвора в лікарні.

22. I can not but express words of special gratitude to our interpreters, patient and high-performance specialists who prevent the Conference from turning into the Tower of Babel [120]. – І звичайно, я не можу не висловити слова особливої подяки нашим усним перекладачам – терплячим і високоефективним фахівцям, які не дозволяють конференції перетворитися на вавилонське стовпотворіння.

23. He just rubbed Aladdin's lamp and became a millionaire in no time [120]. – Він легко здійснив свою мрію і в найкоротший термін став мільйонером.

24. Handing the lamp is very important in aristocratic families of our country. Thus we honour our ancestors and preserve our royal spirit [121]. – Передавати мудрість – дуже важливо в аристократичних родинах нашої країни. Таким чином ми шануємо своїх предків і зберігаємо наш царський дух.

25. The Court's jurisdiction should not, therefore, be seen as a sword of Damocles hanging over States [126]. – Тому не слід розглядати юрисдикцію суду як дамоклів меч, що висить над державами.

26. They didn't want to use diplomatic approach so they decided to throw their sword on the scale [126]. – Вони не хотіли використовувати дипломатичний підхід, тому вирішили суперечку зброєю.

27. You can believe me those guys are flaming swords and your life is out of danger [124]. – Ви можете повірити мені, що ці хлопці є надійною обороною, і ваше життя знаходиться поза небезпекою.

28. Your wife and I didn't get on like a house on fire the only time I ever saw her. I won't say she was silly, but I think one of us was silly, and it wasn't me [123]. – Ваша дружина та я легко потоваришували, єдиний раз, коли я бачив її. Не скажу, що вона була дурною, але, думаю, хтось із нас був дурним, і це був не я.

29. Dilly has been failing because her taste is awful. If I can correct that, she ought to get on like a house on fire [125]. – Діллі зазнала невдач, бо її смак жахливий. Якщо я можу це виправити, їй слід збиратися, швидко вчитися.

Додаток Д

Глосарій англомовних ФО із компонентом-технонімом

a gold brick – ледар, шахрай

acid test – вирішальне випробування

act of God – стихійне лихо

Aladdin's lamp – чарівна лампа Аладдіна, талісман, що виконує всі бажання свого господаря

answer the bell – (відповісти на дзвінок) – відчинити двері

any day – з дня на день

any stick to beat a dog (будь-яка палиця, щоб побити собаку) – покарати можна будь-яким способом

appeal to Ceasar – звернутися до вищої влади, до авторитету

armchair critic – (диванний критик, критикан) – людина, яка знає будь-яку справу в теорії (а не на практиці), але дає всім поради так, ніби вона визнаний фахівець

as black as the ace of spades – дуже брудний

as cocky as the king of spades – такий же зухвалий, як і король пік; хвалькуватий, надто пихатий

as savage as a meat axe – (дикий, як сокира м'ясника) – оскаженілий

as sharp as a needle – спостережливий, проникливий; спритний

at a discount – неходовий товар

at daggers' points – на ножах, ніж у спину

bawdy house – будинок терпимості, публічний будинок

be as hard as nails – (бути твердим як цвях) – не мати співчуття або співпереживання до інших

be at daggers drawn (бути з витягненими кинджалами) – бути в стані війни

be at swords points – ворогувати, жити взаємною ненавистю; бути на ножах

- be born under a lucky star – народитися під щасливою зіркою
- be down and out – виявитися в безнадійному становищі
- be in hot water – мати неприємності
- be in the wind – напідпитку
- be left in a basket (бути залишеним у кошику) – бути обдуреним
- be on the ball – бути спритним; знати свою справу,
- be over the moon – (бути над місяцем) – на сьомому небі
- be the fifth wheel – п'яте колесо до брички (про щось зайве, непотрібне)
- be tied to the chariot of smb. (бути прив'язаним до чиєїсь колісниці) – пов'язати долю з кимось, йти на повідку
- be up in arms – бути готовим домагатися свого (доводити свою точку зору)
- bed of roses (ліжка з троянд) – легкий, приємний життєвий шлях
- bed of thorns (ліжка з шипів) – тернистий шлях
- before one could say knife – негайно
- between two fires – між двох вогнів
- between wind and water – букв. між вітром і водою, терм. знаходитися на рівні нижче від ватерлінії чи врівень з нею
- big gun – важлива особа
- bite the bullet – зчепити зуби
- bitter cup – (гірка чашка) – гірка чаша
- black box (чорна коробка) – чорна скринька
- black diamonds – кам'яне вугілля
- black gold – нафта
- black ship (чорний корабель) – судно, яке портові робітники відмовляються розвантажувати
- blue screen of doom – синій екран смерті – повідомлення про критичні помилки в операційній системі Windows
- bring to a common standard – звести до спільного знаменника
- bubbly water – (жарг.) шипучка, ігристе вино

build a fire under oneself – під собою розпалювати багаття

burn the candle at both ends – працювати не покладаючи рук, працювати без сну і відпочинку

burnt child dreads the fire – обпікшись на молоці, дмуть на воду

by crook – всіма правдами й неправдами

by hook – всіма правдами й неправдами

call a spade a spade – називати речі своїми іменами

cannon fodder – гарматне м'ясо – недосвідчені новобранці

carry the ball – виконати за кого-небудь якісь робочі обов'язки та завдання

carry the day – здобувати перемогу

carry water on both shoulders – виводити на чисту воду (дворушничати, вести подвійну гру)

cast a bait – закинути вудочку (довідатися щось заздалегідь)

cast an anchor to windward (кидати якір з підвітряного боку) – вжити заходів обережності

cast anchor – влаштуватися

cast pearls before swine – метати бісер перед свинями

catch fire – горіти (палати, запалюватися тощо)

chain reaction – ланцюгова реакція

chamber pot – нічна ваза

cheap skate – (скнара, скупердяга) – людина, яка не любить витратити гроші

chestnuts out of the fire for smb – тягати каштани з вогню

class B motion screen (picture) – йти другим екраном – про демонстрацію фільму тільки в кінотеатрах другого розряду

clear as a bell (ясний, як дзвін) – все зрозуміло

clear one's skirt – змити з себе ганебну пляму

climb the corporate ladder – підійматися по службових сходах, просуватися по службі, здійснювати кар'єрний ривок

clodhopper – мішок із соломою неспритна, дурнувата людина

cloud nine – бути дуже щасливим, бути на сьомому небі

coffin varnish – дешевий віскі

cold fish – дивна людина

cold weapon – холодна зброя

come to anchor – віддати якір

come to head – визріти, досягти вищої точки, апогею, різко загостритися

come to light – відкриватися; розкритися

constant dripping wears away a stone – крапля камінь точить

corridor train (букв.: поїзд з коридором) – поїзд з критими переходами між вагонами

crash the gate – приходити без дозволу

cut blocks with a razor (різати колоди бритвою) – витратити сили даремно

cut like a knife – завдавати глибокого страждання

cut like a knife – ножем по серцю – зачепити за живе, сильно образити

cut smb's comb (обрізати чийсь гребінець) – принизити когось

defile the marriage bed – (осквернити подружнє ложе) – зрадити

dilapidated little wooden house – хатка на курячій лапці, хатка на курячій ніжці – маленька вбога хатка

dog in the manger – собака на сні

down train (букв.: нижній поїзд) – поїзд, що йде з великого міста

draw a blank – зазнати поразки

draw the sword – оголити меч, шпагу

draw water in a sieve (make clothes for fishes) – носити воду решетом – робити що-небудь свідомо даремно

every cloud has a silver lining – у кожної хмари є срібна підкладка (нема лиха без добра)

fall by the wayside – вийти з гри

fall into a good berth (впасти на хороше ліжко) – знайти високооплачуване місце роботи

fallen angel – диявол

fight shy – уникати

fight windmills – битися з вітряними млинами

fire in the blood – вогонь у крові; пристрасть

fire water (вогняна вода) – (амер. розм.) вогняна вода, спиртні напої (цей вираз виник у мові індіанців)

fling cap over the windmill – переходити межі допустимого

for love and money – заради прекрасних очей

funny house – психлікарня, божевільні

get above one's station – не лізь на чужий віз

get off one's bike – злитися

get on like a house on fire – подружитися в одну мить, легко потоваришувати, швидко знайти спільну мову, жити в злагоді, жити душа в душу; з легкістю щось освоювати, швидко вчитися, робити значні успіхи, стрімко просуватися вперед

get one's knife into smb. – нападати з критикою

get under way – здійснювати

give the green light – дати зелену вулицю, відкрити шлях, надати свободу дій; розв'язати будь-кому руки

go on one's own hook – робити все самостійно

go on wheel – усе йде як по маслу

go round in circles – крутитися колесом, крутитися як муха в окропі (метушитися, бути в постійних клопотах)

go round the houses – говорити натяками про когось або про щось; ходити коло та навколо

go through fire and water – йти, піти в вогонь і в воду – піти на все, на будь-які самовіддані вчинки, не роздумуючи, жертвуючи всім, пройти (крізь) вогонь і воду (і мідні труби)

- go to earth – залягти на дно
- go under the knife – лягати на операцію
- gone with the wind – шукай вітру в полі, як нема, той нема;
- good anvil does not fear the hammer – хороше ковадло молота не боїться
- good health is above wealth – добре здоров'я дорожче за багатство;
здоров'я дорожче за гроші
- graveyard shift – нічний дозор
- great ship asks deep waters – великому кораблю – велике й плавання
- green light – зелена вулиця, дозвіл
- halcyon days – мирні, щасливі, безтурботні дні
- half-way house – компроміс (готель на півдорозі між містами)
- hammer and tongs (букв.: молоток і кусачки) – енергійно, з натхненням
- hand on the lamp – передавати світоч знань, мудрість.
- hard as nails – витривалий
- have a green thumb – (Br) мати зелені пальці, золоті руки (про
досвідчених садівників і городників)
- have a heart of gold – (мати золоте серце) – бути добрим
- have got an axe to grind – мати сокиру, яку потрібно загострити –
переслідувати особисті, корисливі цілі, бути зацікавленою особою;
- have green fingers – мати зелені пальці, золоті руки (про досвідчених
садівників і городників)
- have the dead-wood on smb – мати на когось компромат
- head in the clouds – літати в хмарах; бути розсіяним, не розуміти, що
відбувається
- head into the homestretch – фінішна пряма
- hit with an iron fist – розправитися залізною рукою (рішуче та жорстоко
розв'язувати питання)
- hot button – больова точка
- house of call – приміщення, де збираються в очікуванні клієнтів
візники; візничча біржа, тобто заїжджий двір

iron lady – «залізна леді» – сильна жінка з непохитною життєвою позицією, власними принципами й засадами

it rains chicken coops – злива, коли струмені дощу пробивають парасольку або тканину одягу

it rains hammer handles – злива, коли струмені дощу пробивають парасольку або тканину одягу

it's raining pitchforks – злива

it's bucketing – ллє як з відра

it's raining stair-rods – злива, коли струмені дощу пробивають парасольку або тканину одягу

jump over the fence (перестрибнути огорожу) – перейти всі дозволені межі

keep house – займатися домашнім господарством

keep one's flag flying – не здаватися

keep open house – тримати двері будинку відчиненими (для гостей). жити на широку ногу, славитися гостинністю

keep the home fires burning – підтримувати вогонь у сімейному вогнищі, зберігати сім'ю; підтримувати, годувати сім'ю;

keep the powder dry – тримати порох сухим (бути в бойовій готовності)

kick down the ladder – позбавити підтримки, допомоги

kill two birds with one stone – успішно впоратися з вирішенням відразу декількох справ одним зусиллям

knife and fork – їжа

knock on wood – постукати по дереву

know the ropes – добре розумітися у своїй справі

lay down arms (скласти зброю) – роззброюватися

lay the axe to the root of smth. – прикласти сокиру до кореня чогонебудь;

lay the groundwork for – закласти фундамент

leave / abandon / desert a sinking ship – покинути корабель що потопає

- let there be light! – нехай буде світло!
- life on the road – жити на колесах (у постійних роз'їздах)
- like a cat on hot bricks – сидіти, як у сливах; бути не у своїй тарілці
- like ships that pass in the night – як у морі кораблі,
- live in an ivory tower – жити у вигаданому світі. дивиться на життя через рожеві окуляри
- look daggers – дивитися вороже
- look for a needle in the bottle – займатися безнадійною справою
- low-water mark – межа
- Mahomet must go to the mountain – Магомет іде до гори
- make clothes for fishes – носити воду решетом – робити що-небудь свідомо даремно
- make heavy weather – мати проблеми у вирішенні простого завдання
- make somebody free of one's house – зробити так, щоб гості відчували себе як вдома
- make tracks away from – нагострити лижі – втекти будь-куди
- marketing time – біг на місці
- move heaven and earth – старатися з усіх сил
- needle in a haystack – голка в сіні; що-небудь, що дуже важко знайти
- new broom (нова мітла) – нове начальство
- of the first water – чудовий
- old salt – («стара сіль») – досвідчений, бувалий моряк; старий морський вовк.
- on a knife-edge – у небезпечній ситуації
- on pins and needles – метушливо; бути стурбованим, стривоженим; сидіти на голках
- on the anvil (на ковадлі) – бути в роботі, готуватися
- one's cup of tea – будь-якого смаку
- owl car (совина машина) – нічне такси

paddle one's own canoe (гребти на своєму каное) – покладаючись тільки на свої сили

pain in the neck – головний біль

pass the torch – передати естафету

place smth at smb's door – звинувачувати будь-кого

play a double game – ламати комедію – прикидатися перед кимось

play first fiddle (букв.: грати першу скрипку) – займати чільне місце

play with fire – грати з вогнем

put a spoke in somebody's wheel – вставляти палки в колеса (свідомо заважати будь-якій справі)

put one's foot down – зайняти тверду, рішучу позицію, прийняти тверде рішення (проявити твердість у доказі своєї точки зору, наполягати на своєму)

put the cart before the wheel (ставити карету попереду коня) – робити навпаки

put to bed with a shovel – вбити когось

put to the sword – зрадити мечу, винищити, убити на війні

quantum jump – різка зміна подій

raise the roof – влаштувати скандал

read smb like a book – бачити будь-кого наскрізь

reinvent the wheel – відкрити Америку

ride the gravy train (букв.: проїхатися на легкому поїзді) – прості гроші, легка нажива

rolling stone gathers no moss – кому на місці не сидиться, той добра не наживе

rub Aladdin's lamp – потерти лампу Аладдіна – легко здійснити своє бажання

run into a stone wall – впертися в кам'яну стіну; зіткнутися з непереборною перешкодою; зайти в глухий кут

run into the fire – пройти вогонь (небезпечне випробування вогнем); взяти на себе зустріч з небезпечною стихією

safe as a house – абсолютно надійний, безпечний

savage as a meat axe – дикий, як сокира м'ясника – злий, розлючений

saved by the bell – бути вчасно врятованим

second wind – приплив нових сил

see eye to eye – сходитися в поглядах з ким-небудь на що-небудь;
знаходити спільну мову (бути однієї думки з будь-ким про що-небудь;
повністю погоджуватися з ким-небудь про що-небудь)

see through rose-coloured glasses – дивитися крізь рожеві окуляри

see through the ladder – помічати очевидне

seventh heaven – бути на сьомому небі

sharp as a needle – спостережлива людина

sharpen a knife – готуватися до бою

sheathe (to nut up) the sword – вкласти меч у піхви; закінчити війну.

shift gears – перевести тему розмови на іншу

ships that pass in the night – розійтися як у морі кораблі, розбігтися в
різні боки; швидкоплинні зустрічі

shocking therapy – шокова терапія

shooting iron – вогнепальна зброя

short fuse – запальність; запальний

shovel in money – загрибати гроші лопатою

skeleton key – універсальний ключ

slow on the trigger – бути важким на підйом

smb's axe falls on smb (чиясь сокира падає на кого-небудь) – завдати
удару по комусь

snakes and ladders – успіхи та невдачі (настільна гра «Змії й сходи», в
якій кинутий кубик, що потрапляє на голову змії, переміщається вниз на її
хвіст, а потрапляє на низ драбини – вгору, на її верх)

spoil the ship for a ha'porth of tar – втратити цінне через дрібниці

spring flood (велика вода) – повінь

stand to one's guns – залишитися до кінця вірним своїм переконанням

- straight arrow (пряма стріла) – чесна людина
- sword of Damocles – дамоклів меч
- talk to the wind – кидати слова на вітер (обіцяти)
- that ship has sailed – потяг пішов
- the apple of discord – яблуко розбрату
- the clock around – цілодобово
- the pen is mightier than the sword – (ручка сильніше, ніж меч) – перо
сильніше за меч
- the root of all evil – бути коренем усіх бід
- the ship of state – корабель держави – держава
- the ship of the desert – корабель пустелі – верблюди
- the small silver screen – блакитний екран – телевізор
- the villain of the piece – людина надзвичайно поганих моральних
якостей
- the wheels of state – державна машина
- thread the needle – закінчити важку роботу
- throw a rope to smb – надати допомогу будь-кому
- throw one's sword into the scale – вирішувати суперечку зброєю
- tidal wave – хвиля невдоволення
- top class – вищий пілотаж
- Tower of Babel – Вавилонська вежа, Вавилонське стовпотворіння або
непорозуміння
- tower of strength – надійна опора; людина, на яку можна покластися
- twist one's arm – тиснути на когось
- under a cloud – бути під підозрою
- up train (букв.: поїзд наверх) – поїзд, що йде до великого міста
- use the axe (використовувати сокиру) – різко скоротити штат
працівників
- war is the sport of kings – війна – розвага королів

water bewitched (зачарована вода) – (вуст. розм. жарт.) «водичка»,
слабкий чай

water of life – (вода життя) – «жива вода», духовне оновлення; (жарт.)
цілющий напій (про спиртне)

wave the flag – бути налаштованим патріотично

weigh anchor – відновити перервану роботу (мор. зніматися з якоря)

wheel of fortune – колесо фортуни

wheels within wheels – складне становище

when my ship comes in – коли мені посміхнеться щастя, коли я
розбагатію

when one's ship comes home – коли чийсь корабель повертається
додому – коли щастя посміхнеться; коли кому-небудь пощастить

white fuel – біле паливо, гідроенергія

white gold (біле золото) – бавовна

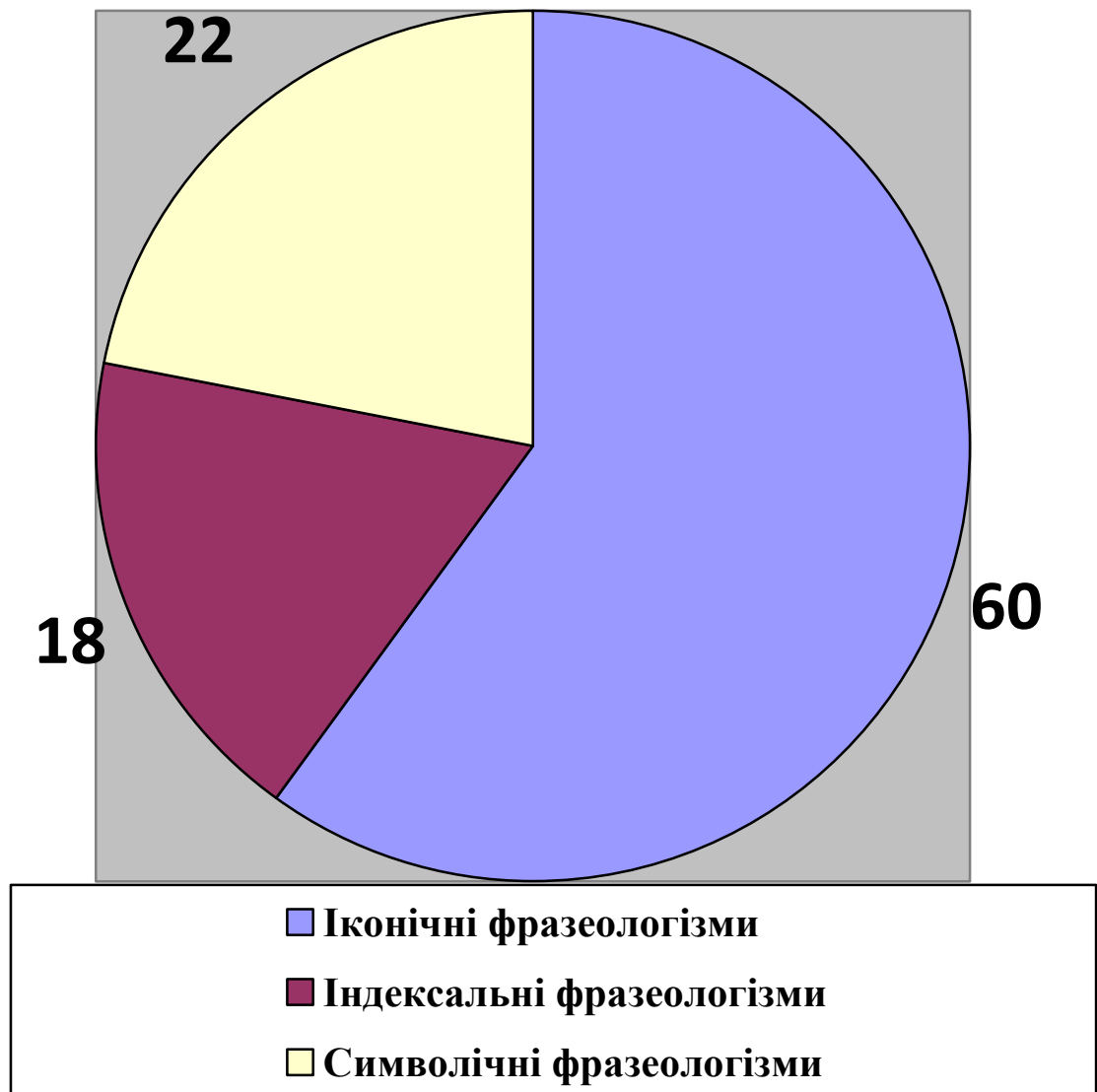
wind and weather – негода

yellow metal – золото

Додаток Е

Діаграми

Відсоткове співвідношення англомовних ФО із компонентом-технонімом за знаковою природою

Додаток Ж
Публікації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2020.
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

13–17 квітня 2020 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

<i>Костенко Г. М.</i> Особливості інтернет-дискурсу у світлі комунікативної лінгвістики	36
<i>Лут К. А.</i> Стилiстичнi трансформацiї при перекладi економiчних англiомовних текстiв	38
<i>Волошук В. І.</i> Структуроутворююча роль мовних лейтмотивiв у сучасному нiмецькому стислому оповiданнi	40
<i>Гура Н. П.</i> Структурнi особливостi англiйських неологiзмiв сфери технологiй мобiльного зв'язку	43
<i>Пiдгорна А. Б.</i> Лiнгвокультурологiчне дослiдження художнього тексту	45
<i>Тарасенко К. В.</i> Компаративiстський алгоритм аналізу поетичного твору	47
<i>Четвертак Є. О.</i> Нацiональна iдентичнiсть у мовнiй картинi свiту	49
<i>Мелещенко А. І.</i> Когерентнi функцiї класу анафоричних прикметникiв у французькому художньому тексті	51
<i>Куц Е. О.</i> Iсторiя розвитку та основнi напрями полiтичної лiнгвiстики	55
<i>Лещенко Г. А.</i> Реалiя як засiб творення вертикального контексту твору	56
<i>Бережна О. О.</i> Використання комплексних трансформацiї при перекладi украiномовних текстiв автомобiльної тематики	57
<i>Кулабнєва О. А.</i> Поняття тревел-медiатекстiв як базової категорiї медiалiнгвiстики в англiомовних тревел-журналах	59
<i>Каширiна І. В.</i> Дискурс як основа творчої дiяльностi перекладача святослава караванського	62
<i>Кузнєцова І. В., Мельничук А. О.</i> Лексичнi особливостi романiв Дена Брауна «Янголи та демони» i «Код да Вiнчi»	64
<i>Кузнєцова І. В., Артеменкова О. К.</i> Граматичнi структури фразеологiчних одиниць з компонентом «Птах»	66
<i>Кузнєцова І. В., Досанова А. Р.</i> Технонiм у фразеологiчнiй системi сучасної англiйської мови	68

УДК 811.111'373.7

Кузнєцова І. В.¹, Досанова А. Р.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕХНОНІМ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Словниковий склад будь-якої мови багатий не тільки на базові поняття, але й на образні звороти, так звані фразеологізми або ідіоми. В цій роботі буде приділена увага технічному аспекту фразеологічного складу мови, а саме фразеологічним одиницям з компонентом-технонімом. Вивчення фразеологічної групи з компонентом-технонімом в англійській та українській мовах, тісно пов'язано із дослідженням інших груп фразеологізмів, що в цілому сприяє відтворенню цілісної мовної картини світу. Такий підхід відповідає сучасному розвитку лінгвістичної науки.

Термін «технонім» можна зустріти в деяких сучасних наукових роботах, наприклад, А. А. Коханської. [2], В. В. Єлькина та А. В. Ровенської [1] та інших, однак в них це поняття не розкривається в межах фразеологічного фонду мови, а лише згадується як те, що існує всередині ономазіології. Фразеологізмом з компонентом-технонімом будемо вважати такий усталений зворот, де означене містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування у вигляді абіотичної матерії антропогенного або натурогенного характеру. Слід також пам'ятати, що будь-яка фразеологічна одиниця – це єдність двох аспектів: плану змісту й плану вираження. План вираження складає лексичне підгрунтя фразеологізмів, а план змісту – семантичне. Проаналізуємо фразеологізм *wooden horse* – *дерев'яний кінь* (*шибениця*). Зворот є поєднанням компонентів, де головним є антропогенне *дерев'яний* – те, що зроблено з дерева. Даний фразеологізм відноситься до тематичної групи «інструменти і матеріали», оскільки стрижневий компонент є матеріалом.

Лексичне підгрунтя технонімів у складі фразеологізму представлено тим компонентом, який формує технічний образ сталої конструкції. Воно може бути представлене такими тематичними групами: механізми і споруди, інструменти та матеріали.

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «інструменти і матеріали» – це такі стійкі звороти, де шуканий компонент, що семантично ключовий в образі, називає підсобні конструкти, які використовуються як технічна підтримка в створенні об'єкта. Такий тип компонента-техноніма називає знаряддя виробничої праці і речовини для виготовлення продукції. Наприклад, *on the anvil* (*на ковадлі*) – *бути в роботі*,

готуватися [3, с. 45]; *be left in a basket* (бути залишеним в кошику) – бути обдуреним [3, с. 67].

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «механізми і споруди» – це такі стійкі звороти, де семантично ключовий в образі компонент називає утилітарно-споживчі речі, в яких безпосередньо проглядається їх автономне механічне функціонування. Наприклад: *to cast a bait* – *закинути вудочку (довідатися щось задалегідь)*.

Семантичне підгрунття вбачаємо в тому, що десемантизоване слово-технонім, формуючи образ з іншими компонентами, вирішальним чином бере участь і в формуванні сукупного значення звороту. Тому даний тип систематизації будується з опорою на зареєстроване словниками значення фразеологізму. Отже, семантичне підгрунття фразеологізмів з компонентом-технонімом може бути представлено такими проявами матерії, як: вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «вид і застосування матерії» – це такі фразеологізми-техноніми, де означене містить інформацію про предметно-понятійні властивості і пізнавально-практичну цінність матерії: *black gold* (чорне золото) – *нафта* [3, с. 324]; *black box* (чорна коробка) – *чорний ящик* [3, с. 103].

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «поведінка і стан матерії» – це такі фразеологізми-техноніми, де означене містить інформацію про соціально-ділові і емоційно-фізичні прояви, а також процесуальні властивості матерії: *cut smb's comb* (обрізати чийсь гребінець) – *принизити когось* [3, с. 164]; *be at daggers drawn* (бути з витягненими кинджалами) – *бути в стані війни* [3, с. 194].

Таким чином, спираючись на проведені дослідження, можемо стверджувати, що фразеологізми з компонентом-технонімом можна класифікувати за лексичним або семантичним підгрунттям, кожне з яких має дві тематичні категорії, а саме: механізми і споруди, інструменти та матеріали, вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Елькин, В. В. К проблеме формулирования принципов классификации прагмонимов [Текст] / В. В. Елькин, А. В. Ровенская // ПГЛУ. – Пятигорск, 2015. – 167 с.
2. Коханская, А. А. Становление денотативно-номинативной классификации гидронимов в украинской ономастике [Текст] / А. А. Коханская // Балтийский гуманитарный журнал, 2013. – №4 (5). – С. 24.
3. Кунин, А. В. Англо-русский фразеологический словарь [Текст] / А. В. Кунин. – М.: Русский язык, 1984. – 942 с.

УДК 811.111'373.7

Германські мови

ТЕХНОНІМ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Досанова А. Р.

Кузнєцова І. В.

Національний Університет «Запорізька політехніка»

вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0003-2452-5859

dosanova.anastasia@gmail.com

Статтю присвячено виявленню основних теоретичних аспектів існування та функціонування технонімів в фразеології сучасної англійської мови. Проведено аналіз кореляції між лексичним (план вираження) та семантичним (план змісту) підґрунтям фразеологічних одиниць. Також наведена коротка класифікація за лексичним та семантичним підґрунтям фразеологізмів з компонентом-технонімом.

Систематизація фразеологізмів з компонентом-технонімом дає можливість окреслити межі потенційного обсягу зворотів, які формують даний клас онімів. Для констатації факту належності звороту до фразеологізмів з компонентом-технонімом слід виходити з того, що в його складі потрібно виявити елемент технічної спрямованості. Щоб визначити початкову належність звороту до групи технонімів, слід спиратися на пряме значення того компонента, який має відношення до виробничої діяльності або є результатом виробництва.

Виокремлений технонім характеризують з таких позицій: чи є він пристроєм або механізмом, інструментом або матеріалом, чи відображає будь-яку технічну дію або є її результатом. Слід також пам'ятати, що будь-яка фразеологічна одиниця – це єдність двох аспектів: плану змісту й плану вираження.

Лексичне підгрунття технонімів у складі фразеологізму представлено тим компонентом, який формує технічний образ стійкої конструкції. Воно може бути представлене такими тематичними групами: механізми і споруди, інструменти та матеріали.

Семантичне підгрунття вбачаємо в тому, що десемантизоване слово-технонім, формуючи образ з іншими компонентами, вирішальним чином бере участь і в формуванні сукупного значення звороту. Тому даний тип систематизації будується з опорою на зареєстроване словниками значення фразеологізму.

Таким чином, спираючись на проведені дослідження, можемо стверджувати, що фразеологізми з компонентом-технонімом можна класифікувати за лексичним або семантичним підгрунттям, кожне з яких має дві тематичні категорії, а саме: механізми і споруди, інструменти та матеріали, вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, антропогенний, натурогенний, план вираження, план змісту, компонент-технонім.

TECHNONYMS IN THE PHRASEOLOGICAL SYSTEM OF MODERN ENGLISH LANGUAGE

Dosanova A. R.

Kuznetsova I. V.

National University 'Zaporiz'ka Polytechnic'

Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2452-5859

dosanova.anastasia@gmail.com

The article is devoted to the identification of the basic theoretical aspects of the existence and functioning of technonyms in the phraseology of modern English. The correlation between the lexical (expression plan) and semantic (content plan) basis of phraseological units is analyzed. A brief classification by

lexical and semantic basis of phraseologisms with the component-technonym is also given.

The systematization of phraseologisms with technical component makes it possible to outline the limits of the potential volume of units that form a given class of onyms. In order to establish the fact of unit belonging to the phraseologisms with technical component, it should be assumed that in its composition an element of technical orientation is to be identified. To determine belonging of phraseological unit to a group of technonyms, it is necessary to rely on the direct meaning of the component that is relevant to the production activity or is the result of production.

The distinguished technical component is characterized from the following points: whether it is a device or mechanism, tool or material, whether it reflects any technical action or is its result. It should also be remembered that any phraseological unit is a unity of two aspects: a content plan and an expression plan.

The lexical basis of technonyms in phraseologism is represented by the component that forms the technical image of a stable construction. It can be represented by the following thematic groups: mechanisms and structures, tools and materials.

The semantic basis is that the desemanticized technical component forms an image with other components and is decisively involved in the formation of the whole meaning of the unit. Therefore, this type of systematization is built on the basis of the vocabulary meaning of phraseological units.

Thus, based on the study, we can say that phraseologisms with technical component can be classified on a lexical or semantic basis, each of which has two thematic categories, namely: mechanisms and structures, tools and materials, type and use of matter, behavior and the state of matter.

Key words: phraseological unit, anthropogenic, naturogenic, expression plan, content plan, technical component.

Словниковий склад будь-якої мови багатий не тільки на базові поняття, але й на образні звороти, так звані фразеологізми або ідіоми. Зазвичай їх використовують навіть не помічаючи, що здавалося б звичайні слова у певному поєднанні мають значення відмінне від того, яке можна знайти про кожне з них окремо у тлумачному словнику. В цій роботі буде приділена увага технічному аспекту фразеологічного складу мови, а саме фразеологічним одиницям з компонентом-технонімом. Вивчення фразеологічної групи з компонентом-технонімом в англійській та українській мовах, тісно пов'язано із дослідженням інших груп фразеологізмів, що в цілому сприяє відтворенню цілісної мовної картини світу. Такий підхід відповідає сучасному розвитку лінгвістичної науки.

Вважаємо, що ця тема не представлена в мовознавстві належним чином, і саме цим і зумовлена **актуальність роботи**.

Об'єктом дослідження виступають англійські фразеологічні одиниці з компонентом-технонімом.

Предметом дослідження є аналіз особливостей структури та функціонування фразеологічних одиниць з компонентом-технонімом у сучасній англійській мові та їх переклад українською мовою.

Мета дослідження виявляється у визначенні особливостей структури та функціонування фразеологічних одиниць з компонентом-технонімом в сучасній англійській мові.

Дослідження виконано на матеріалі словосполучень, фразеологічних одиниць, відібраних із словників, сайтів мережі Інтернет, що були присвячені фразеологічним зворотам.

Практичне завдання полягає в можливості застосування його матеріалів у розробленні спецкурсів з фразеології, термінології; проведенні занять з практики перекладу англійської мови; складанні методичних вказівок з теорії та практики перекладу.

Фразеологічні одиниці з технічними компонентами існують в будь-якій мові світу, і це свідчить про те, що техносфера є універсальним поняттям,

властивим представникам всього людства, незалежно від його культурних, соціальних та економічних відмінностей. Той етнос, який прагне до впровадження різних технологій у своє життя, неминуче збагатить лексичний та фразеологічний пласт своєї мови елементами, які є результатом такої технологізації [2, с. 182]. З огляду на це, вважаємо, що можна говорити про існування такої групи стійких зворотів, як «фразеологізми з компонентом-технонімом». Виходячи з назви групи, на нашу думку, до подібних фразеологічних одиниць можна віднести такі звороти, у складі яких зустрічається компонент, який семантично означає об'єкт або процес, що виявляється в технологічному аспекті діяльності людини або є її результатом. Наприклад, *draw water in a sieve (make clothes for fishes)* – носити воду решетом – робити що-небудь свідомо даремно; *play a double game* – ламати комедію – прикидатися перед кимось; *make tracks away from* – нагострити лижі – втекти будь-куди; *burn the candle at both ends* (букв.: палити свічку з двох сторін) – марно витратити ресурси, марнувати життя; *play first fiddle* (букв.: грати першу скрипку) – займати чільне місце; *hammer and tongs* (букв.: молоток і кусачки) – енергійно, з натхненням.

Термін «технонім» можна зустріти в деяких сучасних наукових роботах, наприклад, А. А. Коханської, В. В. Єлькіна та А. В. Ровенської, Т. А. Сироткіної, Л. М. Рильшикової, однак у них це поняття не розкривається в межах фразеологічного фонду мови, а лише згадується як наявне всередині ономасіології.

Класифікація онімного простору О. В. Суперанської передбачає поділ онімів на групи назв живих істот і істот, які сприймаються як живі, а також неживих істот. До останнього розряду належать техноніми [3, с. 148].

Вважають, що технонім у складі сталого звороту може мати антропогенний або натурогенний характер. Наявність зв'язку техноніма з тим типом виробничої матерії, що створила природа, передбачає натурогенність, при цьому людина може докладати певних зусиль, щоб дане природою використовувати для своїх потреб. Це можна побачити на прикладі таких

фразеологізмів: *rolling stone gathers no moss* – кому на місці не сидиться, той добра не наживе; *constant dripping wears away a stone* – крапля камінь точить; *run into a stone wall* – впертися в кам'яну стіну; зіткнутися з непереборною перешкодою; *зайти в глухий кут*. *Uncle Willie was a rolling stone that gathered no moss. He worked in different jobs all over the country* [4]. – Дядьку Віллі на місці не сиділося, тому він не нажив добра, бо працював на різних роботах по всій країні. *Dick tried to change Father's mind about letting him use the car Saturday night, but he was up against a stone wall* [5]. – Дік намагався змінити думку батька про те, щоб дозволити йому користуватися машиною в суботу ввечері, але зіткнувся з непереборною перешкодою.

Камінь як створений природою технічний інструмент зустрічається в первісному вигляді, є продуктом природи та, за необхідності, модифікується людиною. Створені природою об'єкти людина використала для покращення умов свого життя та реалізації науково-технічного прогресу. Тому натурогенні елементи буття, що пізніше стали інструментами для досягнення цілей людства, можна вважати специфічною частиною техносфери. Наприклад, *green light* – зелена вулиця, дозвіл; *give the green light* – дати зелену вулицю, відкрити шлях, надати свободу дій; *розв'язати будь-кому руки*; *let there be light!* – нехай буде світло! (жартівливий вираз перед вмиканням світла в приміщенні); *come to light* – відкриватися; *розкритися* [1, с. 479]: світло (образ фразеологізму) як люмінесцентне природне явище, яке людина навчилася виробляти самостійно для штучного освітлення. *We got the green light to begin a study of the security problems at our school* [6]. – Ми отримали дозвіл почати дослідження проблем безпеки в нашій школі.

Антропогенність техноніма, навпаки, пов'язують з активними зусиллями людини, спрямованими на виробництво предметів або явищ для отримання конкретної користі або, навпаки для заподіювання шкоди [2, с. 183]. Тож, ідеться про неживий продукт безпосередньо механістичної діяльності людини. Наприклад, *hard as nails* – витривалий;

sharp as a needle – спостережлива людина; *cannon fodder* – гарматне м'ясо – недосвідчені новобранці. У цих зворотах компоненти «цвях, голка, гармата» формують антропогенний характер звороту, адже належать до приладів та механізмів, які використовуються людиною в тих чи інших видах діяльності. *Mr. Jameson is one of the best detectives of our police station. He's sharp as a needle and can brilliantly handle difficult cases* [5]. – Містер Джеймсон – один із найкращих детективів нашої поліції. Він спостережлива людина і блискуче може впоратися зі складними справами.

Фразеологізми-техноніми також характеризуються своїм конструктивним та деструктивним початком. Деструктивний вплив частіше за все спричиняє заподіяння шкоди об'єкту, на який цей вплив спрямований [2, с. 183]: *raise the roof* – влаштувати скандал; *kick down the ladder* – позбавити підтримки, допомоги; *hit with an iron fist* – розправитися залізною рукою (рішуче та жорстоко розв'язувати питання). Наприклад, в останньому словосполученні англійський варіант містить слово *hit*, що означає *бити*, тобто мати переважно деструктивну дію на предмет або людину. *It usually happens so that when you need help someone you trust may kick down the ladder and betray you* [6]. – Зазвичай, трапляється так, що, коли вам потрібна допомога, хтось, кому ви довіряєте, може позбавити підтримки і зрадити вас.

Конструктивний вплив – це типова користь, що частіш за все виявляється в результаті певної активності [2, с. 184]. Наприклад, *when one's ship comes home* – коли кому-небудь пощастить; *thread the needle* – закінчити важку роботу; *keep the powder dry* – тримати порох сухим (бути в бойовій готовності). В останньому виразі конструктивний вплив виражено за допомогою дієслівного компонента *keep* та прикметникового *dry*. *When my ship comes home we will live in Beverley-Hills and eat delicious food every day* [5]. – Коли мені пощастить, ми будемо жити на Беверлі-Хіллз і щодня їсти смачну їжу.

Компонент-технонім у складі фразеологізму має свої межі. Це лексичний та семантичний рівні. Лексичний рівень – набір спеціально підібраних десемантизованих слів, які формують образ. На цьому рівні можна виділити такі типи компонентів-технонімів: механізми та споруди: *fight windmills* – битися з вітряними млинами, *fling cap over the windmill* – переходити межі допустимого, *reinvent the wheel* – відкрити Америку, *be the fifth wheel* – н'яте колесо до брички; інструменти та матеріали: *have the dead-wood on smb* – мати на когось компромат, *knock on wood* – постукати по дереву, *shovel in money* – загрибати гроші лопатою, *put to bed with a shovel* – вбити когось. *There was no need to reinvent the wheel; rather, the Committee's work should draw on accumulated experiences and collective wisdom* [5]. – Немає ніякої необхідності знову відкривати Америку; швидше, роботу Комітету слід будувати на основі накопиченого досвіду й колективної мудрості. *Charles said, «I haven't been sick all winter». Grandfather said, «You'd better knock on wood when you say that»* [4]. – Чарльз сказав: «Я не хворів всю зиму». Дід сказав: «Краще стукай по дереву, коли ти це говориш».

Наступний – це семантичний рівень – значення, яке сформувалось у результаті поєднання десемантизованих слів [2, с. 184]. На цьому рівні можна виділити такі типи: вид і застосування матерії: *skeleton key* – універсальний ключ; поведінка і стан: *to bite the bullet* – зченути зуби. 21. *In the end, Tom had to bite the bullet and take responsibility for his actions* [4]. – У результаті Тому довелося зціпити зуби й понести відповідальність за свої дії.

Отже, під фразеологізмом з компонентом-технонімом розуміємо такий сталий зворот, де означуване містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування, зазнаючи впливу неживої природи. Він характеризується натурогенністю та антропогенністю, має конструктивний або деструктивний вплив на об'єкт. Типологію їх плану вираження складають різні групи десемантизованих слів, які залежно від ступеня відношення до механічного процесу утворюють ядро і периферію вихідного

поняття. З точки зору плану змісту також спостерігаються можливі критерії, що систематизують фразеологізми з компонентом-технонімом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крейдлин Г. Е., Кронгауз М. А. Семиотика или Азбука общения. М. : Наука, Флинта, 2015. 326 с.
2. Никонов Д. О. Причины обоснованности существования устойчивых оборотов с компонентом-технонимом во фразеологической системе языка // Наука и образование : сбор. статей XV междунар. науч.-практ. конф. Ч. 1. Пенза : МЦНС «Наука и Просвещение». 2018. С. 181–185.
3. Суперанская А. В. Общая теория имени М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 367 с.
4. Carla N. Daughtry Greenness in the Field // Michigan Today, University of Michigan. 1997. 346 p.
5. The American Heritage Dictionary of Idioms / ed. Christine Ammer. NY. : The Christine Ammer Copyright, 2010. 688 p.
6. The Phrase Finder. URL : <http://www.phrases.org.uk/> (дата звернення: 19.03.2020).

REFERENCES

1. Kreydlin G. Ye., Krongauz M. A. (2015) Semiotics or the ABC of communication [Semiotika ili Azbuka obshcheniya]. M. : Science, Flinta, 326 p.
2. Nikonov D. O. (2018) Reasons for the validity of the existence of stable constructions with a component-technonym in the phraseological system of language [Prichiny obosnovannosti sushchestvovaniya ustoychivyykh oborotov s komponentom-tekhnonimom vo frazeologicheskoy sisteme yazyka]. *Science and Education: Collection of articles of the XV International Scientific and Practical Conference, Part 1, Penza : ICNS "Science and Education", P. 181–185.*
3. Superanskaya A. V. (2009) General theory of the name [Obshchaya teoriya imeni]. M. : Book House "LIBROKOM", 367 p.

4. Carla N. (1997) *Daughtry Greenness in the Field*. Michigan Today, University of Michigan, 346 p.
5. *The American Heritage Dictionary of Idioms* (ed. Christine Ammer). (2010). NY. : The Christine Ammer Copyright, 688 p.
6. The Phrase Finder. Retrieved from <http://www.phrases.org.uk/>